НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ШУЛЬГАН ІРИНА ІВАНІВНА

УДК 343.163(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ПРОКУРОР В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

12.00.09– кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **І. І. Шульган**

Науковий керівник: **Ортинський Володимир Львович**, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Львів — 2020

АНОТАЦІЯ

Шульган І.І. Прокурор в кримінальному процесі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2020.

У дисертації комплексно досліджено діяльність прокурора у кримінальному процесі та сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що характеризуються науковою новизною.

Актуальність обраної теми зумовлена з одного боку важливістю створення ефективного правового механізму реалізації прокурором своїх функцій, а з іншого боку – наявністю невирішених теоретичних та практичних проблем, пов’язаних з реформуванням кримінального процесуального законодавства щодо діяльності прокурора в кримінальному процесі. Адже багато норм, що пов’язані з діяльністю прокурора у кримінальному процесі, потребують тлумачення щодо їх практичної реалізації.

Встановлено, що на сучасному етапі політичних, економічних, соціальних перетворень, зі зміною та удосконаленням законодавства органи прокуратури переживають процес реформування, ознаками якого є нові підходи до організаційно-правового забезпечення прокурорської діяльності. Перед прокуратурою висунуті складні завдання, успіх у вирішенні яких залежить від удосконалення її правової регламентації.

Питання приведення прокурорської діяльності у відповідність до міжнародних нормативів вже давно назріла в українській юридичній науці та практиці, оскільки стратегічний курс України спрямований на інтеграцію до Європейського Союзу. Одним із дієвих засобів досягнення зазначеної мети постає якісне трансформування органів прокуратури України.

Обґрунтовано, що внесенні зміни до Конституції України у 2016 р. реформу прокуратури не завершили, а започаткували принципову новелізацію функцій та

повноважень органів прокуратури в Україні. Правовий статус прокурора залежить від стадії досудового провадження в якій прокурор бере участь, незважаючи на те, що в КПК України запроваджено наскрізну участь прокурора у кримінальному судочинстві. Кожна стадія кримінального процесу має свою мету і завдання. Прокурор виступає учасником всіх стадій кримінального процесу, виконує певну роль в досягненні цілей кожної стадії. Саме тому, кримінальна процесуальна функція – це роль учасника кримінального процесу в досягненні цілей певного етапу кримінального процесу. Функції прокурора – це основні напрями реалізації покладених на прокурора обов'язків.

Аргументовано, що елементами функціональної структури кримінальної процесуальної діяльності прокурора в досудовому провадженні є функції: обвинувачення; процесуального керівництва досудовим розслідуванням; представництва інтересів держави у суді.

Результати соціологічного опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях стосовно вивчення сучасного стану діяльності прокурора в кримінальному процесі виявили, що 95% опитаних вважають, що необхідно розробити детальну методику діяльності прокурора щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Констатовано, що повноваження прокурора – це сукупність закріплених у кримінальному процесуальному законі прав і обов'язків, якими наділений прокурор для здійснення своїх завдань та функцій залежно від конкретного етапу кримінального провадження.

Запропоноване авторське визначення процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням як організація процесу досудового розслідування, визначення його спрямування, координація процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення дотримання вимог законів України при отриманні доказів та винесенні процесуальних рішень в ході проведення досудового розслідування конкретного, окремо взятого кримінального провадження.

Підкреслено, що особливу увагу прокурор повинен звертати на те, що оперативні підрозділи органів Національної поліції вдаються до формалізму та невиправданого заведення ОРС з метою створення удаваної активності щодо протидії злочинності, задля покращення статистичних показників. Запропоновано передбачити у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» положення, відповідно до якого постанова про заведення оперативно-розшукової справи підлягає затвердженню суб'єктами, що передбачені ч. 1 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р., а також погодженню з прокурором. Таке погодження, безумовно, сприяло б необґрунтованим заведенням ОРС.

Наголошено, що юридична відповідальність працівників органів прокуратури є одним із засобів реалізації та забезпечення їх дисципліни. Специфічною особливістю кримінальної процесуальної відповідальності прокурорів є можливість застосування за одне і те саме процесуальне правопорушення, як правовідновлюючої санкції, так і заходів відповідальності інших видів (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, матеріальної). Тобто за вчинення кримінального процесуального правопорушення до прокурора застосовуються заходи кримінальної процесуальної відповідальності, а також може розглядатися питання про притягнення його до відповідальності інших видів.

Підкреслено, що процедура міжнародного співробітництва під час кримінального провадження детально регламентована КПК України, що свідчить про важливу увагу, яку приділяє український законодавець питанням міжнародної співпраці, та прагнення чітко визначити процедури взаємної допомоги. Констатовано, що важливо розробити ефективний механізм реалізації міжнародно-правових договорів у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Відповідно до чинного КПК України органи прокуратури виконують функцію процесуального керівництва досудовим розслідуванням у тому числі під час міжнародного співробітництва, здійснюючи

нагляд за дотриманням законодавства під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Аналізуючи зарубіжний досвід діяльності прокурора в кримінальному процесі зазначено, що основним завданням прокурора є захист інтересів людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Підкреслено, що правова система будь-якої держави становить складний механізм з численними внутрішніми зв'язками, нормальне функціонування якого виробляється поступово – роками, а інколи десятиліттями. Саме тому, запозичуючи досвід зарубіжних країн у сфері вдосконалення діяльності прокурора у кримінальному процесі, необхідно враховувати національні особливості і потреби сучасного розвитку української держави.

Зауважено, що у процесі формування сучасних національних правових систем у зарубіжних країнах склалися різні моделі прокуратури: континентально-європейська та американо-британська. Основними функціями для континентально-європейської моделі є здійснення кримінального переслідування, підтримання державного обвинувачення та участь в інших судових справах, крім того, ці прокуратури здійснюють представництво інтересів держави і реалізують деякі наглядові повноваження. У зв'язку з цим європейські прокуратури часто належать до правоохоронних органів або установ юстиції. Основною функцією американо-британської моделі є здійснення кримінального переслідування, підтримання публічного обвинувачення, а також участь в судах як органу представництва публічної влади. Характерною ознакою цієї моделі є відсутність наглядових функцій. Організаційно прокуратура – це скоріше не орган державної влади, а сукупність професійних корпорацій юристів, які перебувають на державній службі.

Констатовано, що в Україні відсутня чітка правова регламентація у співвідношенні чинного законодавства і відомчих нормативних актів Генерального прокурора, переважає негативне ставлення прокурорських працівників до надто високого за обсягом процесуального навантаження при існуючому дефіциті часу.

Обґрунтовано необхідність організувати нормотворчу роботу у сфері оптимізації функцій прокуратури, а також дотримуватися єдиних організаційних і методичних принципів прокурорської діяльності, правил юридичної техніки; здійснити систематизацію нормативно-правових актів органів прокуратури за кожним напрямом її діяльності.

Обґрунтовано, що характер та роль використання прокурором інформаційних технологій можуть прямо чи опосередковано впливати на: професіоналізм у виконанні функцій; забезпечення особистої безпеки; поліпшення документообігу; надійність обробки інформації; ефективність прийняття процесуальних рішень. Підвищенню ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі може сприяти подальше вдосконалення законодавства, що регулює організацію та діяльність прокуратури. Прокурори повинні використовувати всі існуючі в їхньому розпорядженні засоби (можливості) для підвищення ефективності прокурорської діяльності, що, безсумнівно, сприятиме зміцненню законності і правопорядку в державі.

Сформовано пропозиції щодо напрямів удосконалення прокурора в кримінальному процесі: узгодити галузеві закони з Конституцією України та міжнародним законодавством; запровадити єдину термінологію у різних нормативно-правових актах; налагодити достатнє і якісне кадрове забезпечення, не допускаючи скорочення в системі органів прокуратури; розробити «досьє прокурора», в якому, окрім загальних відомостей про прокурора, має бути інформація про рішення, що стали підставою для винесення рішень міжнародними судовими установами, якими встановлено порушення Україною міжнародно-правових зобов’язань; розробити критерії ефективності здійснення прокурором функції процесуального керівника; впорядкування навантаження на процесуального керівника через запровадження автоматизованої системи документообігу прокуратури; відмовитися від використання статистичних показників в органах прокуратури, як основного критерію оцінювання діяльності процесуального керівника у кримінальному провадженні, натомість розглянути можливість запровадження електронного досьє прокурора; запровадити

автоматичний розподіл кримінальних проваджень між слідчими та прокурорами на стадії досудового розслідування, що дасть можливість ефективно забезпечити прозорість та неупередженість в цьому питанні та усуне можливість впливу керівників прокуратури та органу досудового розслідування; створити централізовану систему рекомендацій для прокурорів замість існуючого масиву методичних документів, які є несистематизованими, що, зі свого боку, ускладнює їх застосування. Зазначена централізована система рекомендацій містила б чіткі та невеликі за обсягом інструкції стосовно практичної реалізації повноважень прокурора, а також враховувала останні законодавчі зміни.

Аргументовано, що важливим аспектом підвищення ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі є відновлення класних чинів працівників органів прокуратури. Безумовно, такий крок стимулюватиме працівників прокуратури ефективніше виконувати свої професійні обов'язки, адже класний чин символізує професійний шлях, який працівник пройшов в органах прокуратури. Видається за доцільне присвоювати класні чини прокурорам залежно від займаних посад, стажу роботи та ділових якостей.

Ключові слова: прокурор, кримінальний процес, функції прокурора, повноваження прокурора, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, кримінальна процесуальна діяльність.

SUMMARY

Shulhan I. I. Prosecutor in criminal proceedings. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for a Candidate of Law Degree with a specialialization in12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; forensic examination; operative-search activity. – Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2020.

The dissertation comprehensively examines the activities of the prosecutor in the criminal process and formulates a number of provisions, conclusions and recommendations that are characterized by scientific novelty.

An important aspect of Ukraine's development as a rule of law county, which has chosen a strategic course for accession to the European Union and NATO, is the reform of Ukraine's prosecuting authorities. Ukraine's European choice required its legislator to review the main institutions of criminal proceedings, to adopt new legislation that substantially modernized the system and functions of public authorities, in particular the system and functions of the prosecutor's office. As a result of the reforms, the constitutional functions of the prosecutor's office were legally enshrined in accordance with the requirements of the European direction of integration.

The relevance of the chosen topic is due, on the one hand, to the importance of creating an effective legal mechanism for the prosecutor to exercise his functions, and, on the other, to the existence of unresolved theoretical and practical problems related to the reform of criminal procedural legislation regarding the prosecutor's activity in criminal proceedings. After all, many of the rules related to the activities of the prosecutor in the criminal process require interpretation as to their practical implementation.

It is established that at the present stage of political, economic, social transformations, with the change and improvement of legislation, the prosecutor's office is undergoing a process of reform, which is characterized by new approaches to organizational and legal support of prosecutorial activity. The prosecutor's office has complex tasks, the success of which depends on the improvement of its legal regulations.

The issue of bringing prosecutorial activity in line with international standards has long been overdue in Ukrainian legal science and practice, as Ukraine's strategic course is aimed at integration into the European Union. One of the effective means of achieving this goal is the qualitative transformation of the prosecutor's office of Ukraine.

It is substantiated that the amendments to the Constitution of Ukraine in 2016 did not complete the reform of the prosecutor's office, but initiated a fundamental update of the functions and powers of the prosecutor's office in Ukraine. The legal status of a prosecutor depends on the stage of the pre-trial proceedings in which the prosecutor participates, despite the fact that the CPC of Ukraine introduces the prosecutor's end-to-end participation in criminal proceedings. Each stage of the criminal process has its purpose and tasks. The prosecutor acts as a participant in all stages of the criminal process, plays a role in achieving the goals of each stage. That is why the criminal procedural function is the role of a participant in the criminal process in achieving the goals of a certain stage of the criminal process. The functions of the prosecutor are the main areas of implementation of the duties assigned to the prosecutor.

It is argued that the elements of the functional structure of the criminal procedural activity of the prosecutor in the pre-trial proceedings are the functions: prosecution; procedural guidance of the pre-trial investigation; representation of state interests in court.

The results of a sociological survey of prosecutors in Lviv, Zakarpattia, and Kyiv oblasts regarding the study of the current state of the prosecutor's activity in criminal proceedings revealed that 95% of respondents believe that it is necessary to develop a detailed methodology for organizing and conducting pre-trial investigations.

It is stated that the powers of a prosecutor are a set of rights and responsibilities enshrined in the criminal procedural law. The prosecutor is empowered to carry out their tasks and functions depending on the particular stage of criminal proceedings.

The author defines the procedural guidance of the prosecutor of pre-trial investigation as the organization of the process of pre-trial investigation, determination of its direction, coordination of procedural actions of investigative and operational units,

as well as ensuring compliance with the requirements of the laws of Ukraine in obtaining evidence and making procedural decisions in the course of criminal proceedings.

It was emphasized that the prosecutor should pay special attention to the fact that the operational units of the National Police resort to formalism and unjustified establishment of operational and investigative cases in order to create a feigned activity to combat crime, in order to improve statistics. It is proposed to provide in the Law of Ukraine "On operational and investigative activities" provisions, according to which the decision to open an operational and investigative case is subject to approval by the subjects provided for in Part 1 of Art. 9 of the Law of Ukraine "On operational and investigative activities" of 18.02.1992, as well as in agreement with the prosecutor. Such an agreement would certainly contribute to the unjustified establishment of operational and investigative cases.

It is pointed out that the legal responsibility of prosecutors is one of the means of implementing and ensuring their discipline. A specific feature of the criminal procedural responsibility of prosecutors is the possibility of applying for the same procedural offense, as a restorative sanction, and measures of liability of other types (criminal, administrative, disciplinary, material). That is, for the commission of a criminal procedural offense, measures of criminal procedural responsibility are applied to the prosecutor, and the issue of bringing him to justice of other kinds may be considered.

It is emphasized that the procedure of international cooperation during criminal proceedings is regulated in detail by the Criminal Procedure Code of Ukraine, which testifies to the important attention paid by the Ukrainian legislator to the issues of international cooperation and the desire to clearly define mutual assistance procedures. It is stated that it is important to develop an effective mechanism for the implementation of international legal agreements in the field of international cooperation during criminal proceedings. According to the current Criminal Procedure Code of Ukraine, the prosecutor's office performs the function of procedural guidance of pre-trial

investigation, including during international cooperation, supervising compliance with the law during pre-trial investigation of criminal offenses.

Analyzing the foreign experience of the prosecutor in the criminal process, it is noted that the main task of the prosecutor is to protect the interests of individuals, the general interests of society and the state.

It is emphasized that the legal system of any state is a complex mechanism with many internal connections, the normal functioning of which is carried out gradually - over years and sometimes decades. That is why, borrowing the experience of foreign countries in improving the activities of the prosecutor in criminal proceedings, it is necessary to take into account national characteristics and the needs of modern development of the Ukrainian state.

It is noted that in the process of formation of modern national legal systems in foreign countries, different models of the prosecutor's office have emerged: continental European and American-British. The main functions of the continental European model are to prosecute, prosecute and participate in other court cases, and these prosecutors' offices represent the interests of the state and exercise some oversight powers. As a result, European prosecutors' offices often belong to law enforcement or justice agencies. The main function of the American-British model is to prosecute, maintain public prosecution, and participate in the courts as a body representing public authorities. A characteristic feature of this model is the lack of supervisory functions. Organizationally, the prosecutor's office is rather not a body of state power, but a set of professional corporations of lawyers who are in the civil service.

It was stated that in Ukraine there is no clear legal regulation in relation to the current legislation and departmental regulations of the Prosecutor General, the negative attitude of prosecutors to the excessive workload in the current shortage of time prevails.

It is demonstrated that there is a necessity to organize normative work in the field of optimization of functions of prosecutor's office, and also to adhere to uniform organizational and methodical principles of prosecutorial activity, rules of legal

technique and to carry out systematization of normative-legal acts of bodies of prosecutor's office on each direction of its activity.

It is substantiated that the nature and role of the prosecutor's use of information technology may directly or indirectly affect: professionalism in the performance of functions; ensuring personal safety; improving document flow; reliability of information processing; efficiency of procedural decisions. Further improvement of the legislation governing the organization and activities of the prosecutor's office can help increase the efficiency of the prosecutor's activities in criminal proceedings. Prosecutors should use all available means (opportunities) at their disposal to increase the efficiency of prosecutorial activity, which will undoubtedly contribute to the strengthening of law and order in the state.

Proposals have been made on the areas of improvement of the prosecutor in criminal proceedings: to harmonize sectoral laws with the Constitution of Ukraine and international law; to introduce uniform terminology in various normative legal acts; to establish sufficient and high-quality staffing, not allowing reductions in the system of prosecutor's offices; develop a "prosecutor's file", which, in addition to general information about the prosecutor, should contain information on decisions that have become the basis for decisions by international judicial institutions, which established a violation of Ukraine's international legal obligations; to develop criteria for the effectiveness of the prosecutor's exercise of the function of procedural manager; streamlining the workload of the procedural manager through the introduction of an automated document management system of the prosecutor's office; to abandon the use of statistical indicators in the prosecutor's office as the main criterion for evaluating the activities of the procedural manager in criminal proceedings, instead to consider the possibility of introducing an electronic file of the prosecutor; to introduce automatic distribution of criminal proceedings between investigators and prosecutors at the stage of pre-trial investigation, which will effectively ensure transparency and impartiality in this matter and eliminate the possibility of influence of the heads of the prosecutor's office and the pre-trial investigation body; create a centralized system of recommendations for prosecutors instead of the existing array of methodological

documents, which are unsystematized, which, in turn, complicates their application. This centralized system of recommendations would contain clear and small instructions on the practical implementation of the prosecutor's powers, as well as take into account recent legislative changes.

It is argued that an important aspect of improving the efficiency of the prosecutor in criminal proceedings is the restoration of class ranks of prosecutors. Of course, such a step will encourage prosecutors to perform their professional duties more effectively, as the class rank symbolizes the professional path that the employee has taken in the prosecution. It seems expedient to assign class ranks to prosecutors depending on their positions, length of service and business qualities.

Key words: prosecutor, criminal procedure, prosecutor's functions, prosecutor's powers, procedural guidance of pre-trial investigation, criminal procedural activity.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шульган І. І. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія «Право». 2015. Вип. 35. ч. 2. Т. 3. С. 150–153.

2. Шульган И. И. Определение понятия «прокурор» в законодательстве Украины. *Legea si viata.* 2015. 3/3 (279). С. 111–115.

3. Шульган І. І. Нові завдання прокуратури України в процесі становлення національного законодавства. *Право і суспільство*. 2016. №5. ч.2. С. 190–196.

4. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як окрема функція органів прокуратури. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія Юридичні науки. 2016. № 837. С. 516–520.

5. Шульган І. І. Окремі аспекти підтримання прокурором державного

обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 238–240.

6. Шульган І. І. Щодо напрямів удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в Кримінальному процесі. *Jurnalul Juridic National: teorie si practica.* 2020. № 2 (42). С.85–89.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Шульган І. І. Завдання прокурора у кримінальному провадженні. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави:* матер. IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 травня 2015 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 204–206.

2. Шульган І. І. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє:* матер. Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Харків, 6–7 листопада 2015 р.) Харків: Східно-українська наукова юридична організація, 2015. С. 131–133.

3. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням *Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса*): матер. Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 29 січня 2016 р.). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. С. 166–167.

4. Шульган І. І. Трансформація завдань прокуратури України в процесі реформування національного законодавства *Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України:* матер. Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21–22 жовтня 2016 р.). Київ: «Науково-дослідний інститут публічного права»,2016. С. 183–185.

5. Шульган І.І. Підтримання публічного обвинувачення у суді як одна із функцій прокуратури. *Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в Європейський простір*: матеріали

Міжнародної конференції (м. Львів, 25 жовтня 2019 р.). Львів : СПОЛОМ, 2019. С. 377 – 379.

6. Шульган І.І. Рівність сторін перед законом і судом як принцип кримінального провадження. *Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність*: матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Львів, 6 грудня 2019 р.). Вип. 10. Львів: Ліга-Прес, 2019. 58 – 62.

7. Шульган І.І. Реформування органів прокуратури: кадровий аспект. *Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали міжнародної заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 28 травня 2020 р.). Львів: ННІППО НУ «Львівська політехніка», 2020. С. 146–150.

8. Шульган І.І. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість як засада кримінального провадження. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: збірник тез IX Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 30 травня 2020 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. С. 193–195.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ……. 17

ВСТУП …… 18

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ……. 25

1.1 Ґенеза нормативно-правового регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі..... 25

1.2 Методологічні підходи до наукового дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі ..……. 44

Висновки до розділу 1 ...…… 53

РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ……..... 55

2.1 Поняття та види функцій прокурора в кримінальному процесі……. 55

2.2 Повноваження прокурора в кримінальному процесі ..…… 80

2.3 Юридична відповідальність прокурора за порушення норм кримінального процесуального законодавства……..… 102

Висновки до розділу 2 …….. 117

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ……. 119

3.1 Міжнародне співробітництво прокурора в кримінальному процесі……. **119**

3.2 Зарубіжний досвід діяльності прокурора в кримінальному процесі…….. **138**

3.3 Напрями удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі ……. **152**

Висновки до розділу 3 ……. **173**

ВИСНОВКИ ……..... 175

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……..... 183

ДОДАТКИ ……..... 207

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

СБУ – Служба безпеки України

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

КДКП – Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України

ГПК – Господарський процесуальний кодекс

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЄС – Європейський Союз

ОРС – оперативно-розшукова справа

ДКВС – Державна кримінально-виконавча служба

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Важливим аспектом розбудови України як правової держави, яка обрала стратегічний курс на вступ до Європейського Союзу та НАТО є реформування органів прокуратури України. Європейський вибір України потребував від її законодавця перегляду основних інститутів кримінального процесу, прийняття нових законодавчих актів, що суттєво модернізували систему та функції органів державної влади, зокрема систему та функції прокуратури. Унаслідок проведених реформ законодавчо закріплено конституційні функції прокуратури відповідно до вимог європейського напряму інтеграції.

Прокурор, як сторона кримінального процесу з'являється на його початковій стадії і наділений широким колом повноважень протягом усього процесу аж до винесення судом рішення у кримінальному провадженні. Прокурор здійснює нагляд за дотриманням законів в ході досудового розслідування шляхом процесуального керівництва – організовуючи процес досудового розслідування, визначаючи його спрямування, координуючи процесуальні дії слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечуючи дотримання вимог законодавства України при отриманні доказів та винесенні процесуальних рішень при проведенні досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Актуальність обраної теми зумовлена з одного боку важливістю створення ефективного правового механізму реалізації прокурором своїх функцій, а з іншого боку – наявністю невирішених теоретичних та практичних проблем, пов'язаних з реформуванням кримінального процесуального законодавства, щодо діяльності прокурора в кримінальному процесі. Адже багато норм, що пов'язані з діяльністю прокурора у кримінальному процесі, потребують тлумачення щодо їх практичної реалізації.

Проблеми діяльності прокурора в кримінальному процесі протягом останніх років прямо чи опосередковано розглядались у наукових колах. Окремі аспекти тематики, що досліджується, розглядали такі вчені-процесуалісти:

А.-М. Ю. Ангеленюк, О.В. Баганець, Є.М. Блажівський, В. І. Галаган, А. О. Гнатюк, Л.Р. Грицаєнко, Ю.М. Грошевий, І.В. Гловюк, О.В. Єні, В. С. Зеленецький, В.С. Канцір, П.М. Каркач, О.В. Капліна, І.М. Козьяков, Ю. В. Коробко, О.Б. Комарницька, М.В. Косюта, М.І. Курочка, О.П. Кучинська, О. М. Литвак, В.В. Луцик, В.І. Малюга, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, І. Є. Марочкін, М.І. Мичко, А.В. Мовчан, В.В. Молдован, В. Т. Нор, В. Л. Ортинський, О.В. Попович, М.В. Руденко, Ю.І. Семчук, Г. П. Середа, М. В. Стащак, В. В. Сухонос, О. М. Толочко, А. Р. Туманянц, В. М. Юрчишин та інші.

Незважаючи на активне дослідження діяльності прокурора у кримінальному процесі, є багато невирішених теоретичних та практичних проблем, що пов'язані з реформуванням прокуратури. Це зумовлює потребу в наступних розробках у вказаній сфері та свідчить про актуальність теми дисертації.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» (розділ 4), схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, Національної стратегії у сфері прав людини (розділ 4), затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 511/2015, Постанови НАН України від 20.12.2013 р. № 179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014 – 2018 роки» та рекомендацій Ради президентів Академій наук України для закладів вищої освіти щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами досліджень (п. 3.4 Політико-правові науки). Роботу виконано на кафедрі кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» в межах науково-дослідної роботи «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер державної реєстрації 0112U001217) та «Шляхи вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер

державної реєстрації 0117U004015). Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» 26.03.2013 р.(протокол № 7).

Мета і завдання дослідження. *Мета роботи* – комплексний аналіз діяльності прокурора у кримінальному процесі, вироблення на цій основі науково-обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, що спрямовані на удосконалення правового регулювання діяльності прокурора у кримінальному процесі.

Для досягнення мети окреслено такі *завдання:*

– дослідити ґенезу нормативно-правового регулювання діяльності прокурора у кримінальному процесі;

– визначити методологічні підходи до наукового дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі;

– проаналізувати поняття та види функцій прокурора в кримінальному процесі;

– дослідити повноваження прокурора в кримінальному процесі;

– розглянути юридичну відповідальність прокурора за порушення норм кримінального процесуального законодавства;

– проаналізувати міжнародне співробітництво прокурора в кримінальному процесі;

– узагальнити зарубіжний досвід діяльності прокурора в кримінальному процесі;

– визначити напрями удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у зв'язку із діяльністю прокурора у кримінальному процесі.

Предмет дослідження – діяльність прокурора в кримінальному процесі.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання. Зокрема, *діалектичний метод* дозволив розглянути всі питання теми в динаміці, виявити їх взаємозв'язок і взаємозумовленість, а також сприяв

розумінню ролі прокурора у кримінальному процесі (розділи 1-3). Якісному вивченню діяльності прокурора у рамках аналізу й узагальнення напрацювань українських і зарубіжних науковців слугував *метод аналізу та історико-правовий метод* (підрозділ 1.1, 1.2). *Системно-структурний метод і метод синтезу* дав змогу ґрунтовно розглянути функції, повноваження та відповідальність прокурора у кримінальному процесі (підрозділ 2.1, 2.3). Методи *узагальнення, анкетування, статистичний та порівняльний* використано при вивченні емпіричних даних і статистичного матеріалу з метою отримання підґрунтя опрацювання результатів опитування (підрозділи 2.1, 2.2).*Порівняльно-правовий метод* застосовано під час дослідження зарубіжного досвіду діяльності прокурора у кримінальному процесі (підрозділ 3.1, 3.2). Основні напрями вдосконалення діяльності прокурора в кримінальному процесі розглянуто із використанням *методів доктринального аналізу, правового прогнозування та правового моделювання* (підрозділ 3.3).

Теоретичною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених із кримінального процесуального права, кримінального права, криміналістики, правової статистики й інших наук.

Нормативну базу дослідження становлять положення Конституції України, міжнародних нормативно-правових актів у сфері діяльності прокурора у кримінальному процесі, КПК України та інших законодавчих і підзаконних актів чинного законодавства України, кримінальне процесуальне законодавство окремих зарубіжних держав та практика Європейського суду з прав людини.

Емпіричну базу дослідження становлять офіційна статистична звітність Генеральної прокуратури за 2015 – 2019 рр.; щорічні доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та правозахисних організацій; результати анкетування працівників прокуратури (250 осіб у Київській, Львівській та Закарпатській областях).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням, в якому на основі міждисциплінарного підходу до вирішення поставлених задач визначено і розкрито теоретичні, правові та

практичні аспекти діяльності прокурора у кримінальному процесі, що включає нові та удосконалені наукові ідеї та положення. Зокрема:

вперше:

– сформульовано авторське визначення процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням, як організація процесу досудового розслідування, визначення його спрямування, координація процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення дотримання вимог законів України при отриманні доказів та винесенні процесуальних рішень в ході проведення досудового розслідування конкретного, окремо взятого кримінального провадження;

– запропоновано процедуру призначення прокурора, який здійснюватиме повноваження у конкретному кримінальному провадженні, через автоматизовану систему документообігу прокуратури за принципом імовірності, враховуючи нормативне навантаження процесуального керівника.

удосконалено:

– дефініції правових категорій «функції прокурора», «повноваження прокурора». Зокрема, функції прокурора визначено як основні напрями реалізації покладених на прокурора обов'язків у досягненні цілей певного етапу кримінального процесу. Повноваження прокурора – це сукупність закріплених у кримінальному процесуальному законі прав і обов'язків, якими наділений прокурор для здійснення своїх завдань та функцій залежно від конкретного етапу кримінального провадження;

– напрями посилення ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі, а саме: 1) оптимізувати функції прокуратури, за для уникнення дублювання з діяльністю інших органів державної влади, а також забезпечити додаткові гарантії незалежності прокурорів; 2) дотримуватися єдиних організаційних і методичних принципів прокурорської діяльності та правил юридичної техніки; 3) здійснювати систематизацію нормативно-правових актів органів прокуратури за кожним напрямом її діяльності.

набули подальшого розвитку:

– характеристика особливої ролі прокурора в кримінальному процесі;

– пропозиції щодо оптимізації завдань прокуратури за рахунок вилучення з кола повноважень прокурора функції нагляду за додержанням і застосуванням законів та надання пріоритету функціям, які забезпечують правозахисну спрямованість у діяльності прокуратури;

– твердження про необхідність узгодити чинне законодавство і відомчі нормативні акти Генерального прокурора;

– позиції щодо необхідності розроблення критеріїв ефективності здійснення прокурором функції процесуального керівника.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки й рекомендації можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – для наступного розроблення теоретичних аспектів діяльності прокурора в кримінальному процесі;

– *правотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до КПК України з питань діяльності прокурора у кримінальному процесі;

– *практичній діяльності* – для оптимізації діяльності працівників органів прокуратури та інших правоохоронних органів (акт впровадження у практичну діяльність прокуратури Львівської області матеріалів дисертації від 29.05.2020 р.).;

– *навчальному процесі* – під час написання підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій (акт про впровадження результатів дисертації № 67-01-849 від 02.06.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною закінченою науковою працею, в якій сформульовано положення, узагальнення та висновки, рекомендації і пропозиції, обґрунтовані на підставі особистих досліджень проблем, пов’язаних із діяльністю прокурора в кримінальному процесі, опрацювання й аналізу відповідного законодавства, науково-правових джерел, емпіричного матеріалу.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (27 травня 2015 р., м. Львів); «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (6 – 7 листопада 2015 р., м. Харків); «Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса)» (29 січня 2016 р., м. Львів); «Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України» (21–22 жовтня 2016 р., м. Київ); «Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в Європейський простір» (25 жовтня 2019 р., м. Львів); «Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність» (6 грудня 2019 р., м. Львів); «Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку» (28 травня 2020 р., м. Львів); «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (30 травня 2020 р, м. Львів).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок, із яких 165 – основний текст, 24 – список використаних джерел (232 найменування), додатки розміщені на 30 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

1.1 Ґенеза нормативно-правового регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі

Дослідження ґенези нормативно-правового регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі слід розглядати у контексті історичних, соціально-економічних періодів розвитку суспільства. Аналіз даної проблематики дасть змогу, передусім, зрозуміти закономірності та спрогнозувати перспективи розвитку правового статусу прокурора у кримінальному процесі.

Розглянемо детальніше різні етапи становлення та розвитку прокуратури в Україні. У цьому контексті слід відзначити, що представники історичної та юридичної науки визначають такі етапи формування прокуратури України:

–Етап функціонування прокуратури як частини прокуратури Російської імперії від часів Петра І до лютнево-жовтневих подій 1917 року (1722 – 1917 рр.).

–Етап функціонування прокуратури часів новітніх національно – визвольних змагань українського народу, а саме в період існування: Української Центральної Ради (листопад 1917 р. – квітень 1918 р.); Гетьманату (квітень 1918 р. – листопад 1918 р.); Директорії (листопад 1918 р. – лютий 1919 р.).

–Етап функціонування прокуратури часів радянської доби (лютий 1919 р. – листопад 1991 р.).

–Етап функціонування прокуратури в незалежній Україні (від проголошення незалежності України до сьогодення) [1, с. 121].

Натомість вчений Є.М. Попович виокремлює п’ять історико-правових періодів розвитку інституту прокуратури в Україні: період входження Правобережжя України до складу Речі Посполитої (1578 – 1795 роки); період входження України до складу Російської імперії (1722 – 1917 роки); період

Української Народної Республіки (1917 – 1922 роки); радянський період (1922 – 1991 роки) і період незалежності української держави, який розпочався у 1991 році [2, с. 15].

Відтак учений М.Я. Мавдрик виділяє інші етапи становлення та розвитку прокуратури в Україні: 1) становлення прокуратури за часів перебування України у складі Російської імперії та інших держав; 2) нормативно-правове закріплення правового статусу прокуратури за часів боротьби України за незалежність у 1917 – 1921 роках; 3) створення і розвиток прокуратури в радянській Україні; 4) нормативно-правове оформлення прокуратури в Конституції та законах незалежної України [3, с. 23].

Вчений Р.М. Шестопалов виокремлює період правозахисної діяльності прокуратури незалежної України, який умовно поділяє на два етапи: доконституційний (1991 – 1996 р.) та післяконституційний (з 1996 р. до теперішнього часу). Однією з форм реалізації правозахисної діяльності прокуратури незалежної України на післяконституційному етапі автор називає судове представництво прокурором у суді прав громадян та інтересів держави [4, с. 149–150].

Вчений В.В. Сухонос робить висновок про те, що в Україні в різні часи існували три типи прокуратури, а саме: прокуратура наглядового типу (основна функція – нагляд за дотриманням законів); прокуратура обвинувального типу (основна функція – забезпечення кримінального переслідування); прокуратура змішаного типу (обидві функції – нагляд і забезпечення кримінального переслідування – властиві однаковою мірою) [5, с.44].

Натомість, вчений Г.А. Ніколайчук, досліджуючи генезис діяльності прокурора у судовому провадженні, виділяє три великі періоди, які включають в себе наступні етапи:

– Дорадянський період (від моменту виникнення прокуратури в цілому – до утвердження його повноправним учасником кримінального, в тому числі і судового провадження): 1-й етап – з 1579 до 1864 р. – діяльність прокурора полягала в його формальній участі в судочинстві при розслідуванні окремих видів

злочинів та в цілому носила наглядовий або адміністративно-судовий характер; 2-й етап – з 1849 – 1864 до 1917 рр. – діяльність прокурора у судовому провадженні належить до пореформеного періоду в історії Австро-Угорської та Російської імперій (до складу якої на той час входили й українські землі), де він уже виступав повноправним учасником судочинства та підтримував, в основному, державне обвинувачення у суді;

– Радянський період: 1-й етап – з 1917 до 1920 рр. – характеризується тим, що в період короткочасної незалежності прокуратура діяла при судових органах, а участь прокурора у судовому провадженні в основному була пов'язана із розслідуванням таких злочинів як розкрадання державного майна та посадові злочини; 2-й етап – з 1920 до 1933 рр. – створення колегії обвинувачів, закріплення кримінально-процесуального статусу прокурора в якості сторони судового провадження; 3-й етап – з 1933 до 1955 рр. – обвинувальна функція, що здійснювалась прокуратурою в судах, отримала правове регулювання з єдиного центру шляхом її централізації; 4-й етап – з 1955 до 1991 рр. – участь прокурора полягала у здійсненні двох функцій – нагляду та обвинувачення як у стадії досудового розслідування, так і у стадії судового розгляду. Прокурор був наділений повноваженням по витребуванню із суду будь-якої справи незалежно від його участі у розгляді та внесенню протесту стосовно будь-якого вироку суду;

– Сучасний період участі прокурора у судовому провадженні у незалежній Україні: 1-й етап – з 1991 до 2001 рр. – законодавче реформування участі прокурора у судовому провадженні. Поступовий відхід від прокуратури «радянського» типу шляхом закріплення не тільки нагляду та обвинувачення у судовому провадженні, але й представництва інтересів громадянина або держави в суді; 2-й етап – з 2001 до 2012 рр. – у процесі проведення «малої судової реформи» у 2001 р. було прийнято низку нормативних актів, які внесли істотні зміни у базові підходи здійснення правосуддя в кримінальних справах, включаючи особливості підтримання прокурором державного обвинувачення в суді; 3-й етап – з 2012 р. до сьогодні – кардинальне реформування участі прокурора у судовому провадженні шляхом прийняття нових КПК України 2012

р. та Закону України «Про прокуратуру», а також остаточний відхід від реалізації функцій прокуратури «радянського» типу [6, с.73–73].

Вчений М.І. Мичко виділяє чотири етапи: період перебування у складі Російської імперії (1722 – 1917), період УНР (1917 – 1922), радянський період (1722 – 1991), пострадянський період [7, с.14].

Вчена М.В. Чорноусько за об'єктом спрямованості галузевого законодавства виділяє наступні історичні етапи становлення органів прокуратури: державоцентричний етап – основним об'єктом охорони і захисту якого є держава (або ж особа її очільника) та її інтереси (державоцентричний етап у розвитку прокурорського нагляду); антропоцентричний етап – основним об'єктом охорони і захисту виступає людина (антропоцентричний етап у розвитку прокурорського нагляду). Перший етап мав місце на території сучасної України до 28.06.1996 року, тобто до прийняття Конституції України, тоді як другий етап охоплює період з 28.06.1996 року і до сьогодні. Зі свого боку цей період умовно можна поділити на дві стадії: до прийняття КПК 2012 року та після його прийняття [8, с.56].

У контексті нашого дослідження слід зауважити, що доволі багато авторів за основу періодизації беруть певні історичні події, важливі більше для історії держави в цілому, аніж для розвитку певних державних інституцій. Як слушно зазначається в літературі: «... на сьогодні у вітчизняній правовій науці достатньо поширеним є підхід, відповідно до якого в основу періодизації історії держави і права покладено проблемно-хронологічний принцип поділу процесу розвитку державно-правових форм, фактів та явищ на території України» [9, с. 59-60].

Однак, попри важливість історично-правових реалій, відповідно до яких і справді велика частина українських земель перебувала під владою Російської імперії, ототожнення їх у наукових дослідженнях є невиправданим і таким, що перекручує історично-правові реалії розвитку українських земель, які мали інше історичне минуле та перебували у складі інших державних утворень. До таких періодів, зокрема, можна віднести перебування окремих земель у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії; існування УНР, Української держави

(Гетьманату) та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР); існування Західної України, Північної Буковини та Закарпаття в складі Польщі, Румунії й Чехословаччини тощо [10, с.62–63].

Тому історичну періодизацію вчена М.М. Стефанчук здійснює за двома основними критеріями: а) інституційним (який в основі має періодизацію розвитку прокуратури); б) функціональним (який в основі має періодизацію розвитку представницької функції прокуратури).

Взявши за основу інституційний підхід, вищезазначена вчена пропонує таку періодизацію розвитку: період зародження прокуратури на українських землях (кінець XVI століття);період розвитку прокуратури в імперську добу – під владою Російської, Австрійської, Австро-Угорської імперій (остання чверть XVIII століття – 1917 – 1918 роки);період розвитку прокуратури в часи відродження української державності – УНР, Українська Держава, Директорія, ЗУНР тощо (1918 – 1923 роки);період розвитку прокуратури в радянську добу (1921 – 1991 роки); період розвитку прокуратури в добу незалежності України (1991 – до сьогодні) [10, с.64].

За характерними рисами всі прокуратури чи співвідносні їм установи, що існували в різні історичні епохи до того часу, класифіковані на п’ять груп [11, с. 22-24]:

– фіскально-контрольна прокуратура з простою малорозробленою організацією в особі декількох повірених корони, котрі діяли при різних установах і опікувалися в основному майновими інтересами казни;

– французька прокуратура, створена ще за наполеонівським законодавством – найбільш змістовна функціональна модель прокуратури, яка поєднує всі призначення прокуратури загалом, – має не тільки судовий і судово-адміністративний, але й загальнодержавний і навіть, певною мірою, політичний характер. Це могутній суб’єкт слідчо-обвинувального переслідування, необхідний учасник правосуддя, орган урядового нагляду за судовим відомством;

– державна адвокатура (в країнах англо-американської правової системи), що представляла перед судом публічні і, головним чином, репресивні інтереси

держави на майже тих підставах, на яких адвокат захищає приватні інтереси свого клієнта;

– прокуратура, вдосконалена і організована на наукових засадах, за характером тільки судового спрямування і з єдиним обвинувальним призначенням. Це частина судової магістратури, підпорядкована уряду, яка є виключним органом державного кримінального переслідування і забезпечує принцип змагальності в процесі, звідси повна незалежність і рівноправність захисту. Жодних адміністративних функцій їй не належало;

– російська прокуратура, яка представляла дві інституції, що послідовно змінили одна одну: перша – фіскально-контрольна функціональна модель – до судової реформи 1864 року; і друга – за Судовим статутом імператора Олександра II, яка не може належати до жодної з перелічених вище груп, оскільки, з одного боку, частково зберігалися традиції дореформеного інституту, а з іншого – відбувся вплив європейської науки й досвіду. Так склалася нова функціональна модель прокуратури, яка об'єднала обвинувальну та наглядову функції, а також виконувала деякі завдання адміністративного характеру.

Вчений В.М. Кравчук у розвитку прокуратури України виділяє п'ять періодів [12, с.84]: виникнення та розвиток функцій прокуратури в часи козацької держави (війти, бургомістри, згодом – інститут «інстигаторства») – період Української козацької держави; прокуратура на українських землях за часів Російської імперії – період перебування України у складі Російської імперії; прокуратура в часи УНР – період відродження Української держави на початку XX ст.; радянська прокуратура – радянський період; прокуратура сучасної Української держави – період становлення і розвиток суверенної, незалежної України.

Перший період запропонованої періодизації зумовлюється історичними фактами, що підтверджують виникнення та розвиток функцій прокуратури на території України з утворенням Луцького трибуналу в 1578 р. – це був Вищий суд на землях України, а у 1579 році було запроваджено і Український трибунал. Важливим у діяльності трибуналу було щорічне обрання депутатами трибуналу

прокурора (інстигатора). Прокурор наглядав за чинністю подання позовів до трибуналу. Тобто мова йде про утворення інституту «інстигаторства». Пріоритетним завданням прокурорів (інстигаторів) визнавалося забезпечення законності, а функцією – нагляд за дотриманням законів у різних сферах, головним чином, у судових інституціях [13, с. 103]. У цей період важливо виділити два етапи: першим є етап виникнення функцій інституту прокуратури (1579 р.), другий є етапом відновлення та розвиток функцій прокуратури, згідно з Литовськими статутами 1588 року (1750 – 1783 рр.).

Наступний, другий період вищезазначеної класифікації також мав значний вплив на становлення та наступний розвиток державно-правових інститутів, у тому числі прокуратури. Вчений М. В. Муравйов виділяв п’ять окремих етапів розвитку інституту прокуратури Російської імперії (прокурорський нагляд від часів правління Петра І до Катерини ІІ, прокурорський нагляд від Катерини ІІ до видання зводу законів, прокурорський нагляд після видання зводу законів, прокурорський нагляд при судовій реформі імператора Олександра ІІ та прокурорський нагляд після судової реформи 1866 – 1888 років) [11, с.25].

Третій період – доба відродження Української держави на початку ХХ ст., поділяється на п’ять етапів: Українська Народна Республіка (березень 1917 – квітень 1918 рр.); Українська Держава (травень 1918 – грудень 1918 рр.), Директорія Української Народної Республіки (грудень 1918 – березень 1921 рр.), Західноукраїнська Народна Республіка (листопад 1918 – червень 1919 рр.) та Українська Соціалістична Радянська Республіка (грудень 1917 – травень 1922 рр.).

Четвертий період – функціонування прокуратури на території України в радянський період та її законодавче оформлення – складався з трьох основних етапів: перший – запровадження прокуратури УСРР (1922 – 1936 рр.); другий – становлення прокуратури СРСР та централізація прокуратур союзних республік, у тому числі і прокуратури УРСР (1936 – 1979 рр.); третій – утвердження статусу прокуратури УРСР та його законодавче оформлення (1979 – 1991 рр.).

П’ятий (сучасний) період розвитку інституту прокуратури, який почався з 1990 року, поділяється на два етапи: перший – розвиток прокуратури як органу державної влади суверенної та незалежної України; другий – етап діяльності прокуратури після вступу України до Ради Європи, прийняття Конституції України та ратифікації Верховною Радою України Конвенції про права і основоположні свободи людини. Так, останній етап цього періоду розвитку прокуратури характеризується її демократизацією, що деякою мірою обмежило повноваження прокурора (нагляд за судами, санкціонування арешту). Україна обрала шлях до кардинального реформування інституту прокуратури [12, с.85–87].

Оцінюючи в цілому позитивно вищезазначені думки вчених, які у своїх працях детально аналізують етапи, періоди, епохи, моделі прокуратури, а також враховуючи ретроспективне законодавство пропонуємо виділяти три періоди розвитку прокуратури: дорадянський період (1579 р. – 1917 р.); радянський період (1917 р. – 1991 р.); сучасний період (1991 р. по сьогоднішній час).

На території України інститут прокуратури зароджується у XVIII ст. Так, наказами російського царя Петра І від 2 та 5 березня 1711 р. в Росії та пізніше на підлеглій їй українській території впроваджується інститут фіскалату, який поступово було видозмінено в інститут прокуратури [14, с. 247].

Прокурор «петровського зразка» докорінно відрізнявся від аналогів у європейських країнах. За свідченням В.О. Ключевського, Петро І довго розмірковував над запровадженням прокуратури і працював над законопроектами сам: «Запровадження нагляду за вищою установою, яка сама наглядала за всім управлінням, було важкою справою, його потрібно було узгодити з формами відповідальності» [15, с.177, 179]. За задумом імператора, прокурорський нагляд був сформований як інститут контролю за діяльністю державного апарату, і в першу чергу за Сенатом, який відповідно до Указу від 27 квітня 1722 р. «О должности Сената» став законодавчим і вищим органом підзаконної виконавчої влади [16, с.182-186].

Важливо зазначити, що за часів Литовських статутів на українських землях відбулося виокремлення певної групи «спеціалістів» у сфері правозастосування. Такому державно-правовому інституту як «інстигатор» відводилася особлива роль. Передусім – це служіння інтересам правосуддя (обвинувачення, захист): його повноваження тісно переплітались з судовим процесом і такими інститутами судового представництва як речник та уповноважений. Доцільно відзначити , що ці історико-правові факти мають безпосереднє відношення до розвитку й інституту адвокатури. Отже, Литовські статути були на українських землях важливим джерелом права, сприяли забезпеченню спадкоємності і наступності багатьох норм та інститутів українського права, сформованих у Київській Русі та Галицько-Волинській державі, а також позитивно вплинули на формування законодавства, державотворення України, завдяки чому відбулося також виникнення й становлення функцій інституту прокуратури [17, с. 237].

Окремої уваги заслуговують дослідження участі прокурора в кримінальному провадженні в суді на Буковині та Галичині за часів перебування у складі Австрії та Австро-Угорщини (1849 – 1918 рр.).

Слід зазначити, що наприкінці першої половини XIX ст. у австрійських судах не існувало посад прокурорів, оскільки самі судді стосовно обвинуваченого виконували функцію не тільки судді, а й обвинувача й захисника. Однак під впливом демократичних революційних подій наприкінці першої половини XIX ст. в австрійському кримінальному процесі відбулася низка змін, зокрема, замість інквізиційного процесу було запроваджено обвинувальний. Конституцією від 25 квітня 1848 р. було встановлено принципи гласності й усності процесу, здійснення кримінального судочинства судом присяжних, а такою передбачалася відокремленість судів від адміністрації та винесення ними рішень і вироків іменем імператора. Ці положення були збережені й у Конституції від 4 березня 1849 р. Хоч у цих конституціях не було згадки про запровадження інституту прокуратури, проте виникла необхідність утворення відповідного органу, на який покладалося б підтримання обвинувачення в тих випадках, коли зачіпалися інтереси держави.

Тим часом, цікавим є той факт, що вперше запровадження посад прокурорів на більшості територій імперії відбулося у березні 1849 р. актами, спрямованими на припинення зловживань преси: закону «Проти зловживань преси» та «Положення про процес розслідування зловживань преси» і було пов'язано з покладанням на державних прокурорів повноважень зі здійснення контролю за додержанням законодавства засобами масової інформації [18, с. 37, 41].

Історично-правові ж витоки участі прокурора у суді, передусім, покладання на нього функції підтримання обвинувачення, пов'язані з наступними правовими актами. По-перше, за рішенням австрійського імператора від 14 червня 1849 р. «Про основні риси нового судочинства», згідно з яким було запроваджено нову систему судів (які поділялися на суди цивільної юрисдикції та суди кримінальної юрисдикції), у відповідності до якої була організована і система загальних (державних) органів прокуратури. Вони підпорядковувалися і були підзвітними міністру юстиції, й упродовж усього періоду функціонування були органами судової влади. Спеціалізованими прокуратурами виступали створені у 1851 р. фінансові прокуратури, які функціонували відокремлено від державних і підпорядковувалися по вертикалі міністру фінансів імперії.

Зауважимо, що на Галичину і Буковину дія вказаного рішення не була поширена, однак у 1849 р. при кожному окружному (крайовому) суді цих земель все ж були запроваджені посади державних прокурорів. Єдині системи судових органів та органів загальних прокуратур на цих землях були сформовані, на відміну від інших коронних країв імперії, лише у 1855 р. внаслідок прийняття постанови міністерства юстиції Австрії від 29 червня 1855 р. «Про встановлення початку діяльності новоорганізованих Вищих крайових судів у м. Львові та м. Кракові, Вищих державних прокуратур при цих судах, а також початку діяльності судів першої інстанції та державних прокуратур при цих судах ...» [18, с. 53, с. 41-42, 55]. Указані новоутворені органи суду та прокуратури, на підставі цієї постанови, почали діяти з 29 вересня 1855 р.

Слід також зауважити, що при одноособових повітових судах діяли заступники державних прокурорів або призначувані прокурорські службовці, тобто при цих судах прокуратури функціонували як одноособові державні органи.

Наступним правовим актом, з яким пов'язано запровадження функції підтримання прокурором обвинувачення, є Тимчасовий кримінально-процесуальний кодекс Австрії, затверджений австрійським імператором 17 січня 1850 р.

Надалі, у зв'язку з прагненням австрійського імператора підпорядкувати собі весь державний апарат були частково ліквідовані позитивні демократичні здобутки у кримінальному процесі, що негативно вплинуло й на функціонування інституту прокуратури в цій сфері. Зокрема, згідно з новим Кримінально-процесуальним кодексом від 29 липня 1853 р. прокурор був позбавлений більшості процесуальних повноважень, а переважним впливом на кримінальний процес володів слідчий суддя.

Вчений Н.Ю. Панич зауважує, що набуття ознак цілісності та завершеності, остаточного визначення компетенції системи загальних прокуратур почалося лише з 1873 р. Зокрема, новий Кримінально-процесуальний кодекс Австрії від 23 травня 1873 р. наділив державних прокурорів значними повноваженнями у кримінальному процесі та визначив як мету їх участі в ньому – діяльність, що спрямовувалася на захист інтересів держави. Така діяльність державних прокуратур включала декілька напрямів, одним з яких було підтримання державного обвинувачення [18, с. 7-8; 10].

Після розпаду Австро-Угорщини та утворення на землях Галичини й Буковини Західноукраїнської Народної Республіки функцію підтримання державного обвинувачення на цих землях продовжували виконувати прокуратури. У цілому була збережена система органів загальних (державних) прокуратур, що діяли на Галичині й Буковині до 1918 р. Згодом планувалось її реформувати в частині структури, кадрового складу та компетенції, однак через тогочасну складну зовнішньополітичну ситуацію цим планам не судилося справдитися [19, с. 198].

Отже, перебування Галичини та Буковини у складі Австрії й Австро-Угорщини створило передумови для запровадження та діяльності на її території органів державної влади за зразком австрійської системи управління.

Запроваджений на цих західноукраїнських землях у 1849 р. (значною мірою внаслідок реформ у кримінальному процесі Австрії) інститут прокуратури пережив декілька етапів реформування, та із 1873 р. до розпаду Австро-Угорщини в 1918 р. фактично являв собою цілісну та досить добре організовану систему державних органів зі значним обсягом повноважень, передусім, у кримінально-правовій сфері. Функціонувала прокуратура при судах та підпорядкувалася органам юстиції [20, с.186-187].

Важливим періодом розвитку прокуратури в Україні є доба відродження Української держави на початку ХХ ст., Української Народної Республіки, Української Держави, Директорії Української Народної Республіки, Західноукраїнської народної республіки та Української Соціалістичної Радянської Республіки. Цей період хоч є і нетривалим за часом, проте вагомим за масивом запроваджених заходів: розробкою нормативно-правової бази, введенням організаційно-штатних структур і на цій основі створення державно-правових інститутів, у тому числі й прокуратури. Відбулися події виняткової історичної ваги, і водночас здобуто важливий досвід державотворення в Україні. На думку О. Л. Копиленка, «Українська Народна Республіка проіснувала дуже недовго, в історичному масштабі тільки мить, та лишилися після неї повчальні уроки першопрохідців, якими ми просто не маємо права нехтувати» [21, с. 5].

Прокуратура у радянський період входила до складу виконавчої гілки влади (1922 – 1924 рр.), судової гілки влади (1924 – 1933 рр.) і досить тривалий час перебувала у статусі незалежного державного органу (1936 – 1991 рр.). Так, зважаючи на історико-правову традицію, можна стверджувати також про власну, українську типологію прокуратури на основі досвіду різних періодів та етапів державотворення [12, с.72-73].

Період розвитку прокуратури в радянську добу був доволі тривалим, проте неоднозначним, оскільки охоплював низку різних етапів, зокрема: етап

зародження соціалістичної державності та права (1921 – 1929 роки); етап панування тоталітарного режиму (1929 – 1938 роки); етап Другої світової війни (1939 – 1945 роки); етап повоєнних років та десталінізації (1945 – перша половина 1960-х років); етап неототалітарного режиму (середина 1960-х – середина 1980-х років); етап перебудови (1985 – 1991 роки).

Радянський період розвитку інституту прокуратури в Україні характеризується також тим, що на різних етапах цього періоду прокуратура посідала різні місця в державно-правовому механізмі України. На першому етапі вона була елементом української державності, оскільки Генеральний прокурор, будучи одночасно Міністром юстиції, входив у цій якості до складу уряду України. На другому етапі радянського періоду Прокуратура УРСР уже не була складовою частиною державно-правового механізму УРСР, а разом із прокуратурами інших союзних республік становила систему органів прокуратури СРСР, що, зі свого боку, входила як важлива ланка в механізм державної влади Союзу РСР [22, с.26-31].

Вчений А. Ф. Смирнов, що займався дослідженням правового статусу прокурора в радянський період підкреслює, що спроби деяких прокурорів бути незалежними від партійного контролю були безуспішними, тому що партійний контроль був системоутворюючим фактором. Усунення його привело б до істотної зміни системи органів прокуратури [23, с.24].

Початком пострадянського періоду розвитку інституту прокуратури в Україні вважається прийняття Верховною Радою УРСР 24 серпня 1991 р. Декларації про державний суверенітет України, а також прийняття Верховною Радою України 5 листопада 1991 р. Закону України «Про прокуратуру України». Зазначена історико-правова подія знаменна насамперед тим, що з нею безпосередньо зв’язане повернення інституту прокуратури в систему державної влади України. Прокуратура України відповідно до Закону «Про прокуратуру України» від 5 листопада 1991 р. була органом наглядово-обвинувачувального типу з елементами організаційно-управлінської діяльності у сфері боротьби зі злочинністю.

На думку Ю. М. Грошового, Закон України «Про прокуратуру України» від 5 листопада 1991 р. був розроблений відповідно до Декларації про державний суверенітет України та на основі нового концептуального підходу до визначення соціальної ролі прокуратури як державного органу, основними завданнями якого є затвердження в країні верховенства права та закону у всіх сферах правозастосовної практики, захист прав людину та громадянина, і в цьому минулому його головне нововведення та значимість [24, с.3].

У літературі відзначають, що кримінальний процес має певні «хвороби». Ці «хвороби» з'являються через те, що форма кримінального процесу перестає задовольняти суспільні потреби в запобіганні злочинності. У такому разі, суспільство змінює процесуальну форму через ухвалення нового закону. Так, впродовж 1992 – 2016 рр. Верховною Радою України ухвалено близько півтори сотні Законів України про внесення різноманітних змін і доповнень до КПК України. Усі вони пов'язані з економічним, соціальним, демократичним розвитком нашої держави [25].

Проголосивши свою незалежність, Україна першою серед колишніх республік СРСР 5 листопада 1991 року прийняла Закон «Про прокуратуру», який набрав чинності 1 грудня 1991 року. Цей закон визначав систему, повноваження, а також завдання та функції самостійних органів прокуратури України, що стало початком новітньої вітчизняної історії органів прокуратури.

Розвиток законодавства про прокуратуру, розпочатий з набуттям незалежності, набув нового імпульсу після прийняття 28 червня 1996 р. Конституції України, яка визначила прокуратуру як єдину систему [30]. У Конституції України регулюванню організації і діяльності прокуратури було присвячено самостійний розділ (VII «Прокуратура»). У ст. 121 Основного закону містився перелік функцій прокуратури.

При вступі до Ради Європи 9 листопада 1995 р. Україна взяла на себе зобов'язання змінити роль і функції прокуратури шляхом перетворення цього інституту на орган, що відповідає принципам Ради Європи [26]. Подібні ж

положення містяться в Угоді про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС [27].

Як уже зазначалося, Конституція України 1996 року не віднесла прокуратуру до законодавчої, виконавчої або судової гілок державної влади, вона займала самостійне місце в системі державних органів. На такий висновок наштовхувало те, що в Основному Законі статті, присвячені прокуратурі, було виділено в окремий розділ. І навіть, із прийняттям 14 жовтня 2014 р. нового Закону України «Про прокуратуру» питання щодо місця та ролі прокуратури України залишалося не вирішеним [28].

Однак, із вступом в дію змін до Конституції України в частині правосуддя 30 вересня 2016 р., можна припускати, що прокуратуру віднесено до системи правосуддя з огляду на віднесення статті про прокуратуру до Розділу «Правосуддя» Конституції України, а також визначення законодавцем у частині 10 статті 131^1 Основного Закону України можливості створення в системі правосуддя органів, які забезпечуватимуть добір суддів, прокурорів, їх професійну підготовку, оцінювання, розгляду справ щодо їх дисциплінарної відповідальності. Проте, на нашу думку, розміщення норм, що регулюють діяльність прокуратури, у розділі «Правосуддя» не робить її органом судової влади.

Систему прокуратури України становлять: Офіс Генерального прокурора; обласні прокуратури; окружні прокуратури; Спеціалізована антикорупційна прокуратура [28].

Отже, відповідно до змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 2 червня 2016 р. [29], які набрали чинності 30 вересня 2016 р. кардинально змінився конституційно-правовий статус прокуратури України. А саме, загальноприйняте поняття «прокуратура України» замінено на поняття «прокуратура в Україні», оскільки у статті 131^1 тексту нової редакції Конституції України визначає, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює:

– підтримання публічного обвинувачення в суді;

– організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

– представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [30].

За справедливим висловом дослідників, з прийняттям КПК України «по суті відбулась руйнація радянської моделі кримінального процесу зі спробою поставити кримінальне судочинство нашої держави на рейки європейської моделі кримінальної юстиції» [31, с.45; 32, с.111-115]. Безумовно, що вказані процеси насамперед торкнулися базових підвалин кримінальної процесуальної діяльності та відобразилися на особливостях правового статусу учасників кримінального провадження. Щобільше, реформування прокуратури як державного органу в цілому та статусу прокурора як учасника кримінального провадження, зокрема, впродовж тривалого часу розглядалось як пріоритетний напрямок перебудови правової системи України [33].

Оновлення процесуальної форми потягнуло за собою і зміну типу кримінального процесу, а відтак, і його функціональної структури. Стосовно діяльності прокурора це виявилося через появу нової для нього функції – процесуального керівництва, і зникнення функції виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, і вжиття заходів до їх усунення [34, с. 42]. Відсутність у ст. 91 КПК України обставин, що підлягають доказуванню (причини та умови, які сприяли вчиненню злочину), на думку вченого В.М. Стратонова, знижує повноту розслідування і здійснення інших завдань перерахованих у ст. 2 КПК України, а тому науковець пропонує доповнити п. 6 ст. 91 КПК України: «причини та умови, які сприяли вчиненню злочину» [35, с. 165].

Окрім того, нововведення, передбачені КПК України, можуть спрогнозувати низку проблем, що з часом можуть виникнути у реалізації функції нагляду у формі процесуального керівництва. Впровадження міжнародного

стандарту «відокремленості органів державного обвинувачення від поліції» передбачає ліквідацію слідчого апарату в органах прокуратури, що також враховано і в моделі КПК України. При цьому, як зазначає В. М. Юрчишин, «у кримінальному процесі посадова особа, яка здійснює публічні функції обвинувачення і нагляду за додержанням законності, повинна бути високопрофесійною, досконало знати як методику нагляду, так і методику розслідування кримінальних справ. Вилучення слідчого апарату з позбавленням прокурора навіть права самостійного розслідування будь-якої справи в повному обсязі, може призвести до негативних наслідків, бо не маючи практичних навичок у збиранні, закріпленні та перевірці доказів, прокурори втрачають свою професійну майстерність і як наглядачі за розслідуванням справи, і як обвинувачі в процесі» [36].

Також, слід зауважити, що з набранням чинності КПК України 2012 року правоохоронна система держави «отримала двох прокурорів», однакових за процесуальною назвою та різних за процесуальними повноваженнями: прокурор – процесуальний керівник досудовим розслідуванням; прокурор – керівник органу прокуратури. Незважаючи на загальні тенденції до самостійності прокурора – процесуального керівника, кримінальний процесуальний закон залишив досить вагомі важелі для впливу керівника прокуратури на рішення підлеглих, відтак звужуючи, а подекуди і зводячи нанівець «самостійність» процесуального керівника. І така ситуація впливу на процес розслідування спостерігається не в межах району чи міста, а в масштабах держави – від рядового працівника прокуратури до Генерального прокурора [37, с. 107].

Отже, чинний кримінальний процес наповнено новими змагальними елементами. Змінилася філософія правового регулювання і реалізації норм кримінального процесуального права від тоталітарного процесу з пануванням у ньому прокурора як на досудових, так і в судових стадіях у напрямі забезпечення конституційних прав та законних інтересів учасників кримінального провадження і реальної дії принципу верховенства права з одночасним обмеженням повноважень прокурора і надання йому статусу сторони у процесі, яка, з одного

боку, є рівноправною зі стороною захисту, а з іншого – має «сильніші» повноваження. Відбулися інші значні (як, наприклад, у випадку з об'єднанням досудового розслідування і оперативно-розшукової діяльності) чи менш значні зрушення у правовому регулюванні процесуальної діяльності загалом і діяльності прокурора зокрема (запровадження процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням) [34, с. 27] .

Поділяючи думку С. С. Мірошниченка про історичні традиції, слід підкреслити, що у питаннях реформування органів прокуратури визначальним має бути не пошук міфічних єдиних європейських стандартів, а насамперед історична правда, вікові традиції, національний менталітет і реалії сьогодення. Княжа держава, гетьманське правління, литовське лицарство, польська шляхта, російська імперія, країна Рад і, нарешті, незалежна Україна – все це український досвід становлення національної державності [38, с. 75].

Різні періоди розвитку інституту прокуратури характеризуються пріоритетністю різних завдань (основним завданням інституту прокуратури за часів Литовських статутів та Українського трибуналу був захист інтересів правосуддя; за часів Російської імперії – захист інтересів Верховної влади, пізніше правосуддя; у період відродження української державності на початку XX ст. – захист інтересів громадян та держави; у Радянський період захист інтересів партійної влади, революційної законності, держави).

Розвиток прокуратур у країнах Європи (Франції, Італії), Російської імперії свідчить, що основне їх призначення було в публічному кримінальному переслідуванні. Така функція як нагляд за додержанням законності характерна для більш початкових етапів розвитку прокуратури у конкретних історичних періодах (Російська імперія, радянський період) та й загалом інституту прокуратури в ході історико-правового процесу; а функція кримінального переслідування є результатом лише пізнішого розвитку прокуратури, що слід вважати показником його ефективності [12, с.113-114].

Таким чином, у науковій літературі виділяють дві моделі діяльності прокуратури, залежно від основної функції, яка вважається домінуючою:

1) прокуратура як орган кримінального переслідування («прокурор – обвинувач»);
2) прокуратура як орган нагляду за законністю («прокурор – охоронець законності»).

Перша модель прокуратури історично випливає із судового устрою прокурорської діяльності. У цьому випадку прокуратура є органом кримінального переслідування і підтримання державного обвинувачення. Прокурор має лише обвинувальну мету – публічно викрити особу у вчиненні злочину і призначити йому справедливе покарання. У зв'язку з цим єдиною функцією прокуратури є підтримання публічного обвинувачення. Взаємовідносини прокурора, суду і сторони захисту будуються на змагальній основі. Друга модель «прокуратура як орган нагляду за законністю» історично виникає з судово-адміністративного і фіскально-наглядового устрою прокурорської діяльності. Основна мета прокурора полягає в нагляді за дотримання законності. Всі інші функції, включаючи кримінальне переслідування і підтримання обвинувачення, підпорядковані головній меті. Наглядом прокурора охоплюється діяльність всіх державних органів, осіб, в тому числі інші контрольні, правозахисні і судові органи.

На сьогодні формується нова модель прокурорської діяльності, яку уявно можна назвати «прокуратура як орган правозахисту». Основна особливість вищезазначеної прокуратури полягає у тому, що традиційне поняття законності як основного предмета прокурорської діяльності відходить на другий план і замінюється традиційною категорією публічного інтересу, під якою мається на увазі не тільки забезпечення виконання вимог, що містяться в законі, але охорона і захист суспільних благ, цінностей і загальнолюдських відносин.

Оцінюючи в цілому позитивно вищезазначені думки вчених, які у своїх працях детально аналізують етапи, періоди, епохи, моделі прокуратури, а також враховуючи ретроспективне законодавство пропонуємо виділяти три періоди розвитку прокуратури: дорадянський період (1579 р. – 1917 р.); радянський період (1917 р. – 1991 р.); сучасний період (1991 р. по сьогоднішній час).

1.2 Методологічні підходи до наукового дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі

Проблема вибору методів в будь-якому науковому досліджені – одна з найважливіших проблем, яка визначає напрям дослідження об'єкта, а також виступає підсумком такого дослідження.

Науковці розглядають термін «методологія» як сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, які застосовуються в процесі наукового пізнання й практичної діяльності для досягнення визначеної мети [39, с. 374]; інтегральне явище, «звід законів» наукового пізнання, який об'єднує низку компонентів: світорозуміння й фундаментальні загальнотеоретичні концепції, загальні філософські закони і категорії, загальні та конкретні наукові методи [40, с. 46-47].

До основних функцій методології відносять: отримання нового знання та подання цього знання у вигляді понять, критеріїв, законів, теорій, гіпотез; організація використання нових знань у практичній діяльності [41, с. 104].

В юридичній науці методологія визначається як система особливих методів-прийомів, способів вивчення загальних закономірностей виникнення, становлення і розвитку державно-правових явищ [42, с. 20]. Методологія юридичної науки – це не тільки увесь її інструментарій, але й теорія про їх використання. Тільки за такого підходу вона здатна виконувати функцію пізнання предмета [43, с. 9].

Особливістю сучасного стану національної юридичної науки з гносеологічної точки зору, на думку В.М. Селіванова, є певна невизначеність її методологічних і теоретичних підвалин та установок [44, с. 23].

Вчений М. В. Костицький вважає, що коли йдеться про методологію в юридичній науці, то необхідно відмовитися від ієрархій методологій, що визначається як філософська, загальнонаукова, конкретно-наукова. Методології слід «розташувати» по горизонталі. Вчений може використовувати методи за власним вибором. Це може бути юснатуралістична, позитивістська, діалектична, синергетична чи інша методологія. Науковець може використовувати методи з

різних методологій, тобто методика конкретного наукового дослідження може виглядати як мозаїка методів [45, с. 10].

Натомість, вчений А.Ю. Гнатюк підкреслює, що забезпечити приріст наукових знань щодо функціональної структури кримінальної процесуальної діяльності прокурора здатне використання відносно нових «методологічних установок» (основ), до числа яких належать: теорія структурного функціоналізму, технологічна теорія кримінального процесу; СМД-методологія (системо-миследіяльнісна методологія); загальна теорія боротьби зі злочинністю; теорія компетенції; теорія змагальності. Усі зазначені положення є рівнозначними у плані методологічного забезпечення дослідження функціональної структури діяльності прокурора [46, с.37].

Під час дослідження ролі прокурора у кримінальному процесі, доцільно також опиратися на положення теорії системо-миследіяльнісної методології, розробником якої є Г. П. Щедровицький [47, с. 547-594]. Слід зазначити, що у теорії кримінального процесу із застосуванням цієї методології досліджено кримінальне процесуальне доказування, у результаті чого отримані нові і досить оригінальні наукові результати [48, с. 99-141].

Методологія розчленовується на окремі різновиди відповідно до того, які – загальні, загальнонаукові або спеціальні (окремо наукові) – методи вона розробляє і яку конкретну науку обслуговує. Оскільки кожна наука має свій особливий предмет дослідження, то, очевидно, що неминуче створює і свій метод дослідження, у вимогах якого відображено специфіку її предмета, а відтак, і розроблено свою методологію – конкретно-наукову методологію. Вона має різновиди відповідно до кожної окремої конкретної науки. Вирішуючи методологічні проблеми стосовно конкретної науки, приватно (окремо) – наукова методологія органічно входить у зміст цієї науки і, відповідно, розробляється представниками зазначеної галузі знання [49, с. 13].

Метод виступає базовою категорією методології дослідження.

Тлумачний словник визначає його як: 1) спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; 2) прийом або систему прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності [50, с. 692].

Вчені пропонують різні класифікації методів дослідження. Зокрема, перший підхід передбачає їх поділ на дві групи: загальнонаукові та спеціальні [51, с. 11]; другий – групування методів на чотири категорії: загальні (філософські), загальнонаукові, приватно-наукові та спеціальні методи [52, с. 15]; третій – поділ методів на загальнонауковий, діалектико-матеріалістичний метод; загальні методи; спеціальні, а також приватно-наукові методи [53, с. 64].

Розглянемо детальніше загальнонаукові та спеціально-наукові методи наукового дослідження. Загальнонаукові (метанаукові) методи, з одного боку, конкретизують філософський рівень використаної методології, а з іншого – є основою для застосування приватних методів пізнання. Для побудови теоретичних конструкцій особливе значення серед метанаукових методів мають логічні прийоми (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, гіпотеза, узагальнення та абстрагування), системний, структурно-функціональний, метод моделювання та ін.

Спеціально-наукові методи – це прийоми та способи пізнання, які розробляються та застосовуються в рамках окремих груп наук (наприклад, природничих або соціальних). У системі цих методів щодо юриспруденції слід виділити спеціальні загальноправові методи, які застосовуються в теорії права в тій чи іншій формі у всіх інших юридичних науках, та приватноправові, які створені тією чи іншою юридичною наукою. Серед спеціальних загальноправових методів виділяють такі: формально-юридичний, порівняльного правознавства, побудови юридичних конструкцій, юридичної герменевтики [54, с.55].

Методи наукового пізнання – це сукупність прийомів, норм, правил і процедур, що регулюють наукове дослідження та забезпечують вирішення дослідницької задачі. Науковий метод – це спосіб пошуку відповідей на науково поставлені питання і водночас спосіб постановки таких питань, сформульованих у вигляді наукових проблем. Таким чином, науковий метод є способом добування

нової інформації для вирішення наукових проблем [55, с. 11].

Філософські засади методу дослідження є його найвищим теоретично оформленим, системно-раціональним рівнем, який включає вихідні світоглядні цінності та методологічні позиції. Загальнофілософські методи суттєво відрізняються один від одного. Упродовж багатьох років юридична наука базувалася на принципі філософського монізму [56, с. 520].

В юридичній науці існує свобода при виборі методів, способів, підходів до вивчення держави і права [57, с. 17], також ідеться про методологічний плюралізм, який передбачає можливість формування методології дослідження з урахуванням різних гносеологічних та методологічних основ [58, с. 50].

Проте, слід зауважити, що вибір методів наукового дослідження завжди повинен відповідати предмету, меті і завданням дослідження.

З огляду на викладене методологічною основою дисертаційного дослідження стали: філософські методи (діалектичний та герменевтичний); загальнонаукові методи (формальної логіки – аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, моделювання, класифікації, історичний; порівняння), міждисциплінарні методи (соціологічний та статистичний); спеціально-наукові методи (формально-юридичний та порівняльно-правовий).

Філософські методи – це система світоглядно-методологічних ідей і принципів, втілених у тому чи іншому способі осмислення права, а також їх порівняння, критика та обґрунтування [59, с. 31]. Серед філософських методів особливе місце посідає діалектичний метод. Сутність діалектичного методу пізнання полягає в тому, що всі явища в суспільстві перебувають у безперервному русі й взаємозумовлені. Діалектичний метод дає можливість всебічно дослідити процес виникнення, еволюції такого поняття як «єдина система органів прокуратури», розглянути формування сучасних функцій прокуратури в динаміці, встановити взаємозв’язок компетенції з функціями прокурора. В основу діалектичного методу пізнання реальної дійсності покладено зв’язок теорії та практики, принципи пізнання реального світу, взаємодії зовнішнього і внутрішнього, об’єктивного та суб’єктивного тощо. Діалектичний метод є

фундаментальним, узагальненим методом пізнання дійсності. Об'єктивну основу його утворюють найбільш узагальнені закони розвитку матеріального світу. Діалектичний підхід дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом та формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності [60, с. 80-81].

Синергетичне уявлення про процеси самоорганізації у складних системах можуть бути застосовані і у вивченні функціонування правових систем і їх елементів.

Синергетика є одним із прогресивних і продуктивних методів сучасного наукового пізнання, який полягає у визначенні і вивченні зв'язків між елементами структури, які утворюються у відкритих системах різноманітної природи (біологічних, соціальних, технічних тощо) завдяки інтенсивному (потоковому) обміну речовиною і енергією з навколишнім середовищем у нерівноважних умовах. В таких системах спостерігається узгоджена поведінка окремих елементів і підсистем, в результаті чого зростає ступінь їхньої впорядкованості, тобто зменшується ентропія [61, с. 351].

Одним із перших, хто дійшов висновку про можливість застосування синергетичного методу до вивчення державно-правових явищ, був відомий вчений-юрист А.Б. Венгеров (1986 р.). На його думку, матеріалістична діалектика, яка стверджує примат необхідного над випадковим, під впливом нових знань і нового історичного досвіду в основному вичерпала свій пізнавальний і прогностичний потенціал у соціальній сфері. На зміну їй має прийти синергетика як філософське вчення, яке по-новому розглядає роль необхідного і випадкового в еволюційних процесах. У зв'язку з цим А.Б. Венгеров вважав, що синергетика здатна пояснити більш широке коло явищ (в тому числі і в юридичній сфері) ніж матеріалістична діалектика [62, с. 36].

Використання синергетичного методу у юридичній науці дасть змогу нетрадиційно дослідити правові явища, які характеризуються складністю та системністю та спрогнозувати їх розвиток.

Герменевтичний метод використовується для з'ясування значення

інформації, виходячи з її об'єктивних і суб'єктивних підстав, він є аналізом результатів свідомої діяльності людей, що об'єктивуються [63, с. 211]. Герменевтичний метод використовувався в дисертаційному дослідженні під час вивчення історичного розвитку процесуального статусу прокурора.

У ході дослідження широко застосовується антропологічний підхід – один із дослідницьких підходів, що тісно пов'язаний з правовою антропологією, яка базується на таких світоглядних орієнтирах, як: загальнолюдські цінності (принципи демократизму, правової державності, гуманізму, поваги до людської гідності, прав та свобод людини) [64, с. 4]. Антропологічний підхід має на меті наукове обґрунтування та забезпечення реалізації фундаментального конституційного принципу: визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю [64, с. 5].

Використання антропологічного підходу спричинило істотне методологічне розширення та надало можливість широкого застосування й інших наукових підходів у даному досліджені та помітно актуалізувало необхідність використання потребового підходу. Тобто інтерпретації та оцінки механізму держави, прокуратури у ньому як інструменту, засобу задоволення потреб людини, соціальних спільнот, суспільства в цілому. У результаті цього людина не протиставлялася суспільству і не розглядалася автономно (ізольовано), у відриві від конкретного соціуму, оскільки, як відомо, тільки у суспільстві й лише завдяки йому кожна людина може отримати усе, що їй необхідно для існування та розвитку [65, с.76].

Окрім того, у даному науковому дослідженні застосовувалися такі методи як аналіз та синтез. Аналіз – об'єкт уявно чи практично розчленовується на складові елементи (ознаки, властивості, структурні частини), кожна з яких досліджується окремо. Є різні види аналізу, залежно від специфіки об'єкта. Найбільш розповсюджений в сучасній науці системний аналіз, коли об'єкт розглядається як структурно організована система, де всі елементи взаємопов'язані й впливають один на одного.

Синтез – уявне поєднання частин об'єктів, розчленованих у процесі аналізу, встановлення зв'язків, пізнання об'єкта як цілого. Способи поєднання наявного знання: еклектика – механічне поєднання елементів (ідей, поглядів, визначень, теорій) не дає нового знання; емпіричний синтез – творче поєднання даних досвіду, експерименту, дає нове знання на рівні явища, а не сутності; теоретичний синтез – органічне поєднання елементів наукового знання в цілісну систему [66, с. 44-45].

Методи дедукції та індукції використано у всіх підрозділах дисертаційного дослідження, оскільки кожен із них є переходом від загального до конкретного. Індуктивний метод – це прийом побудови загальних (родових) думок з одиничних емпіричних. У методології правознавства індукція набуває значення в побудові юридичних понять як узагальнення окремих норм права. Отже, технічно індуктивний метод у своїй сутності – це сходження наукової думки від одиничного до загального. У цьому випадку має місце своєрідний експеримент (досвід юридичного синтезу в його утворенні). Розгляд окремої норми передбачає також її застосування на практиці (судова практика).

Під дедукцією мають на увазі виведення часткового (одиничного) із загального. Але поняття дедукції загалом значно складніше. Проте для юридичної методології цього поняття цілком достатньо: це процес виведення із загального положення (підстави) окремих положень через аналіз тих, що тотожні з підставою з того чи іншого боку.

Цілком погоджуємося з думкою вченого М.С. Кельмана проте, що можливий такий процес мислення, коли слово, що мається на увазі як своєрідний термін у вузькому його сенсі (детермінації поняття), розширюється у значенні цього слова (слово в широкому сенсі), що, на противагу детермінації, називається у вказаному сенсі «редукцією». Тому нерідко потрібно розрізняти те саме слово у вузькому і широкому (зредукованому) сенсі [66, с. 42-43].

У роботі застосовано статистичний метод, що полягає у встановленні та вивченні кількісних характеристик державно-правових явищ. Такі статистичні дослідження дають змогу виявити певні тенденції у розвитку державно-правових

явищ і пов’язаних з ними суспільних відносин [67, с. 14].

Статистичний метод – це системно-кількісні способи отримання, обробки, аналізу й оприлюднення кількісних даних про стан і динаміку розвитку тих чи інших державно-правових явищ. Статистичний аналіз особливо ефективний у тих сферах державно-правового життя, які характеризуються масовістю, стійким характером і повторюваністю (боротьба зі злочинністю, врахування громадської думки про чинне законодавство і практику його застосування, правотворчий процес тощо). Його мета – встановлення загальних та стійких кількісних показників, вилучення усього випадкового, другорядного [68, с. 47].

Статистичний метод привертає увагу до об’єкта, який спостерігається емпірично, і допомагає таким чином визначити його межі, відкриваючи можливості для практичного застосування теоретичних моделей [69, с. 12]. Вказаний метод застосовано при аналізі статистичних матеріалів Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, опрацюванні результатів анкетування прокурорів.

Емпірична база дослідження сформована шляхом спостереження – систематичного цілеспрямованого, спеціального, організованого сприймання предметів і явищ об’єктивної дійсності, які виступають об’єктами дослідження. Як метод наукового пізнання спостереження дає можливість одержувати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень [60, с. 82].

Під час анкетування прокурорів застосовувався соціологічний метод, його результати використано при обґрунтуванні низки сформульованих у дослідженні висновків та пропозицій.

Формально-логічний метод використовувався при дослідженні нормативно-правових актів, які регламентують систему органів прокуратури, їх місця в ієрархії нормативно-правових актів, їх законності та конституційності. Формально-логічний (догматичний, юридично-технічний) метод традиційно вживається для вивчення «догми» права, його внутрішньої і зовнішньої форм – джерел права, формальної визначеності права, порядку систематизації нормативного матеріалу, правил юридичної техніки [70, с. 38-43].

Формально-юридичний метод застосовано при аналізі джерел права, систематизації нормативного матеріалу, правил юридичної техніки, що допомогло сформулювати наведені в дисертації авторські визначення юридичних понять.

Компаративістика (порівняльне правознавство) – метод вивчення правових систем різних держав шляхом зіставлення систем права, однойменних державних і правових інститутів, принципів права і правових норм [71, с. 16]. Компаративістський метод застосований при порівнянні норм сучасного кримінального процесуального законодавства України з нормативним регулюванням діяльності прокурора в кримінальному процесі в державах англо-американського права, романо-германського права.

Історико-правовий метод – спосіб вивчення закономірностей функціонування і розвитку досліджуваного шляхом відтворення його історії, генезису у всьому різноманітті фактів, подій, що змінюють один одного у хронологічно послідовній формі і є вираженням внутрішнього закономірного ходу історії [72, с. 74]. У свою чергу, на думку В. Я. Тація, історичний (генетичний) метод полягає в аналізі того або іншого явища (норми, інституту тощо) в його історичному розвитку [73, с. 25]. Під час дослідження застосовано історичний метод пізнання, зокрема, при дослідженні ґенези нормативно-правового регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі.

Застосування прогностичного методу дозволило оцінити ефективність діяльності прокурора в кримінальному процесі, а також передбачити ймовірні наслідки змін до кримінального процесуального законодавства. Метод аналізу дав змогу визначити сучасний стан процесуальної діяльності прокурора. Статистичний метод використано при вивченні емпіричних даних і статистичного матеріалу з метою отримання математичного підґрунтя опрацювання результатів опитування. Метод наукової абстракції дав можливість сформувати обґрунтовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі, а соціологічні методи (анкетування) було застосовано у дисертації для вивчення думок працівників прокуратури з проблемних питань, що стали предметом даного дослідження.

Вищезазначені методи склали методологічну основу даного дисертаційного дослідження, що дало змогу всебічно та комплексно вивчити діяльність прокурора в кримінальному процесі, а також зробити ряд висновків, які мають наукове та практичне значення.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз теоретико-методологічного підґрунтя дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі можемо підсумувати наступним чином:

1. Історична ретроспектива генезису вітчизняної прокуратури дозволяє зробити висновок, що вона функціонувала практично у всіх відомих історичних формах організації прокурорської діяльності.

Однак, дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі в історико-правовому контексті пов'язане з певними труднощами у зв'язку з тим, що існують різні підходи до визначення періодизації української державності. Дуже часто вчені беруть до уваги історико-правові дослідження російських авторів і намагаються їх досягнення перенести на періодизацію розвитку державно-правових явищ в Україні. Однак, незважаючи на те, що велика частина українських земель перебувала під владою Російської імперії, ототожнення їх у наукових дослідженнях суперечить історичному розвитку України.

2. Підкреслено, у науковій літературі виділяють дві моделі діяльності прокуратури, залежно від основної функції, яка вважається домінуючою: 1) прокуратура як орган кримінального переслідування («прокурор – обвинувач»); 2) прокуратура як орган нагляду за законністю («прокурор – охоронець законності»). На сьогодні формується нова модель прокурорської діяльності, яку уявно можна назвати «прокуратура, як орган правозахисту». Основна особливість вищезазначеної прокуратури полягає у тому, що традиційне поняття законності як основного предмета прокурорської діяльності відходить на другий план і замінюється традиційною категорією публічного інтересу, під якою мається на

увазі не тільки забезпечення виконання вимог, що містяться в законі, але охорона і захист суспільних благ, цінностей і загальнолюдських відносин.

3. Питання про методи наукових досліджень є одними із найважливіших, оскільки від наукової обґрунтованості відповідних методів, їхньої адекватності до цілей, предмета і об’єкта дослідження, від уміння користуватися ними залежить надійність і правдивість одержуваних даних.

4. Дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі здійснювалося з використанням усього комплексу методів, кожен з яких має свою сферу і рівень застосування та у різний спосіб впливав на отримані результати. Поєднання різних методів у науковому дослідженні дозволило об’єктивно та всебічно висвітлити окремі аспекти проблематики ролі прокурора в кримінальному процесі.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

2.1 Поняття та види функцій прокурора в кримінальному процесі

Важливим етапом нормативно-правового закріплення функцій прокуратури стало прийняття Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року [28]. Водночас, скасування загального прокурорського нагляду стало ключовим моментом у визначені обсягу повноважень прокурора. Таким чином Україна виконала свої зобов'язання перед європейською спільнотою, взяті на себе за міжнародно-правовими актами.

У Висновку Парламентської асамблеї Ради Європи № 190 (1995) від 26 вересня 1995 року стосовно вступу України до Ради Європи зазначено, що одне із зобов'язань, яке взяла на себе наша держава, полягає у тому, що роль та функції Генеральної прокуратури будуть змінені (особливо стосовно здійснення загального контролю за додержанням законності) шляхом перетворення цього інституту в орган, який відповідатиме принципам Ради Європи [26].

Проведення конституційної реформи в Україні з урахуванням висновків і рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) зумовило зосередження зусиль держави на вдосконаленні національного законодавства у сфері захисту прав людини та утвердження верховенства права. Указом Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки» від 20 травня 2015 р. № 276/2015 встановлено пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів. Одним із таких пріоритетних напрямків реформування зазначено приведення повноважень та діяльності органів

прокуратури до європейських стандартів шляхом їх оптимізації та обмеження сфери їх застосування відповідно до рекомендацій Ради Європи [74].

Суттєві зміни стосовно нормативного визначення функціональної моделі прокуратури відбулися з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (стосовно правосуддя)» від 2 червня 2016 року, відповідно до якого було виключено статтю 121 Конституції України, натомість доповнено статтю 131^1, а також у статті 129 передбачено підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором, як одну із засад судочинства [30].

Отже, суттєвою пропозицією змін до Конституції України є виключення розділу VII «Прокуратура» з тексту Конституції і віднесення норм, що регулюють діяльність прокуратури до розділу «Правосуддя».

Перш ніж розглянути функції прокурора в кримінальному процесі, необхідно визначити, який зміст доречно вкладати в термін «правове становище прокурора».

Згідно зі статтею 4 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. правовий статус прокурорів визначаються Конституцією України, цим та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [28].

Аналізуючи поняття «правового статусу прокурора», необхідно зазначити, що даний термін не інтерпретовано ані в Конституції України [30], ані в Законі України «Про прокуратуру» [28]. У Законі України «Про прокуратуру» під поняттям «статус прокурора» надається перелік прокурорських посад та зазначається, що прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі [28].

Правове положення прокурора є складним юридичним феноменом, для повноти вираження якого доцільно виокремлювати загальний, спеціальний та процесуальний статуси даного суб'єкта.

Зауважимо, що природа, структура та зміст правового статусу як ключового поняття юридичної науки завжди були предметом вивчення вчених. У юридичній

літературі існує декілька підходів до визначення змісту категорії «правовий статус» та його структури. Деякі вчені самостійними елементами правового статусу особи називають громадянство, загальну правоздатність, гарантії, законні інтереси та юридичну відповідальність. Інші – навпаки, деякі із згаданих вище елементів характеризують або як передумову (громадянство, правоздатність), або як другорядні елементи статусу (юридична відповідальність, законні інтереси), або як такі, що виходять за межі правового статусу (гарантії). Серед елементів цієї категорії називають також правові норми, що закріплюють статус особи, правосуб'єктність, правові принципи та правовідносини статусного типу [75, с. 132].

Цілком погоджуємося з думкою вченого В.В. Сухоноса проте, шо зміст правового статусу прокурора в системі органів державної влади включає в себе як права, обов'язки, юридичну відповідальність, професійну та позаслужбову поведінку прокурора, що тісно взаємодіють між собою та в поєднанні забезпечують стабільне правове становище прокурора в системі органів державної влади, так і виконання службових функцій, які покладені на прокурора та органи прокуратури відповідно до чинного законодавства [76, с.87].

Натомість вчений В.Ф. Крюков розуміє правовий статус прокурора як системну сукупність його процесуальних прав, кореспондуючих їм обов'язків, а також наявності власного процесуального інтересу, що визначається призначенням кримінального судочинства і встановленої законом процесуальної відповідальності. При цьому науковець зазначає, що правовий статус прокурора є поняттям, ширшим за змістом від правового становища прокурора на досудовому слідстві, по суті, протиставляючи ці поняття одне одному, керуючись спрямованістю прокурора в цьому разі також на збалансування наглядових, процесуальних, правозахисних і організаційно-розпорядчих повноважень прокурора [77, с.11].

Вчений В.В. Колодчин звертає увагу на таку рису правового статусу прокурора як пряма залежність останнього від стадії провадження [78, с.15].

Натомість інші вчені трактують процесуальний статус як систему

закріплених у кримінальному процесуальному законі функцій, прав і обов'язків, процесуальних гарантій діяльності та відповідальності за порушення процесуальних норм, що відображає фактичний стан суб'єкта у взаємовідносинах з іншими учасниками кримінального провадження в ході досудового розслідування [79, с.227].

На сьогодні процесуальний статус прокурора є похідним від рішення керівника органу прокуратури, прийнятого в порядку ст. 37 КПК, адже за ним прокурор набуває та позбавляється статусу процесуального керівника. При цьому зміна процесуального статусу здебільшого об'єктивно зумовлена стадійністю кримінального провадження і не вимагає ухвалення окремого рішення. Водночас, у випадку необхідності вступу у процес прокурора вищого рівня/заміни прокурора, у тому числі за умови відводу попереднього процесуального керівника, що, на відміну від загального правила, опосередковано прийняттям відповідного рішення, прокурор, який здійснював нагляд у ролі процесуального керівника втрачає первинний «особливий» процесуальний статус, а не змінює його (оскільки «загальний» правовий статус не припиняв своєї дії на час виконання обов'язків з процесуального керівництва) [8, с.72].

Розглянемо детальніше термін «функції прокурора». Зауважимо, що наукове поняття «функція» є складним. Функцію визначають як «... роботу кого -, чого-небудь, обов'язок» [80, с. 1552].

Функції суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності – це важливі елементи їх кримінально-процесуального статусу, у зв'язку з тим, що саме функції характеризують спрямованість діяльності, визначають завдання, які вирішуються конкретним учасником кримінального процесу, а також визначають наявність прав та обов'язків [81, с.11].

Слід зауважити, що кримінально-процесуальні функції характеризують процесуальне положення суб'єктів кримінального процесу, дозволяють впорядкувати багатосторонню процесуальну діяльність державних органів, посадових та інших осіб, які беруть участь у кримінальному процесі.

Процесуальна функція суб'єктів кримінального процесу – це роль, яку законодавець закріпив за цим учасником, і виконання якої необхідно для досягнення цілей кримінального процесу. Процесуальна функція має складну структуру, що включає такі елементи (ознаки): 1) мета функції – те, що має бути досягнуто в ході судового процесу виконанням функції; 2) спосіб здійснення – характер дозволеної дії; 3) процесуальна дія – об'єктивний зміст функції; 4) умови вчинення цього діяння; 5) обсяг процесуальних повноважень (прав) на здійснення дій; 6) суб'єкт – відповідальна особа, на яку законодавець поклав виконання цієї дії. Наявність вищезазначених елементів в діяльності суб'єктів кримінального процесу дає підставу вважати дану діяльність функцією і відокремити функцію від іншої дії або діяльності.

Поняття «повноваження» як право на здійснення певних дій слід відрізняти від поняття «функції» як обов'язку, що випливає із запропонованої законом ролі посадової особи, яку він зобов'язаний виконати у кримінальному процесі. Повноваження (права) є засобом, що забезпечує виконання функції, а також складовою частиною функції і повинні надаватися в обсязі, необхідному для виконання функції. Саме тому: 1) функції (обов'язки) прокурора в законодавчих актах повинні бути відділені від повноважень (прав); 2) досягнення цілей і вирішення задач здійснюється через виконання визначених функцій (обов'язків); 3) виконавець повинен забезпечуватися повноваженнями (правами) в обсязі, необхідному для здійснення функцій (обов'язків).

При цьому необхідно розуміти, що не кожний набір дій можна назвати функцією. Якщо функцію розглядати як обов'язковий елемент певної стадії судового провадження, що забезпечує досягнення мети, то неосновних функцій в судочинстві немає. Одні функції проявляються частіше, інші рідше [82, с.35, 38].

Слід підкреслити, що до 1991 р., та й після цього року, функції прокурора у досудовому розслідуванні досліджували, виходячи із парадигми, де переважали інтереси держави, проте після набуття Україною незалежності усе більше досліджень здійснюють на підставі іншої парадигми, у центрі якої знаходиться не держава, а людина, громадянин з його інтересами, яка у юриспруденції втілена

через принцип (засаду) верховенства права [34, с.30].

Функції прокурора, як і функції інших учасників кримінального провадження, законодавчо до 20 листопада 2012 р. (день, відколи діє чинний КПК України) закріплені не були. У КПК України 1960 р. термін «функція» не використовувався до 2001 р., коли до закону в процесі «малої» судової реформи КПК України було доповнено ст. 16^1, у ч. 2 якої були врегульовані функції обвинувачення, захисту та вирішення справи [25]. Із зазначених трьох функцій прокурор виконував функцію обвинувачення. У тих випадках, коли прокурор закривав кримінальне провадження на досудових стадіях, вважалося, що він виконує функцію вирішення кримінальної справи.

Сучасне українське кримінальне процесуальне законодавство й наразі не регулює окремо жодної кримінальної процесуальної функції прокурора. У КПК України мова йде лише про функції окремих учасників кримінального провадження, а саме: «функції представника чи захисника» (п. 1 ч. 2 ст. 65); «функції судового розпорядника» (ч. 4 ст. 74); «функції державного експерта з питань таємниць відповідно до закону у сфері державної таємниці» (ч. 1 ст. 518) [34, с.36–37].

У статті 5 Закону України «Про прокуратуру» регламентовано, що функції прокуратури України здійснюються виключно прокурорами, їх делегування, а також привласнення іншими органами чи посадовими особами не допускається [28].

За логікою законодавчої техніки поняття «процесуальні функції прокурора у досудовому розслідуванні» слід було сформувати у новому КПК України 2012 р. Однак, при підготовці і прийнятті цього акту, як і інших законодавчих актів про діяльність органів кримінальної юстиції, цього зроблено не було. Навпаки, у ст. 36 КПК України процесуальні функції прокурора у досудовій стадії процесу поєднані з його повноваженнями, завданнями та компетенцією. Так, ч. 1 ст. 36 КПК України передбачено, що прокурор у кримінальному провадженні «здійснює свої повноваження», тоді як необхідно було би вказати, що прокурор у кримінальному провадженні «виконує визначені законом процесуальні функції»

шляхом реалізації наданих йому владних повноважень. Не можна під функціями, як напрямами діяльності, розуміти певне коло дій, що виконує орган державної влади. Адже навряд чи пред'явлення прокурором в інтересах держави цивільного позову у кримінальному провадженні чи призначення ревізії або перевірки у порядку, визначеному законом, з'ясовують реальне функціональне призначення прокурора у досудовому розслідуванні. Такі дії є частиною його повноважень [34, с.47].

Досліджуючи функції прокурора на судових стадіях кримінального процесу, Б.А. Тугутов виділяє наступний механізм реалізації функцій у кримінальному процесі: цілі досягаються вирішенням певних завдань; вирішення завдань здійснюється виконанням певних дій; сформований для виконавця каталог певних цілеспрямованих дій утворює функцію виконавця [82,с. 11].

Поняття «функції прокуратури» у науковій юридичній літературі найчастіше визначається як види діяльності прокуратури, що зумовлені соціальним призначенням прокуратури, характеризуються певним предметом, спрямовані на вирішення відповідних завдань, і здійснюються з використанням властивої їй компетенції, відповідних повноважень і правових засобів [83, с. 52; 84, с. 24; 85, с. 154]. Отже, кожна функція прокуратури має свій відносно відокремлений предмет, самостійні повноваження і правові засоби їх реалізації.

Розмірковуючи про категорію «функції» у науці кримінального процесу, В.М. Бозров зауважує, що «різночитання тут не просто разючі, ступінь цих різночитань настільки глибокий та парадоксальний, що важко піддається поясненню» [86, с.15].

Кримінально-процесуальні функції прокурора – це напрямки його діяльності, які зумовлюються метою цієї діяльності, характеризуються певним предметом, спрямовані на вирішення завдань, що поставлені перед прокуратурою і виражаються у використанні властивих йому повноважень [87, с. 43].

О.Б. Чичканов зазначає, що функція прокурора у кримінальному процесі зумовлюється, з одного боку, державно-правовою функцією прокуратури загалом,

з іншого боку, роллю і призначенням прокурора в кримінальному провадженні [88, с.8-9].

І. Л. Петрухін підкреслює, що прокурор не може претендувати на роль «четвертої» (наглядової) влади. Він повинен бути органом публічного переслідування. Саме в цій ролі він повинен виступати не тільки в суді, але і при розслідуванні злочинів, не наглядати (обвинувач не може здійснювати нагляд), а переслідувати за законом [89, с. 82].

Цілком погоджуємося з думкою вченого Г.А. Ніколайчука проте, що функції прокурора в кримінальному провадженні можна визначити як встановлена Конституцією України, Кримінальним процесуальним законодавством, Законом України «Про прокуратуру» та іншими законами України сукупність напрямів кримінально-процесуальної діяльності прокурора, які здійснюються з метою забезпечення додержання законів на всіх стадіях кримінального процесу і сприяння законності винесення судових рішень у кримінальних справах, та спрямована на досягнення виконання завдань кримінального судочинства [6, с.23].

Отже, елементами функціональної структури кримінальної процесуальної діяльності прокурора в досудовому провадженні є функції: обвинувачення; процесуального керівництва досудовим розслідуванням; представництво інтересів держави у суді. Кожна стадія кримінального процесу має свою мету і завдання. Прокурор виступає учасником всіх стадій кримінального процесу, виконує певну роль в досягненні цілей кожної стадії. Саме тому, кримінальна процесуальна функція – це роль учасника кримінального процесу в досягненні цілей певного етапу кримінального процесу.

У рамках опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях про основну кримінальну процесуальну функцію прокурора у досудовому розслідування встановлено, що 12% із них вважають основною – обвинувальну функцію, 16% – правозахисну, 16% – наглядову, 11% – координаційну (дод. А, пит. 6).

Окремої уваги потребує дослідження видів функцій в кримінальному

процесі. Варто зазначити, що у наукових дослідженнях вчених здійснювалися спроби обґрунтування наявності багатьох функцій прокурора у кримінальному процесі. Зокрема, це – боротьба зі злочинністю (запобігання, протидія і розслідування злочинності); нагляд за законністю в діяльності органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство; кримінальне переслідування; встановлення об'єктивної істини; керівництво досудовим розслідуванням; координація діяльності правоохоронних органів з порушення кримінальних справ і розслідування злочинів; правозахист; розслідування; боротьба зі злочинністю; міжнародне співробітництво; профілактична; забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочином; розкриття злочинів; виховна; вирішення кримінальної справи чи кінцевих правових задач; контрольно-пізнавальна; підтримання цивільного позову та заперечення проти цивільного позову [34, с.18].

Розмірковуючи про самостійні та відносно самостійні функції прокурора, Ю.А. Гнатюк підкреслює, що різновиди діяльності, які в літературі називають процесуальними функціями, наприклад: підтримання цивільного позову та заперечення проти цивільного позову, правозахист, безпосередня участь прокурора в розслідуванні кримінального правопорушення, координація діяльності органів досудового розслідування, запобігання вчиненню кримінальних правопорушень тощо – «мають право» називатися самостійними (підтримання цивільного позову) або відносно самостійними (сприяння здійсненню кримінального судочинства) функціями, але вони не є кримінальними процесуальними функціями. Бо кримінальний процес може існувати і без них. До числа кримінальних процесуальних функцій прокурора в досудовому провадженні належать ті напрями його діяльності, завдяки реалізації яких може бути вирішене основне питання кримінального провадження – питання про кримінальну відповідальність.

Варто зауважити, що кримінально-процесуальні функції і предмет відання прокурора перебувають у тісній взаємозалежності. Прокурор тільки тоді може розпочати реалізацію покладених на нього законом функцій, коли досудове

розслідування є йому належним (за територією, за суб'єктом вчинення кримінального правопорушення, за різновидом кримінального правопорушення тощо). Уживане словосполучення «в межах компетенції», що стосується прокурора, в законі та у відомчих нормативно-правових актах уточнюється в конкретному досудовому розслідуванні через межі предмета відання, адже набір функцій і повноважень у всіх прокурорів одного рівня є однаковим, а предмет відання – різним.

Повноваження «допомагають» прокуророві забезпечити досягнення позитивного результату за всіма напрямами (функціями) його прокурорської діяльності в перебігу досудового провадження, а також наповнюють функції, що виконуються прокурором, реальним змістом. Будь-яке повноваження прокурора може бути використане ним для реалізації різних функцій. Тому віднесення повноважень прокурора до тих, що спрямовані на реалізацію певних функцій, є дещо умовним. Водночас правильним є твердження про те, що окремі повноваження прокурора спрямовані переважно на реалізацію певної функції [46, с.127–128, 130].

Отже, чинною Конституцією у ст. 131^1 на прокуратуру покладено три базові функції: «1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом» [30].

Проте, слід звернути увагу, що конституційні функції прокурора у кримінальній процесуальній сфері (1 – 2), не повністю відповідають функціям, що закріплені в Законі України «Про прокуратуру», який потрібно привести у відповідність до Конституції України.

У чинній редакції Конституції України функцію обвинувачення зазначено не зовсім повно. У ст. 131^1 Конституції України констатовано, що на прокуратуру покладається підтримання публічного обвинувачення в суді, таким чином

обмежуючи діяльність прокурора лише судовою стадією.

На наше переконання кримінальна процесуальна функція обвинувачення починається з моменту повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального правопорушення. Цю функцію виконує прокурор, призначений процесуальним керівником у конкретному кримінальному провадженні. Прокурор є незмінним протягом усього провадження, що надає йому можливість належно підготуватися й успішно підтримувати обвинувачення в суді, а під час судових дебатів переконати суд в об'єктивності своєї обвинувальної позиції [90, с.153].

Такі поняття, як публічна влада, органи публічної влади, публічне управління, посадовці публічної влади, поширюються на інститути й процеси, що не є винятково державного характеру. Адже до системи органів публічної влади, окрім державних органів (органів державної влади), належать також і органи місцевого або регіонального самоврядування, які не є державними. Окрім того, публічне управління – не є тотожним державному, бо його здійснюють також адміністративні органи, які не є державними (наприклад, виконавчі комітети органів місцевого/регіонального самоврядування) [91, с.76].

В КПК України не має жодної статті, яка конкретизувала б орієнтовний перелік повноважень прокурора під час підтримання публічного обвинувачення. Тому доцільно КПК України доповнити положеннями, які визначали б перелік повноважень прокурора під час підтримання публічного обвинувачення в суді.

У розрізі нашого дослідження слід підкреслити, що не лише прокурор здійснює обвинувальну функцію. У параграфі 2 глави 3 КПК України до сторони обвинувачення належать не лише прокурор, а й інші учасники кримінального провадження, зокрема керівник органу досудового розслідування, слідчий, оперативний працівник, а згідно зі ст. 340 у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення його вправі підтримати і потерпілий. Таким чином, повинно йтися не про виключні повноваження прокурора в даній сфері, а про його ключову або ж провідну роль у цій діяльності [92, с.80].

У п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України закріплено поняття «обвинувачення», під яким мають на увазі твердження про вчинення певною особою діяння,

передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, установленому КПК України; у п. 3 ч. 1 ст. 3 КПК України використовується поняття «державне обвинувачення» процесуальна діяльність прокурора, що полягає в доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [93].

Аналіз вищевикладених правових визначень категорій «обвинувачення» та «державне обвинувачення» дає підстави стверджувати, що у КПК України в редакції 2012 року зроблено спробу закріпити одразу і матеріально-правове, і процесуальне значення терміна «обвинувачення».

Зауважимо, що низка міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною не містить поняття «державного обвинувачення», натомість закріплює поняття «публічного обвинувачення», яке відповідно здійснює публічний обвинувач.

Поняття «публічне обвинувачення» є дещо ширшим від поняття «державне обвинувачення». Адже виходячи зі змісту, вкладеного в термін «публічний», можна констатувати, що прокурор, підтримуючи публічне обвинувачення у кримінальному провадженні, виступає не тільки від імені держави, а й від імені всього суспільства (принаймні більшої його частини) [94, с. 58].

Опитування засвідчило, що 18% опитаних працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях вважають, що досліджуючи співвідношення поняття «державне» та «публічне» обвинувачення, поняття «підтримання публічного обвинувачення» є більш вдалим, 79% – вважають, що зміна назви процесуальної функції не спричинила змін у процесі здійснення обвинувальної діяльності, 3% – вважають, що ці поняття є тотожними (дод. А, пит. 12).

Для прикладу розглянемо ухвалу Оболонського районного суд м. Києва від 27 лютого 2019 р. У судовому засіданні 27 лютого 2019 року обвинувачена та її захисник заявили клопотання про відвід прокурора. Заяву про відвід обґрунтовано тим, що кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується ОСОБА_1, відноситься до кримінального провадження у формі приватного

обвинувачення, а прокурор відповідно до Конституції України здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді. Прокурор, потерпіла та її представник проти задоволення заяви про відвід заперечили.

Вислухавши думку учасників процесу, суддя дійшов наступного висновку. Відповідно до ч. 5 ст. 80 КПК України – відвід повинен бути вмотивованим. Оскільки ОСОБОЮ_1 та її захисником не наведено фактів, які були б підтверджені належними й допустимими доказами, щодо заінтересованості прокурора чи щодо існування інших обставин, які викликають обґрунтовані сумніви в неупередженості цього прокурора, то в задоволенні заяви про відвід прокурора необхідно відмовити.

Доводи обвинуваченої про те, що прокурор не має права брати участь в судовому засіданні під час розгляду судом кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення – є безпідставними та не можуть бути приводом для відводу такого прокурора. Керуючись ст.ст. 75, 80, 81 КПК України, суддя постановив відмовити в задоволені заяви ОСОБІ_1 та її захисника про відвід прокурора Київської місцевої прокуратури № 5 [95].

Резюмуючи зазначимо, що законодавче закріплення функції прокуратури саме як «підтримання публічного обвинувачення» не лише відповідає міжнародним стандартам, але й більш чітко характеризує діяльність прокурора стосовно реалізації ним обвинувальної функції у суді.

Проведений аналіз співвідношення «державного обвинувачення» та «публічного обвинувачення» наштовхує на думку про необхідність ініціювання змін в першу чергу до КПК України та Закону України «Про прокуратуру», в частині заміни функції прокуратури з «підтримання державного обвинувачення у суді» на функцію «підтримання публічного обвинувачення у суді», закріпивши останню, як процесуальну діяльність прокурора, яка здійснюється від імені суспільства й у суспільних інтересах забезпечує застосування кримінального закону у випадку, коли внаслідок порушення закону є кримінальне покарання, з урахуванням, гарантованих державою прав учасників кримінального судочинства та дієвості системи кримінальної юстиції [96, с. 60].

Вважаємо, що підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді від імені держави можна без перебільшення назвати основною функцією органів прокуратури. Від того, наскільки раціонально організована вказана діяльність, значною мірою залежить авторитет прокуратури, оцінка ефективності виконання нею функцій [97, с. 239].

Концептуальною новелою КПК України є наділення прокурора повноваженнями стосовно здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва (ч. 2 ст. 36).

Підтримуємо точку зору вчених про те, що нагляд у формі процесуального керівництва означає одноособове панування прокурора в процесі, водночас прокурор самостійно не складає жодного процесуального документа, а тільки керує. На етапі досудового розслідування прокурор став головною дійовою особою, а слідчий – виконавцем його волі. По суті, сьогодні слідчий абсолютно втратив будь-яку процесуальну самостійність.

З іншого боку, нині критична ситуація відбувається з процесуальним керівництвом прокурора досудовим розслідуванням (в деяких районних прокуратурах м. Києва процесуальне керівництво за досудовим розслідуванням в органах внутрішніх справ складає в середньому від тисячі до півтори тисячі кримінальних проваджень на кожного працівника прокуратури). Про який контроль та його якість, а особливо нагляд з боку прокурора за досудовим розслідуванням може йтися? [98, с.164]

За результатами опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях встановлено, що 93% із них вважають, що повноваження прокурора, що визначені у КПК України обмежують процесуальну самостійність слідчого, натомість 7% вважають, що повноваження прокурора не обмежують процесуальну самостійність слідчого (дод. А, пит. 11).

Вчений О.О. Шпак процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням розглядає, як діяльність прокурора, метою якої є забезпечення додержання законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність,

дізнання, досудове розслідування, а також виконання завдань, визначених у ст. 2 КПК України та Законі України «Про прокуратуру». Сама ж діяльність прокурора у досліджуваній сфері спрямована на забезпечення додержання нормативно-правових актів, що гарантують права, свободи та законні інтересів учасників кримінального провадження [99, с. 68].

Процесуальне керівництво – це специфічний багатоетапний та багатоаспектний напрям кримінально-процесуальної діяльності прокурора, спрямований на ефективну організацію досудового розслідування із використанням комплексу владно-розпорядчих повноважень, якими він наділений.

Враховуючи вищезазначене у літературі, виділяють такі форми процесуального керівництва [100, с.250-251]:

– наглядова форма як основна форма процесуального керівництва досудовим розслідуванням, бо при здійсненні прокурором наглядової діяльності предметом є насамперед законність рішень, що приймаються слідчим. Для цього прокурор має повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;

– безпосереднє керівництво розслідуванням кримінальних проваджень слідчими – прокурор організовує, планує, координує процес досудового розслідування, має повноваження на надання вказівок та доручень слідчому, оперативним підрозділам та органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, з усіх питань провадження у справі. Причому вказівки прокурора є обов'язковими для вказаних суб'єктів;

– погодження чи відмова в погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України; затвердження чи відмова у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; внесення змін до складеного слідчим обвинувального акта або зазначених клопотань;

– скасування незаконних чи необґрунтованих постанов слідчого;

– форма безпосередньої участі прокурора в досудовому розслідуванні шляхом самостійного виконання вимог кримінального процесуального законодавства чи прийняття процесуальних рішень для забезпечення ефективної процедури досудового розслідування;

– розгляд клопотань під час досудового розслідування (ст. 220 КПК України).

Науковець М.В. Чорноусько вважає, що покладання на прокуратуру «організації досудового розслідування» є, швидше, необачним калькуванням, аніж обдуманим та обґрунтованим кроком до оновлення Конституції [8, с.19]. Оскільки не просто не відображає сучасного стану, потреб та перспектив нагляду прокурора під час досудового розслідування, але й, як цілком слушно стверджують експерти Центру політико-правових реформ, «заперечує існування органів досудового розслідування та їхніх керівників і заступників керівників, які за чинним КПК України саме й організовують розслідування. Неспростовним є й наявність ризику приховування прокурорами порушень у ході розслідування, адже в цьому вбачатиметься їхній прямий інтерес як «організаторів» та загрози руйнування у такому разі узагалі системи державного управління.

Закріплення за прокуратурою функції «організації досудового розслідування» заперечує існування органів досудового розслідування та їхніх керівників і заступників керівників, які за чинним КПК України саме й організовують розслідування, тобто керують слідчими, виконуючи стосовно них організаційно-розпорядчі обов’язки, проводять службові наради тощо. Прокурори будуть нести відповідальність за те, що вони організували та як вони організували досудове розслідування. Це означатиме, що прокурори приховуватимуть будь-яке порушення закону під час попереднього розслідування, оскільки ці порушення будуть вчинені через погану організацію роботи слідчих [101] .

Слід взяти до уваги, що процесуальне керівництво, в одиничному сенсі, становить діяльність прокурора у межах певного конкретно визначеного кримінального провадження, тоді як нагляд за негласною діяльністю може охоплювати безліч кримінальних проваджень та оперативно-розшукових справ.

Крім того, залишається нез'ясованим, що саме вкладено у визначення «вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження». Імовірно, йдеться про ті аспекти діяльності прокурорів, які досі реалізувалися та продовжують реалізуватися ними у рамках здійснення нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування у широкому розумінні.

М.В. Чорноусько пропонує викласти п. 16 ч. 1 ст. 3 КПК України у наступній редакції: «Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням – процесуальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні, що здійснюється ним шляхом реалізації повноважень у обсязі, передбаченому законом та необхідному для визначення ходу досудового розслідування кримінального провадження, належного нагляду за його законністю з метою забезпечення прав учасників провадження та гарантування виконання його завдань».

Вищезазначений науковець вбачає реальну можливість розмежування понять «процесуальне керівництво» та «нагляд прокурора за додержання законів відповідними органами», насамперед, беручи до уваги дійсний обсяг кожного з них. Процесуальне керівництво здійснюється в межах конкретного кримінального провадження з урахуванням його специфічних умов і обставин розслідування, нагляд прокурора за додержанням законів відповідними органами виходить за такі межі і здійснюється на загальному рівні, відносно будь-якої кількості проваджень, але з єдиною метою. Таким чином, прокурор під час досудового розслідування у кримінальному провадженні виступає суб'єктом забезпечення нагляду за додержанням законів органами і посадовими особами, які здійснюють таке провадження, а під час судового розгляду підтримує державне обвинувачення, тоді як власне нагляд прокурора є гарантією, що сприяє недопущенню порушення прав учасників кримінального провадження або відновленню вже порушених прав [8, с. 33, 20, 27].

Доволі очевидним стає той факт, що, характеризуючи прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні двома взаємопов'язаними аспектами – власне нагляд як такий і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням (його

форма), – законодавець припустився методологічної помилки, визначивши процесуальне керівництво як форму нагляду, а не самостійну функцію [102, с. 113].

Процесуальне керівництво передбачає, що прокурор впродовж усього часу кримінального провадження контролює перебіг її розслідування, спрямовує діяльність слідчого у напрямі, що, на його думку, є найбільш ефективним для підготовки обвинувачення до суду. У цьому є основна відмінність процесуального керівництва від нагляду, за якого прокурор вивчає матеріали досудового провадження лише для того, аби виявити та усунути порушення закону й ініціювати питання про накладання на слідчого дисциплінарного стягнення чи інших заходів юридичної відповідальності [46, с.88].

В. Н. Юрчишин вважає, що процесуальне керівництво прокурора досудовим розслідуванням не є формою нагляду прокурора за його законністю, і, навпаки, нагляд за законністю не є формою процесуального керівництва. Процесуальне керівництво прокурора розслідуванням не має на меті виявлення порушень закону органами досудового розслідування та ініціювання питання про притягнення слідчих та їхніх керівників до юридичної відповідальності [34, с.184].

Що ж до поділу прокурорських повноважень, установлених ст. 36 КПК України, на суто наглядові та призначені для процесуального керівництва розслідуванням, то в такому поділі взагалі немає необхідності через універсальний характер цих повноважень, які в одному випадку можуть успішно виконуватися при здійсненні нагляду за додержанням законів, а в іншому – для реалізації процесуального керівництва досудовим розслідуванням [103, с. 71-72].

Результати соціологічного опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях стосовно вивчення сучасного стану діяльності прокурора в кримінальному процесі виявили, що 95% опитаних вважають, що необхідно розробити детальну методику діяльності прокурора щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням (дод. А, пит. 10).

На наше переконання, сьогодні прокурор – процесуальний керівник – ключова фігура досудового розслідування, відповідальна за забезпечення законності та якісного розслідування кожного кримінального провадження. У зв'язку з цим потрібно зазначити, що новації, введені Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р., спрямовані на переорієнтацію ролі прокурора (процесуального керівника) з епізодичного нагляду на безперервне керівництво ходом досудового розслідування конкретного кримінального провадження [104, с.519].

Результати соціологічного опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях стосовно доцільності запровадження критеріїв ефективності здійснення прокурором функції процесуального керівника виявили, що 86% опитаних вважають, що необхідно розробити такі критерії ефективності, 14% – вважають запровадження таких критеріїв неефективними (дод. А, пит. 16).

Функція представництва інтересів держави в суді свідчить про зміну вектора діяльності органів прокуратури із захисту порушених прав громадян на захист інтересів держави у передбачених законом випадках [105, с. 24].

Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця, або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи спірні права, реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність, чи обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким надано законом право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють, або неналежним чином здійснюють її захист [28].

Актуальною залишається проблема доведення прокурором підстав процесуального представництва інтересів держави в особі компетентного державного органу та органу місцевого самоврядування. Так, в ухвалі Великої Палати Верховного Суду від 7 листопада 2019 року у справі № 912/2385/18 [106] констатовано, що відсутність єдиної правозастосовної практики у питаннях механізму реалізації прокурором права подавати позови до суду в інтересах

держави може становити порушення принципу юридичної визначеності, який є складовою конституційного принципу верховенства права, що потребує чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності.

Підтримуючи необхідність вирішення зазначеної проблеми шляхом формування відповідного правового висновку Верховного Суду, необхідно визначити правові ознаки поняття «виключність випадків» і встановити чіткий порядок (механізм) здійснення прокурором представницької діяльності в нових умовах на законодавчому рівні [107, с.89].

Слід зауважити, що положення Закону «Про прокуратуру», у частині правової регламентації реалізації прокуратурою функції представництва інтересів у суді застосовуються в тій частині, у якій вони не суперечать відповідним положенням ст. 131^1 Конституції України, та з урахуванням перехідних положень щодо особливостей представництва інтересів громадян в суді.

З урахуванням окреслених вище змін у правовій регламентації реалізації прокуратурою функції представництва інтересів у суді, Генеральним прокурором України 21 вересня 2018 р. видано наказ № 186, метою якого визначено забезпечення належної організації діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді та при виконанні судових рішень [108].

З цього приводу слід вказати на правову позицію Верховного Суду України щодо виключних випадків представництва прокурором інтересів держави в суді, викладену у постанові від 25 квітня 2018 р. у справі №806/1000/17 (адміністративне провадження №К/9901/2562/17). У цій постанові Верховний Суд зазначив, що прокурор може представляти інтереси держави в суді у виключних випадках, які прямо передбачені законом. Розширене тлумачення випадків (підстав) для представництва прокурором інтересів держави в суді не відповідає принципу змагальності, який є однією із засад правосуддя (п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України).

Положення п. 3 ч. 1 ст. 131^1 Конституції України відсилає до спеціального закону, яким мають бути визначені виключні випадки та порядок представництва

прокурором інтересів держави в суді. Таким законом є Закон «Про прокуратуру», відповідно до ч. 3 ст. 23 якого виключними випадками, за яких прокурор може здійснювати представництво інтересів держави в суді, є порушення або загроза порушення інтересів держави.

Крім того, Верховний Суд висловився і з приводу розуміння обсягу «інтересів держави» як об'єктів прокурорського представництва, вказавши, що «інтереси держави» охоплюють широке і водночас чітко не визначене коло законних інтересів, які не піддаються точній класифікації, а тому їх наявність повинна бути предметом самостійної оцінки суду в кожному випадку звернення прокурора з позовом. При цьому надмірна формалізація «інтересів держави», особливо у сфері публічних правовідносин, може призвести до необґрунтованого обмеження повноважень прокурора на захист суспільно значущих інтересів там, де це дійсно потрібно [109, с.12].

Отже, в умовах відсутності законодавчо визначеного чіткого, ба більше, вичерпного переліку інтересів держави, які можуть виступати як об'єкт реалізації прокуратурою функції представництва в суді, прокурор у кожному конкретному випадку повинен самостійно визначити з посиланням на законодавство, на підставі якого подається позов, у чому саме відбулося порушення чи наявність загрози порушення інтересів держави, а також обґрунтувати в позовній заяві необхідність їх захисту.

Таким чином, правовий аналіз розвитку законодавчого закріплення функції представництва прокуратурою інтересів у суді дає можливість умовно виокремити період юридичного становлення зазначеної функції, тобто коли функція фактично була закріплена на рівні Конституції України та відтворена у спеціальному законодавстві (1996 – 2001 рр.) та період її розвитку, тобто сучасний період, коли ведеться пошук оптимальної моделі її реалізації. У межах останнього періоду умовно можна виокремити етап широкого представництва інтересів громадянина або держави в суді (2001 – 2012 рр.), етап обмеженого представництва інтересів громадянина або держави в суді (2012 – 2016 рр.) та етап обмеженого представництва інтересів держави в суді (з 2016 р.) [100, с.385].

Статистичні дані щодо представництва прокуратурою інтересів громадян та держави в судах за 2015 – 2020 р.р. проаналізовано у додатках (дод. Б, рис. 1, 2).

Вчений В. В. Сухонос за змістом класифікує функції прокуратури: наглядові, репресивні, представницькі та координаційні функції. Зміст наглядових функцій складає діяльність стосовно здійснення нагляду за дотриманням законодавства у різних сферах суспільних відносин. Зміст репресивних функцій – діяльність, пов'язана з кримінальним переслідуванням осіб, що вчинили злочини. Представницькі функції передбачають діяльність з представництва в судах інтересів. І, нарешті, координаційна функція полягає в здійсненні діяльності з координації діяльності різних державних органів у справі забезпечення законності в різних сферах суспільних відносин. Серед репресивних функцій (функцій кримінального переслідування) виокремлюють діяльність з порушення кримінальних справ, здійснення досудового слідства, а також підтримання державного обвинувачення в суді. До представницьких функцій належить представництво інтересів громадян або держави в цивільному, адміністративному чи господарському судочинстві.

За сферою реалізації функції прокуратури, вищезазначений науковець, поділяє на зовнішні, які визначаються статусом прокуратури як державного органу, і внутрішні, зумовлені необхідністю організації функціонування прокуратури як органу держави. До зовнішніх відносяться наглядові, репресивні, представницькі та координаційні функції. Зі свого боку до внутрішніх функцій прокуратури слід віднести організаційно-управлінську, планування, матеріально-технічного забезпечення, кадрового забезпечення, фінансового забезпечення, інформаційного забезпечення тощо. Оскільки внутрішні функції, крім організаційно-управлінської, за змістом майже не відрізняються від аналогічних функцій інших державних органів, розглядати їх окремо недоцільно.

За ступенем значущості функції прокуратури поділяються також на основні, тобто спрямовані на реалізацію конституційних завдань прокуратури, та забезпечувальні, спрямовані на внутрішньо-організаційне забезпечення діяльності органів прокуратури [5, с. 143, 142].

Аналіз положень Конституції України дає підстави виділити дві групи функцій прокуратури, а саме: основні та перехідні. Основні функції передбачені ч. 1 ст. 131^1 Конституції України.

Перехідні функції передбачені п. 9 Перехідних положень Конституції України, до яких належать: 1) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; 2) досудове слідство.

У Конституції зазначається, що прокуратура продовжує здійснювати «функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій» [30]. При цьому прокуратура втратить свої функції з моменту набуття законом чинності, а не з моменту початку функціонування такої дворівневої системи. До того ж, як заявив колишній заступник Генерального прокурора Євген Єнін, «що це за дворівнева система, про це не мають уявлення навіть у Міністерстві юстиції». Таким чином, усунення прокуратури від контролю за додержанням законів у системі ДКВС України спричинене погіршення стану у сфері дотримання прав людини та стану законності у вітчизняній системі виконання покарань [110].

Функцію досудового розслідування прокуратура здійснювала до 20 листопада 2019 р., тобто до початку функціонування Державного бюро розслідування, якому були передані матеріли всіх кримінальних проваджень, що розслідувалися слідчими органів прокуратури.

Вчений В.В. Карпунцов функції органів прокуратури поділяє на такі групи: функція кримінального переслідування і пов'язані з нею функції; нагляд за діяльністю правоохоронних і пенітенціарних органів; участь у судочинстві [54, с.46].

Окрім вищезазначених функцій, прокурор у досудовому розслідуванні

вирішує питання, які прямо не пов'язані з підготовкою державного обвинувачення і наглядом за законністю цього процесу та керівництвом досудовим розслідуванням. Відтак, ці питання не є суто процесуальними і не впливають на вирішення основного питання кримінального провадження. Але вирішення їх безпосередньо пов'язане з досудовим розслідуванням, відбувається у його просторово-часових межах і має суттєве значення для його учасників. Діяльність з вирішення цих питань утворює зміст окремих функцій прокурора у досудовому розслідуванні. Враховуючи, що ці функції реалізуються прокурором у межах стадії розслідування, але не спрямовуються на вирішення суто процесуальних питань, вони є квазіпроцесуальними функціями. До їх числа належать правозахист і запобіжна (попереджувальна) функція [34, с. 252].

Діяльність прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод реалізується як на стадії досудового розслідування, так і у судовому кримінальному провадженні, і навіть після його закінчення, коли прокурор здійснює контроль виконання умов затвердженої вироком суду угоди. Таким чином, участь прокурора у реалізації даного інституту можна вважати міжфункціональною, оскільки визначити її повністю в межах якоїсь однієї функції прокуратури, що реалізується в сфері кримінального провадження, не є можливим. Разом з тим, необхідно звернути увагу на те, що більшість дослідників відносять пов'язані із цим питання до підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді [111, с. 160-162; 112, с. 124].

Вчений Г.Є. Тюрін зазначає, що діяльність прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод включає три етапи: 1) етап підготовки і укладення угоди (досудовий або підготовчий етап); 2) етап затвердження угоди судом; 3) етап виконання угоди, на кожному з яких вона реалізується у специфічних організаційних формах та з використанням спеціальних тактичних прийомів і методів.

Так, на досудовому етапі предмет прокурорської діяльності визначає, передусім, встановлення загальних (для обох різновидів угод) і спеціальних (залежно від різновиду угоди) передумов, що створюють потенційну можливість

укладення угоди. У разі їх наявності прокурор, залежно від тактичної ситуації досудового розслідування, може самостійно ініціювати укладення угоди про визнання винуватості або дочекатися відповідної пропозиції сторони захисту, та в процесі відповідної кількості зустрічей і переговорів виробити умови стосовно змісту угоди. Укладення обох різновидів угод зумовлює оперативне закінчення прокурором досудового розслідування, складання обвинувального акта і невідкладне (в межах 1 – 3 діб) скерування його разом з угодою на розгляд суду.

На етапі розгляду судом питання про затвердження угоди прокурор сприяє суду у встановленні всіх передбачених ст. 474 КПК України обставин, які лежать в основі затвердження угоди, створюючи передумови для ухвалення судом вироку, яким той затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання. Одночасно прокурор має забезпечувати права і законні інтереси сторін угоди. Факультативною формою діяльності прокурора при цьому є оскарження вироку суду на підставі угоди, проблеми у реалізації якої створює обмежене коло підстав для такого оскарження, які потребують розширення.

Заключний етап діяльності прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод передбачає здійснення прокурором контролю за виконанням умов затвердженої судом угоди. Попри законодавчу неврегульованість, прокурор як сторона угоди про визнання винуватості повинен контролювати виконання визначених в угоді умов. За наявності приводів і підстав вважати, що угода не виконується або виконується неналежним чином, прокурор має реагувати на це, відстоюючи перед судом клопотання про скасування вироку на підставі угоди, а також ініціюючи притягнення винної у невиконанні умов угоди особи до юридичної відповідальності [113, с.196-197].

Отже, внесенням змін до Основного Закону у 2016 р. реформу прокуратури не завершено, натомість необхідно констатувати наявність реформування, що триває, за умови початку принципової новелізації функцій і повноважень прокурора. Елементами функціональної структури кримінальної процесуальної діяльності прокурора в досудовому провадженні є функції: обвинувачення; процесуального керівництва досудовим розслідуванням; представництво інтересів

держави у суді.

Кожна стадія кримінального процесу має свою мету і завдання. Прокурор виступає учасником всіх стадій кримінального процесу, виконує певну роль в досягненні цілей кожної стадії. Саме тому, кримінальна процесуальна функція – це роль учасника кримінального процесу в досягненні цілей певного етапу кримінального процесу. Функції прокуратури – це основні напрями реалізації покладених на прокуратуру обов'язків.

2.2 Повноваження прокурора в кримінальному процесі

Повноваження прокурора визначаються у КПК України, Законі України «Про прокуратуру», а також положеннях міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Важливе значення у регулюванні процесуальних повноважень прокурора мають підзаконні нормативно-правові акти, зокрема накази Генерального прокурора, в яких містяться положення, спрямовані на підвищення ефективності прокурорської діяльності, а також створення необхідних умов для реалізації ним покладених на нього державою повноважень.

Відповідно до ч. 3 ст. 17 Закону України «Про прокуратуру» під час здійснення повноважень, пов'язаних з реалізацією функцій прокуратури, прокурори є незалежними, самостійно приймають рішення про порядок здійснення таких повноважень, керуючись при цьому положеннями закону, а також зобов'язані виконувати лише такі вказівки прокурора вищого рівня, що були надані з дотриманням вимог цієї статті.

Прокурори вищого рівня мають право давати вказівки прокурору нижчого рівня, погоджувати прийняття ним певних рішень та здійснювати інші дії, що безпосередньо стосуються реалізації цим прокурором функцій прокуратури, виключно в межах та порядку, визначених законом. Генеральний прокурор має право давати вказівки будь-якому прокурору [28].

У науковій літературі стверджується, що повноваження прокурора – це

обсяг прав і обов'язків, якими володіє прокурор для здійснення своїх функцій [114, с. 16].

Вчений П. М. Каркач визначає повноваження прокуратури як сукупність прав та обов'язків, якими наділено цей орган для виконання покладених на нього завдань [115, с. 22].

Натомість вчені В. Т. Маляренко, І. В. Вернидубов, досліджуючи особливості участі прокурора у кримінальному судочинстві, вказують, що реалізація в законі такої функції прокуратури, як державне обвинувачення, повинна здійснюватись через закріплення у КПК України повноважень і прав прокурора [116, с. 9].

Ще один вчений М. О. Ковальов, оперуючи поняттям «обов'язки прокурора», має на увазі його повноваження [117, с. 1].

Натомість І. В. Єна зазначає, що владні повноваження є складовим елементом компетенції та знаходяться у нерозривному зв'язку з іншими її елементами – функціями і предметом відання. Повноваження прокурора – це, передусім,закріплені відповідними нормами права і обов'язки державних органів, що необхідні для здійснення функцій в певних рамках та залежать від них [118, с. 48].

Функції та повноваження – не рівнозначні поняття і за змістом, і за ознаками. Якщо основним змістом функції є запропоновані законодавцем обов'язкові дії, то змістом повноважень є права. Повноваження (права) – це засоби забезпечення виконання функції. Функції прокурора первинні, а повноваження – вторинні. Обсяг прав повинен відповідати обов'язкам. Функції та повноваження в кримінальному процесі повинні бути виражені через обов'язки і права [82, с.160].

На відміну від поняття «функція», поняття «повноваження» має інші ознаки: 1) визначення суб'єкта, який наділяється повноваженнями (прокурор); 2) визначення коло прав суб'єкта в рамках наданих повноважень (заявлення клопотання, внесення подання та ін.); 3) визначення кола суб'єктів, у яких

повноваження особи, наділеної ними, породжують обов'язки; 4) визначено заходи реагування зобов'язаних осіб [82, с.31].

Л.М. Лобойко до структурних елементів кримінальної процесуальної компетенції відносить: 1) кримінально-процесуальну функцію (кримінальне переслідування, захист, правосуддя); 2) предмет відання (підслідність, підсудність); 3) владні повноваження (гарантована законом міра прийняття процесуальних рішень та здійснення процесуальних дій) [119, с. 5].

Водночас, деякі міжнародні організації [120] і держави у своїх нормативних актах визначають компетенцію своїх органів через функції і повноваження, обов'язки і права.

Зауважимо, що у законодавстві України не узгоджується термінологія, що пов'язана з повноваженнями, компетенцією, функціями прокурора. Так у ст. 3 КПК України використовується термін «повноваження» при визначенні поняття «прокурор». Стаття 25 КПК України, визначаючи суть принципу публічності, закріплює положення, відповідно до якого прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення. У ст. 36 КПК України визначено перелік повноважень прокурора. У Законі України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р., зокрема у його ст.ст. 9, 11, 13, використовується термін «повноваження».

Таким чином, можна зробити висновок, що взагалі термін «повноваження» є більш вживаним, ніж «компетенція».

Вчений В.М. Кравчук вважає, що для належного аналізу владних повноважень прокурора доцільно усі повноваження прокурора класифікувати за змістом його діяльності, зокрема, поділивши їх на три групи [12, с. 51].

Перша група – організаційно-відомчі повноваження, тобто ті, які надають правомочності Генеральному прокурору та підпорядкованим йому прокурорам здійснювати керівництво, організовувати роботу як прокуратури в цілому, так і її структурних підрозділів. Тобто ці повноваження у різному обсязі є складовою правового статусу як Генерального прокурора, так і прокурорів обласних та

окружних рівнів. Реалізація організаційно-відомчих повноважень, хоч і має деякою мірою владний характер, обмежена внутрішньовідомчим застосуванням в органах прокуратури і через те виражає інший, а саме – субординаційний зміст (форма вираження – нормативні акти прокуратури).

Друга група – це процесуальні повноваження прокурора, які закріплені за ним відповідним процесуальним законодавством (форма вираження – процесуальні акти прокурора). До процесуальних повноважень прокуратора вищезазначений науковець відносить ті, які охоплюють компетенцію прокурора у кримінальному судочинстві на всіх його стадіях: з моменту надходження заяв та повідомлень про вчинені злочини до моменту приведення вироку суду до виконання. Ці повноваження носять владний характер в частині здійснення прокурором нагляду за додержанням законів органами, які проводять дізнання та досудове слідство, та при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. За своєю суттю вони зумовлені специфікою кримінального судочинства і предметом нагляду.

До цієї групи пропонується віднести представницькі повноваження прокурора, тобто ті, які становлять обсяг правомочностей прокурора при здійсненні ним представництва інтересів громадян і держави в суді на будь-якій стадії судового розгляду. Представницькі повноваження реалізуються у цивільному, господарському та адміністративному судочинствах, подібним обсягом повноважень не наділений жодний суб'єкт права [121, с. 7].

Третю групу становлять, власне, владні (наглядово-владні) повноваження прокурора. Ці повноваження передбачають найбільше можливостей впливу на суб'єктів правовідносин, оскільки реалізуються шляхом здійснення нагляду за додержанням законів (наприклад, органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, при виконанні судових рішень). Владні повноваження прокурора можна також поділити за обсягом і за суб'єктом їх здійснення: повноваження, які надані прокурору у вузькому значенні (прокурори та їх заступники) та у широкому розумінні поняття «прокурор». Повноваження

прокурора передбачають систему правових заходів, тобто правових форм (дій та актів) реалізації прав і обов'язків прокурорів [122, с. 44].

Цікавою у даному контексті видається точка зору вченого Ю.В. Коробко про те, що процесуальні повноваження прокурора у досудовому кримінальному провадженні – це сукупність закріплених у законі, галузевих наказах Генерального прокурора прав та обов'язків прокурора під час здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням, які реалізуються за допомогою визначених у вказаних нормативно-правових актах правових засобів [123, с. 40].

Процесуальні повноваження прокурора у досудовому кримінальному провадженні характеризуються такими ознаками:

– вказані повноваження закріплені в КПК України, Законі України «Про прокуратуру, галузевих наказах Генерального прокурора України, інших нормативно-правових актах;

– уповноважений їх застосовувати виключно прокурор у кримінальному провадженні, для застосування процесуальних повноважень повинні мати місце певні підстави, які зумовлюються конкретною ситуацією;

– процесуальні повноваження реалізуються за допомогою законодавчо визначених правових засобів.

Прокурор, здійснюючи у досудовому кримінальному провадженні свою діяльність, спрямовує її на виконання визначених Законом України «Про прокуратуру» та КПК України функцій прокуратури, реалізує найбільш типові повноваження, які визначені у теорії компетенції [124, с.49–52, 46–47]: керує, управляє, вирішує, бере участь, нормує, організовує, розробляє, вказує, координує, контролює, забороняє.

Розглядаючи алгоритм участі прокурора у досудовому кримінальному провадженні, вчений Ю.В. Коробко виділяє наступні процесуальні повноваження прокурора залежно від етапів досудового розслідування:

1) на початковому етапі кримінального провадження – з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових

розслідувань прокурор зобов'язаний забезпечити виконання вимог ст. 214 КПК України передусім стосовно порядку внесення даних до ЄРДР, строків цих дій, повноти відомостей, визначення підслідності тощо;

2) на етапі проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій: прокурор покликаний забезпечити правильність тактики і методики розслідування кримінальних правопорушень, планування слідчих дій, дотримання встановлених законом строків, а також неухильне додержання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження;

3) на етапі повідомлення про підозру прокурор забезпечує своєчасність повідомлення про підозру, додержання вимог закону стосовно змісту повідомлення про підозру, зміни повідомлення про підозру, забезпечення прав підозрюваного та ін.;

4) на етапі закінчення досудового розслідування процесуальні повноваження прокурора здійснюються в одній із форм, передбачених ч. 2 ст. 283 КПК України. На вказаному етапі прокурор також повинен забезпечити відкриття матеріалів досудового розслідування відповідно до ст. 290 КПК України, вжити заходів, спрямованих на ознайомлення з матеріалами, зібраними стороною захисту [93].

Залежно від характеру діяльності прокурора у досудовому кримінальному провадженні його процесуальні повноваження поділяються на наступні групи: перевірні (витребування та вивчення матеріалів кримінального провадження); повноваження стосовно реагування (внесення вказівок, доручень, ініціювання відсторонення слідчого, його заміни); погоджувальні повноваження (погодження клопотань слідчого); організаційні (організація прокурором досудового розслідування).

Залежно від суб'єкта, який здійснює повноваження у досудовому кримінальному провадженні, повноваження поділяють на: універсальні (здійснюються прокурорами загальної ланки); спеціальні (здійснюються прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури) [124,с. 57–58, 56].

Аналізуючи повноваження прокурора під час здійснення нагляду у формі процесуального керівництва, що визначені ч. 2 ст. 36 КПК, можна дійти висновку про зміщення акцентів порівняно з попереднім КПК стосовно ролі прокурора у кримінальному провадженні – з власне нагляду за дотриманням законності на безпосередню участь у досудовому розслідуванні.

Більшість повноважень прокурора, передбачених КПК України, пов'язана саме із керівництвом процесом розслідування, а саме: надання різного роду доручень на проведення слідчих (розшукових) дій слідчому, органу досудового розслідування, відповідним оперативним підрозділам, або ж із безпосереднім проведенням прокурором тієї чи іншої слідчої (розшукової) чи процесуальної дії [125, с.62–63].

Згідно зі ст. 37 КПК України, прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається керівником відповідного органу прокуратури після початку досудового розслідування. Згідно з п. 3.1 розділу ІІ Положення «Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» від 06.04.2016 р. № 139, внесення відомостей до Реєстру про призначення слідчого, процесуального керівника, здійснюється невідкладно [126].

Несвоєчасне призначення слідчого та процесуального керівника досудовим розслідуванням кримінального провадження призводить до порушення розумних строків розслідування, унеможливлює належну співпрацю між органами досудового розслідування та прокуратури щодо розкриття кримінальних проваджень по «гарячих слідах» та свідчить про порушення керівниками місцевих прокуратур та органів досудового розслідування п. 1 розділу VI Положення, з приводу забезпечення у відомствах контролю за своєчасним, повним та достовірним внесенням інформації до Реєстру у строки, визначені КПК України та зазначеним Положенням.

Важливо не допускати факти порушення положення «Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» щодо невнесення до Реєстру відомостей про повернення судом обвинувальних актів в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314

КПК України, що призвело до укриття та відображення недостовірних даних у звіти форми № 1-СЛ.

Будь-яке повноваження прокурора може бути використане ним для реалізації різних функцій. Тому віднесення повноважень прокурора до тих, що спрямовані на реалізацію певних функцій, є дещо умовним. Водночас правильним є твердження про те, що окремі повноваження прокурора спрямовані переважно на реалізацію певної функції.

Повноваження «допомагають» прокуророві забезпечити досягнення позитивного результату за всіма функціями його прокурорської діяльності, а також наповнюють виконувані прокурором функції реальним змістом [46, с.130–131].

Права й обов'язки прокурорів найбільш повно визначають міру їхньої допустимої поведінки. Вони розкривають зміст правомірної поведінки прокурора при здійсненні професійної діяльності та завжди існують в певних межах – періоді перебуванні на службі в органах прокуратури, і реалізуються в конкретних правовідносинах, що виникають в умовах здійснення функцій прокуратури.

Правам прокурорів властиві такі характерні риси: по-перше, вони належать конкретному суб'єкту – прокурору; по-друге, ґрунтуються на нормах позитивного права – Конституції України, Законі України «Про прокуратуру», процесуальних кодексах та інших нормативно-правових актах; по-третє, є можливістю певної поведінки, забезпеченою державою і правом, спрямованою на досягнення соціального блага; по-четверте, їх виникнення зумовлюється конкретним юридичним фактом – призначенням на посаду прокурора; по-п'яте, зміст та обсяг прав прокурора визначаються рівнем та спеціалізацією органу прокуратури; по-шосте, забезпечуються загальними (економічними, політичними, ідеологічними, організаційними) і спеціальними (юридичними) гарантіями; по-сьоме, їхнє порушення тягне юридичну відповідальність.

Усі права прокурорів можна умовно поділити на дві групи: матеріальні і процесуальні. Матеріальні (або статусні) права прокурорів підкреслюють їхній

особливий правовий статус і правовий захист у державі. Серед іншого кола статусних прав прокурорів слід виокремити: право на повагу професійної честі й гідності; право на кар'єру; право на належній рівень матеріально-соціального забезпечення; право на підвищення кваліфікації; право на оскарження до суду рішення про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності; право брати участь у прокурорському самоврядуванні, в громадських об'єднаннях прокурорів з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня, інші права, передбачені національним законодавством. Матеріальні (або статусні) права прокурорів передбачені Конституцією України, законами України «Про прокуратуру», «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», «Про державну службу», іншими законами.

До процесуальних прав належать права, якими прокурор наділений для ефективної реалізації функцій прокуратури. Вони передбачені процесуальним законодавством. Зокрема, права прокурора в кримінальному процесі передбачені ч. 2 ст. 36 КПК України, у цивільному процесі – ст. 57 ЦПК, в адміністративному судочинстві – ст. 54 КАСУ, у господарському – ст. 55 ГПК.

Обов'язки прокурорів мають характер додаткових і не виключають необхідності виконувати конституційні (загальні) та інші зобов'язання, що випливають з правових відносин (якщо перебування у таких правовідносинах не суперечить статусу прокурора) [100, с.132] .

Правове закріплення обов'язків прокурорів виявляється в певних вимогах до його поведінки. Результатом такої поведінки прокурора виступає його волевиявлення у формі прийнятих рішень, дій чи бездіяльності в період роботи в органах прокуратури. Поведінка прокурора може бути законною, тобто відповідати вимогам законодавства України, або незаконною. В останньому випадку вона є підставою для притягнення його до юридичної відповідальності. Основні вимоги до поведінки прокурора закріплено у ст. 19 Закону «Про прокуратуру».

Інші обов'язки прокурора передбачені Кодексом професійної етики та поведінки прокурорів [127], процесуальними кодексами. За неналежне виконання службових обов'язків прокурор притягується до дисциплінарної відповідальності.

Вчені В.В. Луцик, Т.В. Кордіяка підтримують прийняту в теорії прокурорського нагляду трьохчленну класифікацію повноважень прокурора: повноваження, спрямовані на виявлення порушень закону; повноваження, спрямовані на усунення порушень закону; повноваження, спрямовані на попередження порушень закону.

До повноважень прокурора, що спрямовані на виявлення порушень закону вищезазначені вчені відносять [128, с.194–200]:

1. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Так у п. 2 ч. 2 ст. 36 КПК України зазначено, що прокурор уповноважений мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування. У науковій літературі виділяють три методи ознайомлення прокурора з матеріалами кримінального провадження: шляхом безпосередньої перевірки і вивчення матеріалів кримінального провадження, заслуховування доповіді особи, яка проводить розслідування, ознайомлення прокурора з наглядовим провадженням по справі [129, с. 142].

2. Безпосередня участь у розслідуванні кримінальних правопорушень. У науковій літературі виділяють дві форми безпосередньої участі прокурора в розслідуванні кримінальних правопорушень: право брати участь у слідчих (розшукових) діях і процесуальних діях, які проводяться слідчим або оперативним підрозділом.

3. Розгляд скарг на дії (бездіяльність) і рішення слідчого. Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, уповноважений скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих. Аналогічне повноваження закріплене у ч. 6 ст. 36 КПК України, згідно з яким Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури, їх перші заступники та заступники при здійсненні нагляду за

додержанням законів під час проведення досудового розслідування мають право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих і прокурорів нижчого рівня у межах строків досудового розслідування.

4. Затвердження або відмова у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Прокурор затверджує підсумкові акти слідчого в тому випадку, коли вони відповідають вимогам закону стосовно їх форми і змісту, а також обставинам вчиненого злочину чи проступку. Саме тому таке повноваження прокурора спрямоване на виявлення порушень закону, адже ретельна перевірка і вивчення обвинувального акта дозволяють виявити вже наявні порушення чи то при проведенні самого досудового розслідування, чи то при складанні підсумкового акта.

Досліджуючи повноваження прокурора, спрямовані на попередження порушень закону в ході досудового розслідування, вчені В.В. Луцик, Т.В. Кордіяка зазначають, для превентивного попередження прокурор використовує такі форми:

1. Погодження прокурора: погодження прокурором клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України; участь в судових засіданнях при розгляді певних питань в ході досудового розслідування; повноваження приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі стосовно закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України.

2. Участь в судових засіданнях при розгляді в ході досудового розслідування питань про обрання заходів забезпечення кримінального провадження. КПК України передбачає необхідну участь прокурора при розгляді всіх клопотань слідчого, які прокурор погоджував. Це фактично дозволяє прокуророві в судовому засіданні висловити мотивовану позицію стосовно

обґрунтування правомірності і необхідності прийняття рішення про задоволення відповідного клопотання.

3. Внесення змін до складеного слідчим обвинувального акта чи клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, звільнення особи від кримінальної відповідальності, самостійне складання обвинувального акта чи вказаних клопотань [130, с.163–166].

Стосовно повноважень прокурора, що спрямовані на усунення порушень закону в ході досудового розслідування, слід підкреслити, що виявивши порушення закону, прокурор зобов'язаний своєчасно вжити заходи до їх усунення, для чого використовує наступні форми реалізації своїх повноважень:

1. Внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР). Зазначена форма прокурорського реагування належить до основних повноважень прокурора стосовно реалізації його обов'язку здійснення кримінального переслідування на досудових стадіях кримінального судочинства. Відповідно до українського законодавства прокурор уповноважений починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених законом (ст. 36 КПК України).

2. Письмові вказівки та доручення прокурора (ч. 2 п. 4 ст. 36 КПК України). Письмові вказівки прокурора – це письмовий документ, у якому прокурор визначає для слідчого обов'язкові для виконання ним у кримінальному провадженні слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні й організаційні дії.

Прокурор дає вказівки про розслідування кримінальних правопорушень; про обрання, зміну або скасування заходів забезпечення кримінального провадження; про кваліфікацію кримінальних правопорушень; про проведення окремих слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій; про об'єднання або виділення кримінальних проваджень; про розшук осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, тощо.

3. Скасування незаконних або необґрунтованих постанов нижчестоящого прокурора і слідчого. Важливим повноваженням прокурора, яке спрямоване на

усунення порушень закону, є право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих (п. 7 ч. 2 ст. 36 КПК України).

4. Ініціювання усунення слідчого від дальшого ведення досудового розслідування, якщо він допустив порушення закону при розслідуванні справи. Питання про те, за які порушення закону особа підлягає усуненню, прокурор вирішує у кожному окремому випадку залежно від конкретних обставин справи і характеру порушення [131, с.88–92].

Цікаву класифікацію повноважень процесуального керівника в частині забезпечення допустимості доказів подає І.Ю. Кайло. Так, науковець поділяє повноваження процесуального керівника на ті, що спрямовані на забезпечення дотримання вимог допустимості під час збирання й закріплення доказів; контрольні повноваження, якими прокурор послуговується з метою виявлення вад доказового матеріалу; компенсаційні повноваження, що спрямовані на усунення недоліків розслідування у випадку, коли було виявлено порушення допустимості [132, с.149].

Вчений Г.А. Ніколайчук залежно від мети (процесуальної спрямованості) процесуальні повноваження прокурора у судовому кримінальному провадженні розподіляє на: повноваження, спрямовані на організацію судового процесу; повноваження, спрямовані на забезпечення реалізації прав учасників судового процесу; повноваження, спрямовані на забезпечення встановлення обставин кримінального провадження в судовому процесі; повноваження, спрямовані на забезпечення законності судового рішення [6, с.6]

У контексті нашого дослідження розглянемо детальніше обов’язки прокурора. Відомо, що обов’язок – це те, що має бути здійснене певним суб’єктом. Обов’язок треба виконувати в повному обсязі та досягти передбачуваного результату. Функція не передбачає обов’язкового досягнення певного результату. Особливо це стосується такої функції прокурора як кримінальне переслідування (обвинувачення). Прокурор повинен переслідувати (обвинувачувати), оскільки він законом віднесений до сторони обвинувачення, але у прокурора немає обов’язку обвинуватити будь-кого за будь-яку ціну і у

будь-який спосіб. Метою діяльності прокурора у напрямі обвинувачення в стадії досудового розслідування є збір такої кількісної і якісної сукупності доказів, за якої він буде переконаний у необхідності відстоювати свою обвинувальну (правову) позицію у судових стадіях процесу. Але досягнення такого стану у кожному кримінальному провадженні не є і не може бути обов'язком прокурора.

Звичайно обов'язки прокурора, чітко передбачені для нього конкретними нормами чинного процесуального права, «містяться» в межах виконуваних ним професійних функцій, а не навпаки. Законодавець однозначно встановлює для прокурора конкретні обов'язки в межах виконання ним реальних, професійних, службових функцій і для того, щоб забезпечити їх повну реалізацію на практиці [34, с.21–22].

Окреслюючи повноваження прокурора, зауважимо, що процесуальні повноваження прокурора обумовлюється як завданнями прокуратури, так і завдання кримінального провадження. На прокурора як суб'єкта кримінального провадження у повному обсязі поширюються завдання кримінального провадження, визначені у ст. 2 КПК України, якими є «захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» [93].

При цьому участь прокурора у кримінальному провадженні можна розглядати як таку, що рівною мірою здійснюється на виконання завдань прокуратури, визначених у ст. 1 Закону України «Про прокуратуру», а саме: захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [28].

Отже, завдання прокурора у досудовому кримінальному провадженні мають бути визначені в Законі України «Про прокуратуру». Як слушно зазначив

М. І. Мичко, завдання прокурора при цьому мають визначатися більш конкретно, оскільки в юридичній літературі і чинному законодавстві переважає тенденція до їх «розукрупнення» і деталізації [133, с. 124].

Як слушно зауважує А.В. Лапкін, прокурор у досудовому кримінальному провадженні виконує завдання на трьох рівнях: 1) із реалізації основоположних завдань діяльності прокуратури України; 2) із виконання загальних завдань кримінального судочинства; 3) із здійснення специфічних завдань досудового кримінального провадження [134, с. 175].

Відзначимо, що прокурор реалізує свої повноваження в досудовому провадженні у двох формах: 1) особиста участь у досудовому провадженні (самостійне здійснення процесуальних, в тому числі і пізнавальних, дій і прийняття процесуальних рішень); 2) надання дозволів на провадження дій і прийняття рішень підлеглими йому в процесуальному плані органами досудового розслідування.

Перша форма реалізації повноважень прокурора полягає в тому, що він уповноважений у будь-якому кримінальному провадженні, яке перебуває на стадії досудового розслідування в межах його предмета відання, здійснити будь-яку процесуальну дію і прийняти будь-яке процесуальне рішення.

Дещо проблемними виглядають способи реалізації повноважень прокурора у другій формі. У теорії кримінального процесу чітко не визначено чим відрізняються повноваження прокурора стосовно надання дозволів підлеглим органам досудового розслідування у формі погодження, санкціонування і затвердження кримінальних процесуальних рішень.

Варто погодитися з позицією вчених, згідно з якою поняття «санкціонування», «затвердження» та «погодження» вищестоящими (процесуально чи організаційно) органами рішень нижчестоящих органів принципово одне від одного не відрізняються. Санкціонування, затвердження і погодження вищестоящими органами (посадовими особами) процесуальних рішень нижчестоящих органів (посадових осіб) є виявом розподілу кримінальної процесуальної компетенції між ними [46, с. 115–117].

У контексті нашого дослідження проаналізуємо особливості участі групи прокурорів у кримінальному процесі. З метою забезпечення ефективного процесуального керівництва у кримінальному провадженні та наступного підтримання державного обвинувачення керівник органу прокуратури за необхідності може визначити групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні. Визначення старшого прокурора групи, який керуватиме діями інших прокурорів, є прерогативою керівника органу прокуратури (ч. 1 ст. 37 КПК України). Відповідне рішення керівника органу прокуратури про створення групи прокурорів у конкретному кримінальному провадженні також приймається у вигляді постанови [93].

Законодавцем не визначено підстави для створення групи прокурорів у кримінальному провадженні. Як правило, такі групи створюються за наявності складних, резонансних та багатоепізодних кримінальних проваджень. Створення таких груп доцільне і у випадках, коли місце вчинення злочину та проведення досудового розслідування віддалене від місця постійної дислокації слідчого та процесуального керівника, і є потреба в залученні до їх складу прокурорів прокуратур за місцем вчинення кримінального правопорушення. Призначення у таких справах кількох прокурорів, чіткий розподіл між ними обов’язків, узгодженість дій між ними та слідчими значно полегшує процесуальне керівництво досудовим розслідуванням і наступне підтримання державного обвинувачення в суді.

Склад групи має бути підібраний так, щоб забезпечити найбільш ефективне процесуальне керівництво досудовим розслідуванням злочинів відповідної категорії. Наприклад, при призначенні процесуальних керівників у кримінальних провадженнях про злочини у сфері службової або/та господарської діяльності до членів групи доцільно залучати прокурорів з економічною освітою або працівників, які до того вже здійснювали процесуальне керівництво та підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях цієї категорії. До груп у кримінальних провадженнях про злочини проти життя і

здоров’я особи варто призначити прокурорів з досвідом процесуального керівництва або підтримання державного обвинувачення у таких кримінальних провадженнях.

Визначаючи старшого групи прокурорів, керівнику прокуратури необхідно надавати перевагу найбільш досвідченому працівнику. Це зумовлено тим, що він повинен організовувати та координувати діяльність усієї групи під час здійснення ними повноважень процесуальних керівників у кримінальному провадженні та підтриманні державного обвинувачення, тобто керувати кожним з групи прокурорів. Старший групи на підставі постанови про його призначення повноважень керівника органу прокуратури не набуває, а отже, позбавлений організаційно-розпорядчих функцій стосовно членів групи. Зокрема, він не має права самостійно включати до групи та виключати з її складу будь-якого прокурорського працівника, визначати і інший розпорядок роботи, ніж передбачено правилами внутрішнього трудового розпорядку [135, с. 552–553].

Відповідно до ч. 2 ст. 37 КПК України здійснення повноважень прокурора у цьому самому кримінальному провадженні іншим прокурором можливе лише у випадках, передбачених у ч.ч. 4, 5 ст. 36, ч. 3 ст. 313, ч. 2 ст. 341, ч. 3 ст. 37 КПК України.

Для прикладу розглянемо ухвалу Святошинського районного суду м. Києва від 14 січня 2020 року про відвід групи прокурорів. Основний зміст справи такий. Під час судового розгляду представник потерпілих заявила відвід всій групі прокурорів, які були призначені постановою Генерального прокурора від 28 грудня 2019 року в межах даного провадження.

Представник потерпілих, яку підтримали інші представники потерпілих присутні в судовому засіданні у своєму клопотанні посилалися на те, що група прокурорів, після вступу їх у судовий процес в межах даного провадження та здійснення функцій прокурора продемонстрували своє перебування під незаконним впливом і своїми діями зашкодили авторитету органу прокуратури, тим самим ці особи, на думку представника потерпілої, є зацікавленими та мають упереджене ставлення до справи. Зокрема, прокурори не виконували функцій,

покладених на них ст. 22 Закону України «Про прокуратуру», ігноруючи свої права і обов'язки при вирішенні питання за апеляційними скаргами обвинувачених, поклалися на доручення інших осіб, які не є процесуальними керівниками в межах даного провадження, згодилися виконувати свої функції прокурора, не проявляючи жодного процесуального інтересу ані до матеріалів провадження, ані до матеріалів апеляційних скарг. Таким чином, прокурори вказаної групи, яка була сформована до того ж, на думку заявника відводу, без наявності передбачених законом підстав, з поспіхом та у сумнівний спосіб, є упередженими і не здатні здійснювати свої функції прокурора безсторонньо і об'єктивно.

Враховуючи викладене, а також і те, що наявні обставини, передбачені ст. 77 КПК України, які виключають можливість участі у даному провадженні прокурорів, а саме – існування обставин, які викликають обґрунтовані сумніви в неупередженості прокурора, створюючи необхідні умови для відновлення довіри до сторони обвинувачення, керуючись правилами ч. 2 ст. 28, ст. ст. 77, 80, 81, 369-372, 383, 391 КПК України, суд присяжних ухвалив заяву представника потерпілих про відвід прокурорам у судовому провадженні за обвинувальними актами задовольнити. Керівнику відповідного органу прокуратури невідкладно на виконання вимог ч. 1 ст. 83 КПК України призначити іншого прокурора (групу прокурорів), явку якого (якої) забезпечити в наступне судове засідання. Надати іншому прокурору (групі прокурорів) час на ознайомлення з матеріалами судового провадження впродовж двох місяців з дня постановлення цієї ухвали з можливістю його продовження [136].

Службові взаємовідносинипрокурорів, які включені до складу групи, та повноваження старшого групи законодавчо не врегульовані й підлягають вирішенню в кожному конкретному випадку з урахуванням складності, актуальності кримінального провадження, досвіду прокурорських працівників та інших чинників. При цьому, слід зауважити, що кожен член групи як процесуальний керівник у кримінальному провадженні відповідно до положень КПК України може використовувати весь комплекс повноважень прокурора у

кримінальному провадженні, у тому числі владного характеру. Водночас загальні принципи роботи полягають у:

– розподілі обов'язків між членами групи у кримінальному провадженні;

– плануванні членами групи своєї роботи щодо здійснення нагляду за додержанням законів слідчим у конкретному кримінальному провадженні;

– обговоренні проблемних питань, та шляхів їх вирішення;

– постійному контролі за якістю і своєчасністю виконання доручень керівника органу прокуратури і старшого групи;

– періодичних звітах кожного прокурора за доручену ділянку роботи [135, с.555–556].

Якщо кримінальне провадження здійснюється щодо злочину, вчиненого великою кількістю підозрюваних, то розподіл обов'язків між членами групи прокурорів може відбуватись за особами підозрюваних. Коли це багатоепізодне кримінальне провадження, то за кожним прокурором закріплюються певні епізоди злочинної діяльності осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності. Якщо кримінальне провадження має великий обсяг матеріалів, то розподіл у групі прокурорів може відбуватися за принципом визначення відповідального за формування певних процесуальних джерел доказів (наприклад: один прокурор відповідає за проведення допитів, інший – за призначення експертиз, їх аналіз).

Розподіл обов'язків між членами групи прокурорів, з урахуванням їх особистих якостей та досвіду роботи, проводить старший групи ще на початку досудового розслідування, що сприяє підвищенню якості розслідування, процесуального керівництва, своєчасному усуненню можливих прогалин та прорахунків під час його здійснення з метою забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Члени групи перед прийняттям процесуальних рішень повинні доповідати про них старшому прокурору групи, рішення якого є остаточним. Враховуючи зазначене, можна встановити час виникнення відносин підлеглості між старшим групи та її членами, пов'язаних з виконанням повноважень прокурора та прийняттям процесуальних рішень у конкретному кримінальному провадженні.

Ці відносини процесуального підпорядкування старшому групи прокурорів виникають з моменту винесення постанови про створення групи і завершуються з набранням рішення суду в конкретному кримінальному провадженні законної сили або після усунення прокурора – члена групи або старшого групи від виконання процесуальних обов'язків щодо здійснення процесуального керівництва у конкретному кримінальному провадженні.

Таким чином, при підтриманні державного обвинувачення групою прокурорів саме старший групи як координатор її діяльності повинен приймати остаточні процесуальні рішення під час судового розгляду та особисто брати участь в судових дебатах, за винятком випадків його відсутності у суді з поважних причин.

Промова прокурора у судових дебатах є результатом і логічним завершенням його діяльності в суді. Прокурор, виступаючи від імені держави, підбиває підсумки у кримінальному провадженні, аналізує та дає оцінку зібраним і дослідженим у суді доказам. Головне у виголошуванні промови – уміння чітко і логічно висловлювати думку, а для цього необхідно знати обставини вчинення кримінального правопорушення, послідовно викладати факти, робити правильні висновки.

Виступаючи в судових дебатах під час судового розгляду, в якому брала участь група прокурорів, необхідно керуватися вимогами ч. 2 ст. 364 КПК України, відповідно до якої право на виступ у дебатах в такому випадку надається одному прокурору в повному обсязі проголошуваної промови, або кожен із них має право обґрунтувати свою позицію у певній частині обвинувачення. Найбільш логічно буде доручити виступ у дебатах члену групи прокурорів, який володіє всіма навичками ораторського мистецтва.

Проте, враховуючи складність кримінальних проваджень, у яких визначено групу прокурорів, їх багатоепізодність або велику кількість осіб, а також якщо прогнозована тривалість виступу прокурора очікується понад 20 хвилин, виступ у судових дебатах доцільно поділити між усіма членами групи. Готуючись до судових дебатів, необхідно складати письмову промову або її тези, де викладати

міркування щодо обсягу доведеного обвинувачення, оцінки доказів, застосування кримінального закону, призначення покарання та вирішення інших питань, передбачених у ст. 368 КПК України.

З урахуванням питань, які повинен висвітлити у промові прокурор, існують наступні варіанти виступу в дебатах групи прокурорів.

Перший варіант: у багатоепізодному кримінальному провадженні старшому групи поділити виступ у дебатах між членами групи по епізодах, тобто таким чином, щоб кожен з них висловлював думку про кваліфікацію відповідного епізоду, надавав аналіз і оцінку доказів окремо по кожному з епізодів кримінального провадження.

Другий варіант передбачає поділ між членами групи, коли вони надають кримінально-правову оцінку діянням конкретного обвинуваченого, аналізують та оцінюють докази, що доводять саме його вину, наводять обтяжуючі та пом'якшуючі щодо нього обставини, враховуючи дані, які характеризують особу.

Третій варіант може відбуватися за джерелами доказів, коли один надає оцінку показанням осіб, інші аналізують висновки експертів або спростовують докази захисту [135, с.561–562].

Старшого групи або будь-якого іншого члена групи можна залучати до участі в суді апеляційної інстанції, у разі прийняття рішення судом апеляційної інстанції повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, якщо вони досліджені не повністю, або з порушенням, або не досліджувалися судом першої інстанції (ч. 3 ст. 404 КПК України). Рішення про таку участь приймається службовою особою вищого рівня відповідно до ч. 4 ст. 36 КПК України.

Слід звернути увагу, що повноважень прокурора при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій мають певні особливості. Уперше в історії вітчизняної юриспруденції в КПК України процесуальний статус надано спеціальним негласним заходам, спрямованим на пошук і фіксацію даних про підготовку та вчинення злочинів і осіб, які їх вчинили, та визначено їх як негласні слідчі (розшукові) дії.

Відповідними нормами Глави 21 КПК України передбачено підстави, умови та порядок проведення і використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій аналогічно до того, як це передбачено й для слідчих (розшукових) дій. Повноваження прокурора щодо забезпечення законності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, які визначаються КПК України, мають процесуальний характер і є одними з напрямів нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Водночас прокурор не наділений повноваженнями щодо безпосереднього проведення негласних слідчих (розшукових) дій. На відміну від слідчих (розшукових) дій, прокурор не є суб'єктом здійснення негласних слідчих (розшукових) дій.

Кількість розглянутих прокуратурою клопотань слідчих про проведення негласних слідчих (розшукових) дій за 2019 – 3 місяці 2020 р.р. проаналізовано у додатках (дод. Б, рис. 4).

Певною прогалиною у чинному КПК України є неврегульованість питання щодо забезпечення прокурором можливості використання слідчим результатів негласних слідчих (розшукових) дій, отриманих оперативними підрозділами на виконання доручення прокурора, наданого в порядку п. 5 ч. 2 ст. 36 КПК України. Оскільки протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій із додатками передаються саме прокурору, то слідчий фактично позбавлений можливості використовувати результати проведення таких дій приподальшому здійсненні досудового розслідування.

Відповідно до п. 4.4. «Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [137] прокурор, який здійснює процесуальне керівництво, за необхідності дає вказівку режимно-секретному органу ознайомити слідчого з протоколом і додатками про результати негласної слідчої (розшукової) дії. Разом із тим, зі змісту вказаного положення не випливає прямий обов'язок прокурора ознайомити слідчого з матеріалами проведеної негласної слідчої (розшукової) дії, відтак, вирішувати це питання він має на власний розсуд.

Така неврегульованість окресленого питання на сьогодні має вирішуватися саме шляхом належної взаємодії процесуального керівника і слідчого. Прокурор як особа, що передусім зацікавлена у наданні слідчому доступу до матеріалів проведення негласних слідчих (розшукових) дій, може враховувати думку слідчого щодо можливого використання результатів проведеної негласної слідчої (розшукової) дії як доказів у кримінальному провадженні [138,с.282].

Отже, прокурор є суб'єктом, який від імені держави покликаний спрямовувати й узгоджувати процесуальну діяльність, що становить зміст досудового розслідування, і водночас він несе повну відповідальність за її належне та ефективне здійснення, а також забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Завдяки реалізації своїх повноважень під час здійснення процесуального керівництва прокурор може розглядатися як центральний суб'єкт досудового кримінального провадження [124,с. 59].

Отже, суб'єктом реалізації функцій прокуратури виступає виключно прокурор. У кримінальному провадженні його повноваження визначено, зокрема п. 15 ст. 3, статтях 36, 284, 290, 338 – 341 КПК України.

Повноваження прокурора – це сукупність закріплених у кримінальному процесуальному законі прав і обов'язків, якими наділений прокурор для здійснення своїх завдань та функцій залежно від конкретного етапу кримінального провадження.

2.3 Юридична відповідальність прокурора за порушення норм кримінального процесуального законодавства

Важливим елементом змісту правового статусу прокурора є визначення засад його юридичної відповідальності, адже прокурор, як виконавець завдань держави, повинен забезпечити верховенство права, дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Отже, за порушення норм кримінального процесуального законодавства можуть застосовуватися такі види юридичної відповідальності: кримінально-

процесуальна, кримінально-правова (за невиконання вимог кримінального процесуального законодавства, які є суспільно небезпечними; стягнення – конфіскація майна, арешт, обмеження волі, позбавлення волі), адміністративно-правова (за невиконання вимог кримінального процесуального законодавства, які є суспільно шкідливими; стягнення – штраф, громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт), дисциплінарна (покладається на професійних учасників кримінального провадження: слідчого, керівника органу досудового розслідування, прокурора, слідчого суддю, суддю, захисника) та цивільно-правова (відшкодуванняшкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють кримінальне провадження) [139, с.200].

У Рекомендації Rec (2000) 19 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи від 6 жовтня 2000 року «Стосовно ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя» передбачено, що для прокурорів має бути положення, яке дане для здійснення ними повноважень, виконання яких ґрунтується на особистих свободах і відповідно до якого вони будуть відповідати на дисциплінарному, адміністративному, цивільному або кримінальному рівні за їхні особисті проступки, відповідно, таке положення повинно бути розумно обмежене, щоб не перевантажувати систему. Необхідно забезпечити можливість апеляцій у вищі інстанції або спеціальний комітет і на дисциплінарні процедури, проте кожен з прокурорів, як і будь-яка інша фізична особа, повинен відповідати за будь-який злочин, що він може вчинити. Держави повинні вжити ефективних заходів, щобдисциплінарні стягнення на державних обвинувачів були встановлені законом і гарантували всебічну та об’єктивну оцінку, так само як і винесення рішення, яке може бути переглянуто в суді [140].

Окрім того, пункти 21, 22 Керівних принципів ООН стосовно ролі державних обвинувачів (прокурорів) прийняті Конгресом Організації об’єднаних Націй з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками від 27 серпня – 7 вересня 1990 року [141] передбачають, що розгляд питання про застосування дисциплінарного стягнення прокурорів базується на законі або

нормативних актах. Скарги стосовно порушення прокурорами професійних стандартів, невідкладно розглядаються відповідно до певної процедури.

Для прикладу розглянемо ухвалу Печерського районного суду м. Києва від 29 жовтня 2019 р. Основний зміст справи такий. Захисниками подано до суду заяви, підтримані ними під час підготовчого судового засідання та обвинуваченим ОСОБОЮ_1, про відвід прокурора у кримінальному провадженні – прокурора відділу процесуального керівництва досудовим розслідуванням і підтримання державного обвинувачення Генеральної прокуратури України, від участі у веденні кримінального провадження від 08.12.2016 року обвинуваченням ОСОБИ_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15 ч. 3 ст. 27 п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України, посилаючись на те, що вони, як захисники обвинуваченого ОСОБИ_1 неодноразово зверталися до прокурора з питанням щодо ознайомлення з матеріалами досудового розслідування. Зокрема, 19.07.2019 року адвокат звернувся до прокурора з відповідним письмовим клопотанням, однак листом отримав відповідь, якою відмовлено в задоволенні вказаного клопотання. Таким чином, сторона захисту вважає, що прокурор порушив право обвинуваченого ОСОБИ_1 на захист та зокрема право сторони захисту мати час та можливості, необхідні для підготовки захисту. Незаконна та необґрунтована відмова прокурора захиснику в ознайомленні з матеріалами досудового розслідування викликає обґрунтовані сумніви в його неупередженості.

Відповідно до час. 1 ст. 59 Конституції України, кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Відповідно до статті 6 (3) «Ь» Конвенції про захист прав і основоположних свобод, кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має, щонайменше, такі права... мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту.

Таким чином, відмовивши стороні захисту на повне ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, яке необхідне захисникам для якісного

захисту обвинуваченого у підготовчому провадженні та під час судового розгляду, прокурор порушив право обвинуваченого ОСОБИ_1 на захист.

З урахуванням викладеного вище суд дійшов висновку, що на даний час існують підстави для відводу прокурора у кримінальному провадженні – прокурора відділу процесуального керівництва досудовим розслідуванням і підтримання державного обвинувачення Генеральної прокуратури України від участі у розгляді кримінального провадження відносно ОСОБИ_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15 ч. 3 ст. 27 п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України, а відтак заяви підлягає задоволенню [142].

Вчений Т. О. Лоскутов зазначає, що за неналежне виконання слідчим, прокурором процесуальних обов'язків для них може наставати кримінально-процесуальна відповідальність [143, с. 164-165].

Проте, слід зауважити, що не всі вчені підтримують таку точку зору. Ряд вчених вважають, що кримінально-процесуальна відповідальність застосовується лише до осіб, які мають у кримінальному провадженні особистий правовий інтерес (потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, цивільного позивача, цивільного відповідача), осіб, які представляють інтереси інших суб'єктів (захисника, представника, законного представника) та осіб, які здійснюють допоміжні функції (свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, особистих поручителів та осіб, присутніх у залі судового засідання). При цьому, кримінально-процесуальна відповідальність не може застосовуватися до осіб, які здійснюють кримінальне провадження (слідчого, прокурора, судді) [144, с. 161; 145, с. 24].

Розглядаючи цю проблему, слід зауважити, що встановлювати факт вчинення процесуального порушення та застосовувати заходи відповідальності будуть не самі винуваті посадові особи, а інші – ті, які згідно з правилами кримінального процесуального законодавства уповноважені здійснювати відомчий чи судовий контроль у кримінальному провадженні. Зокрема, скасувати рішення прокурора про закриття кримінального провадження, уповноважений слідчий суддя (за результатами розгляду скарги заявника, потерпілого,

підозрюваного його захисника відповідно до положень п. 4 ч. 1 ст. 303 КПК України).

Однією з особливостей притягнення прокурора до відповідальності, у випадку порушення ними вимог КПК України, є те, що ці особи здійснюють керівну, організуючу роль у кримінальному провадженні, одночасно виконуючи при цьому свої професійні обов'язки. А тому у випадку неналежного виконання процесуальних повноважень прокурором, вони можуть притягатися до дисциплінарної відповідальності [139, с.155, 153].

Втім, слід зауважити, що дисциплінарні стягнення, що застосовуються поза межами кримінальних процесуальних правовідносин, як правило, не впливають на хід та результати кримінального провадження [146]. Зокрема, оголошення попередження, догани чи суворої догани не зумовлює відміну незаконного процесуального рішення чи відсторонення слідчого від подальшого розслідування.

Заходи дисциплінарної відповідальності застосовуються через певний проміжок часу, який необхідний для здійснення процедури дисциплінарного провадження, що не дозволяє оперативно реагувати на допущене порушення вимог кримінального процесуального законодавства та відновлювати порушені права учасників кримінального провадження. А в разі порушення вимог кримінального процесуального законодавства кримінальні процесуальні правовідносини мають бути оперативно спрямовані у законне русло. Зокрема, незаконне рішення має бути скасованим, а незаконно отриманий доказ – визнаний недопустимим. Такі заходи, як справедливо зауважує Г. М. Вєтрова, є нічим іншим, як реагуванням зі сторони держави на процесуальні правопорушення, які допущені посадовими особами держаних органів, які здійснюють кримінальне провадження. У них втілюється кримінально-процесуальна відповідальність за невиконання процесуальних обов'язків вказаних суб'єктів [147, с. 56].

Вищенаведене дозволяє підтримати твердження Л. Б. Алексєєвої про те, що специфічною особливістю процесуальної відповідальності посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, є можливість застосування за одне і те

саме процесуальне правопорушення як правовідновлювальної санкції, так і заходів відповідальності інших видів (дисциплінарної, кримінальної, матеріальної) [148, с. 170].

Тобто у разі вчинення кримінального процесуального правопорушення до слідчого, прокурора, слідчого судді чи судді застосовуються заходи кримінально-процесуальної відповідальності, які передбачені не стільки штрафними, стільки правовідновлювальними санкціями, окрім того може розглядатися питання про притягнення їх до відповідальності інших видів – кримінальної, дисциплінарної чи цивільно-правової (матеріальної).

Досить цікавим прикладом застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності до різних учасників кримінального провадження є положення ст. 330 КПК України «Заходи до порушників порядку судового засідання».

Якщо порушниками порядку судового засідання є прокурор чи захисник, то вони спочатку попереджаються головуючим про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку їх може бути притягнуто до відповідальності, встановленої законом (ч. 2 ст. 330 КПК України).

Отже, відповідно до змісту ст. 330 КПК України прокурор чи захисник не можуть бути видалені з зали судового засідання. Таке положення в законодавстві зумовлене тим, що прокурор та захисник є обов'язковими учасниками судового провадження, які представляють в суді інтереси захисту чи обвинувачення. Тому за їх відсутності судове засідання не може продовжуватися. Адже це зумовить порушення засади змагальності чи забезпечення права на захист. Подібні положення закріплені і в процесуальному законодавстві інших країн. Зокрема – ст. 310.6 КПК Азербайджанської Республіки, ч. 3 ст. 334 КПК Республіки Молдови, ч. 4 ст. 307 Республіки Білорусь, ч. 1 ст. 370 КПК Туркменістану [139, с.449].

Таким чином, перед науковцями та правозастосовною практикою постає проблема визначення оперативних та дієвих заходів реагування на порушення порядку в залі судового засідання з боку захисника та прокурора. Позаяк КПК

України не передбачає можливості їх видалення.

Видалення єдиного захисника чи прокурора може завдати кримінальному провадженню більшої шкоди, ніж його діяння, пов'язані з порушенням порядку в залі судового засідання. Адже їх видалення не може бути здійснено без заміни. А заміна цих осіб потребує надання додаткового часу для ознайомлення з матеріалами справи, що, зі свого боку, може призвести до порушення принципу розумності строків судового розгляду. А тому з метою забезпечення належного та оперативного реагування на порушення порядку в судовому засіданні будь-яким його учасником, науковець Р.М. Білокінь пропонує в КПК України передбачити можливість накладення на захисника чи прокурора грошового стягнення, але більшого розміру, ніж на інших учасників провадження, які порушили порядок в залі судового засідання. Разом з цим, суддя має ініціювати питання про притягнення прокурора, який порушив порядок у судовому засіданні, до дисциплінарної відповідальності, скерувавши копію відповідного рішення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів [139, с.452].

Таким чином, суб'єктами кримінально-процесуальної відповідальності є не лише особи, які залучаються до кримінального провадження (свідок, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, експерт, спеціаліст, перекладач, поручителі, цивільний позивач, цивільний відповідач, захисник, представник, законний представник, особи, присутні у залі судового засідання тощо), а і посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження (слідчий, прокурор, слідчий суддя, суддя).

Заходи кримінально-процесуальної відповідальності застосовуються щодо конкретного учасника кримінального провадження (адресата) та містять осуд його діяльності.

Науковець О. О. Зеленіна зауважує, що процесуальна відповідальність завжди має свого адресата – учасника кримінального судочинства. Але в одному випадку відповідальність покладається на цілком конкретного суб'єкта, а в іншому – законодавець адресує її певному колу учасників кримінального судочинства. Не може бути безсуб'єктної відповідальності. Навіть, якщо вона

покладається на декількох осіб, законодавець або конкретизує їх відповідним переліком, або об'єднує терміном «учасники кримінального судочинства», обмежуючи коло суб'єктів причетністю до кримінального провадження [149, с. 67-75]. Аналіз норм КПК України свідчить, що кримінально-процесуальна відповідальність, здебільшого, покладається на конкретного учасника кримінального провадження – ч. 2 ст. 330 «У разі невиконання розпорядження головуючого прокурором чи захисником головуючий робить їм попередження про відповідальність за неповагу до суду» [93].

Отже, кримінально-процесуальна відповідальність посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, має свою специфіку, а саме:

– факт вчинення кримінального процесуального правопорушення встановлюють посадові особи, які здійснюють функцію відомчого чи судового контролю у кримінальному провадженні;

– заходи кримінально-процесуальної відповідальності, як правило, передбачені правовідновлювальними санкціями, чи санкціями нікчемності;

– за одне і теж процесуальне правопорушення до слідчого, прокурора, слідчого судді чи судді можуть застосовуватися як заходи кримінально-процесуальної відповідальності, так і заходи інших видів юридичної відповідальності – кримінальної, дисциплінарної чи матеріальної [150, с. 22].

Заслуговує на увагу точка зору П. О. Недбайла та В. М. Горшенева про те, що деякі норми кримінального процесуального права охороняються не тільки санкціями норм своєї галузі, але і санкціями правових норм інших галузей права. Разом з цим, санкції норм різних галузей права не замінюють, а доповнюють санкції норм кримінального процесуального права, вони використовуються не замість, а поряд з ними [151, с. 249-250].

Слід погодитися із твердженням М. В. Вітрука про те, що карально-штрафні види юридичної відповідальності (дисциплінарна, адміністративна та кримінальна) часто доповнюються відновлювально-компенсаційною відповідальністю, спрямованою на відновлення правового статусу потерпілого, на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди або їх компенсацію. І

таке застосування різних видів юридичної відповідальності не суперечить вимогам принципу non bis in idem (лат. «не двічі одне й те саме») [152, с. 219].

У контексті нашого дослідження розглянемо детальніше інші види юридичної відповідальність працівників органів прокуратури.

Матеріальна відповідальність працівників прокуратури полягає в тому, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [30]. Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 № 266/94-ВР відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду завдали моральної втрати громадянинові, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя [153].

Кримінальна відповідальність працівників прокуратури передбачена за вчинення злочинів, вичерпний перелік яких міститься в Кримінальному кодексі України, тобто встановлюється лише законом, настає з моменту офіційного обвинувачення, реалізується виключно в судовому порядку.

Отже, невиконання слідчим чи прокурором вимог КПК України досить часто спричиняє шкоду, яка є суспільно небезпечною і відповідальність за такі дії передбачена у КК України. Зокрема у розділі XVIII «Злочини проти правосуддя» визначені такі склади злочинів: ст. 371 «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою», ст. 373 «Примушування давати показання», ст. 374 «Порушення права на захист», ст. 381 «Розголошення відомостей про заходи безпеки стосовно особи, взятої під захист» тощо [154].

Кримінальне провадження має певні особливості стосовно прокурора. Відповідно до ч. 4 ст. 16 Закону України «Про прокуратуру» про початок кримінального провадження стосовно прокурора негайно повідомляється Генеральному прокуророві.

Слідчі органів Державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених: 1) Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України; 2) заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами САП, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [93].

Проте, слід звернути увагу, що дослідження історії становлення та розвитку проблеми кримінально-процесуальної відповідальності свідчить, що межа між правопорушеннями та злочинами, які вчиняються учасниками кримінального провадження, рухлива – постійно відбувається процес декриміналізації чи криміналізації одних і тих самих за змістом неправомірних дій [152, с. 125].

Працівники прокуратури є посадовими особами, тому на них поширюється адміністративна відповідальність цих суб'єктів. Адміністративна відповідальність характеризується застосуванням адміністративного примусу.

Деякі вчені відзначають, що прокурор чи захисники можуть притягатися до адміністративної відповідальності, визначеної в ст. 185 ^{3} КУпАП (прояв неповаги до суду) [155, с. 613-614]. Проте, суб'єктами відповідальності за ст. 185^{3} КУпАП «Прояв неповаги до суду» можуть бути лише ті особи, які зазначені в цій нормі (свідок, потерпілий, позивач, відповідач, громадяни). Тому прокурор не може нести адміністративну відповідальність за цією статтею.

Ще одним видом відповідальності, якій підлягають працівники органів прокуратури є дисциплінарна. Розрізняють загальну і спеціальну дисциплінарну відповідальність. Загальна дисциплінарна відповідальність передбачається

Кодексом законів про працю і Правилами внутрішнього трудового розпорядку, а спеціальна – здійснюється: а) в порядку підлеглості; б) за статутами про дисципліну; в) за окремими нормативними актами [156,с. 398–399].

До 15 липня 2015 р. порядок та механізм притягнення працівника прокуратури до дисциплінарної відповідальності встановлювався Постановою Верховної Ради України «Про затвердження Дисциплінарного статуту прокуратури України» від 06.11.1991 № 1796-XII, однак 15 липня 2015 року, зазначена постанова втратила чинність.

Новий механізм притягнення працівників прокуратури до дисциплінарної відповідальності встановлений відповідно до Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697- VII. Частина 1 ст. 49 вищезазначеного закону передбачає накладення на працівників прокуратури таких дисциплінарних стягнень, як: 1) догана; 2) заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду (крім Генерального прокурора України); 3) звільнення з посади в органах прокуратури [28].

Прокурор може оскаржити рішення, прийняте за результатами дисциплінарного провадження, до адміністративного суду або до Вищої ради правосуддя впродовж одного місяця з дня вручення йому чи отримання ним поштою копії рішення [28].

На жаль, не відбулося очікуваних змін у системі прокуратури після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 19 вересня 2019 року № 113–IX. Замість доопрацювання проблемних моментів діяльності органів прокуратури законодавець призупинив діяльність Кваліфікаційно-дисциплінарній комісії прокурорів (КДКП), поклавши ті ж самі функції, які належали Комісії, на інші комісії, кадрові, що мають проводити атестацію, здійснювати добір на посади прокурорів, розглядати дисциплінарні скарги тощо [157].

До прокурорів, які не забезпечують належний стан процесуального керівництва у кримінальних провадженнях вживаються заходи реагування. Зокрема, за такі порушення у 2018 р. у Львівській області до дисциплінарної відповідальності у вигляді догани притягнуто за ініціативи управління 2 керівників місцевих прокуратур, депремійовано 45 працівників місцевих прокуратур [158].

Дисциплінарне провадження повинно здійснюватися відповідно до норм закону, а також встановлених стандартів та етичних норм прокурорської діяльності.

Норми професійної відповідальності та основні права й обов'язки прокурорів, а саме Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків та прав прокурорів, що прийняті Міжнародною асоціацією прокурорів 23 квітня 1999 року, передбачають стандарти: професійної поведінки; гарантій незалежності діяльності прокурора; неупередженості; ролі прокурора у кримінальному судочинстві; співпраці; повноважень [159, 160].

За результатами дисциплінарного провадження може бути прийнято рішення про неможливість подальшого перебування особи на посаді прокурора (крім Генерального прокурора) у випадку: 1) якщо дисциплінарний проступок, вчинений прокурором, має характер грубого порушення; 2) якщо прокурор вчинив дисциплінарний проступок, перебуваючи у статусі прокурора, який притягувався до дисциплінарної відповідальності [28].

В Україні Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, що затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів 27.04.2017 р. [27] визначає основні принципи, моральні норми та правила прокурорської етики, якими повинні керуватися прокурори при виконанні своїх службових обов'язків та поза службою.

Оцінка дотримання норм професійної етики та поведінки прокурора може проводитися під час дисциплінарного провадження та надаватися при вирішенні питань стосовно підвищення по службі, присвоєння класного чину, підготовці характеристик та рекомендацій.

У разі систематичного (два і більше разів протягом одного року) або одноразового грубого порушення правил прокурорської етики прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

Слід звернути увагу, що ні Закон України «Про прокуратуру», ні Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів не розкриває зміст поняття «грубе порушення правил прокурорської етики».

Вчений І.І. Боршуляк вважає, що відсутність законодавчого закріплення переліку дисциплінарних проступків, які вважаються грубими порушенням службової дисципліни, істотно ускладнює правозастосування під час дисциплінарних проваджень. Тому необхідно усунути цей недолік в законі, прописавши їхній перелік [161, с.160]. Як приклад якісного вирішення цієї проблеми, можна привести норми статті 80 Закону Республіки Словенія «Про службу державного обвинувачення», якими виписаний вичерпний перелік тридцяти одного правопорушення, за вчинення яких відбувається переслідування посадових осіб у дисциплінарному порядку та перелік сімнадцяти правопорушень, які вважаються тяжкими [162].

Натомість вчений А.П Горзов проблеми вдосконалення питань дисциплінарної відповідальності працівників прокуратури України пропонує вирішити за такими напрямами: доктринальне визначення основних понять, що вживаються при притягненні до відповідальності за дисциплінарні проступки; приведення відомчого нормативно-правового регулювання відповідальності працівників прокуратури за дисциплінарні проступки у відповідність до положень ст. 92 Конституції України, Закону України «Про прокуратуру» [163, с.177].

Дисциплінарні стягнення в органах прокуратури України можуть бути застосовані до прокурорів, зокрема працівників прокуратури, на яких поширюється норма Закону України «Про прокуратуру» стосовно статусу працівника прокуратури. Однак у правовому забезпеченні органів прокуратури України відсутні положення, що регламентують проведення дисциплінарних проваджень, застосування дисциплінарних стягнень до таких категорій працівників як Генеральний прокурор та заступники Генерального прокурора.

Крім того, правового визначення потребують особливості застосування дисциплінарних стягнень до таких категорій працівників, як прокурори спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Тому доцільно внести зміни до положень розділу VI Закону України «Про прокуратуру», передбачивши там особливості здійснення дисциплінарних проваджень стосовно вказаних категорій [163, с.177–178].

Крім вищезазначеного, в Законі України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року необхідно передбачити відповідну градацію дисциплінарних санкцій за дисциплінарні проступки, а також правила, що забезпечують їх застосування у відповідності з принципом пропорційності [163, с.144]. Так у рішенні у справі «Олександр Волков проти України» Європейський суд з прав людини констатував, «що національне законодавство не передбачало відповідну шкалу санкцій за дисциплінарні проступки, а також правила, які гарантують їх застосування відповідно до принципу пропорційності» [164].

Також, проблемним аспектом дисциплінарної відповідальності прокурорів є відсутність законодавчого визначення поняття «дисциплінарний проступок прокурора», а також склад такого проступку в Законі України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року.

Вчений А.П Горзов пропонує розглядати дисциплінарний проступок прокурора як винне, протиправне, умисне або необережне порушення прокурором службової дисципліни та правил етичної поведінки. Під службовою дисципліною прокурора науковець розуміє дотримання прокурором службових прав та обов'язків, обмежень і заборон, що закріплені Конституцією та законами України за професією прокурора, а також загальновизнаних норм етики і моралі [163, с.146].

Наведені вище пропозиції заслуговують на підтримку. Проте, зауважимо, що Звіт за результатами дослідження «Роль прокурора на досудовій стадії кримінального процесу 2016 – 2017 р.» засвідчив, що навіть після запровадження нової системи притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності, на практиці керівники активно використовують інші механізми, що формально не

вважаються дисциплінарним покаранням, проте фактично не менш дієві. Крім того, як засвідчили під час дослідження самі прокурори, які здійснюють процесуальне керівництво у кримінальному провадженні, такі механізми часто використовуються для тиску з боку керівництва з метою схиляння процесуального керівника до прийняття того чи іншого процесуального рішення.

Одним із найбільш поширених механізмів такого впливу є так зване «депреміювання», яке полягає у позбавленні процесуального керівника всієї чи значної частини місячної премії за результатами заслуховування на різного роду оперативних нарадах [125, с.54].

Також із метою забезпечення належного виконання прокурорами своїх процесуальних обов'язків, визначених ст. 214 КПК України, слід установити, що невнесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань є підставою для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності, закріпивши відповідну норму у ч. 1 ст. 43 Закону України «Про прокуратуру» [165, с.159].

Резюмуючи, варто зауважити, що питання, які торкаються проблем юридичної відповідальності прокурора є надзвичайно важливими, оскільки тісно взаємопов'язані з авторитетом системи органів прокуратури України. Юридична відповідальність працівників органів прокуратури є одним із засобів реалізації та забезпечення їх дисципліни.

Специфічною особливістю кримінальної процесуальної відповідальності прокурорів є можливість застосування за одне і те саме процесуальне правопорушення як правовідновлюючої санкції, так і заходів відповідальності інших видів (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, матеріальної). Тобто за вчинення кримінального процесуального правопорушення до прокурора застосовуються заходи кримінальної процесуальної відповідальності, а також може розглядатися питання про притягнення його до відповідальності інших видів.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи розглянуту в цьому розділі дисертації проблематику, можна зробити такі висновки:

1. Правовий статус прокурора у кримінальному процесі базується на нормах Конституції України, КПК України, Законі України «Про прокуратуру», а також положень міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Важливе значення у регулюванні правового статусу прокурора в кримінальному процесі мають галузеві накази Генерального прокурора України, які містять положення, що спрямовані на підвищення ефективності прокурорської діяльності, вирішення завдань прокурора у кримінальному процесі.

2. Конституційна реформа правосуддя в Україні 2016 року суттєво вплинула на правовий статус органів прокуратури і по-новому визначила їх місце в системі органів державної влади. Законодавчими змінами прокуратуру включено в Розділ VIII Конституції України «Правосуддя», внаслідок чого вона отримала правовий статус органу кримінального переслідування в системі органів правосуддя.

3. Функції та повноваження прокурора на різних етапах розвитку держави змінювалися, а їх обсяг та зміст зумовлювався багатьма історичними, соціально-економічними та політичними чинниками. Проте, на кожному етапі розвитку нашої держави, прокуратура завжди відігравала ключову роль.

Хоча Конституція України і визначає нові функції прокуратури, Кримінальний процесуальний кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення не приведені у відповідність з Основним Законом. Відповідно до положень зазначених вище законів органи прокуратури мають ширше коло повноважень ніж ті, що зазначені у Конституції України. Окрім того, перехідні положення Конституції України свідчать про недотримання принципу верховенства права – правової визначеності та концепції якісного законодавства, сформованої Європейським судом з прав людини.

4. Законодавець, поклавши на прокурора загальний обов’язок процесуального керівництва досудовим розслідуванням, тим самим визнав прокурора відповідальним за результати досудового розслідування. Прокурор – важливий суб’єкт підтримання структурної цілісності досудового провадження. Він є тією особою, яка відіграє не лише роль координатора діяльності слідчих, керівників органів досудового розслідування, оперативних співробітників, а й усіх інших суб’єктів. Здійснюючи процесуальне керівництво прокурор впродовж усього часу кримінального провадження контролює перебіг досудового розслідування, спрямовує діяльність слідчого у напрямі, що на його думку, є найбільш ефективний для підготовки обвинувачення до суду.

5. Отже, внесені зміни до Основного Закону у 2016 р. реформу прокуратури не завершили, проте було започатковано принципову новелізацію функцій та повноважень органів прокуратури в Україні. Важливим напрямом удосконалення законодавчого регулювання діяльності органів прокуратури є окреслення чіткої ролі прокуратури у механізмі держави, чіткому законодавчому закріпленні функцій її діяльності.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

3.1 Міжнародне співробітництво прокурора в кримінальному процесі

На підставі Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що підписана Україною 21 березня 2014 р., сторони домовилися надалі розвивати судове співробітництво, зокрема у кримінальних справах. Стосовно судового співробітництва у кримінальних справах сторони домовилися зміцнити взаємодію щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції.

Безумовно, міжнародне співробітництво важлива стадія кримінального процесу, що спрямована на вирішення загальних завдань кримінального провадження, а також специфічних завдань окремої процесуальної форми співробітництва.

Зважаючи на інтенсифікацію процесів глобалізації та інтеграцію України в спільноту демократичних та правових держав, постає питання в посиленні міжнародної співпраці між державами в правоохоронній сфері. Це передбачає, зокрема, обмін базами даних, обмін досвідом, спільні навчання, наукові та практичні конференції, круглі столи та ін. Особливо такі заходи важливі через ризики та загрози в сучасному світі, а саме: тероризм, кіберзлочинність, організовану міждержавну злочинність тощо [166, с.219].

Правова система будь-якої держави не може існувати та еволюціонувати окремо від правових систем інших держав або наддержавних утворень. Спрощення процедури обміну інформацією у світових масштабах, існування значної кількості способів переміщення осіб між державами, вдосконалення сучасних інформаційних технологій – все це призводить до розмивання правових кордонів. Саме тому будь-яка держава зобов’язана у своєму законодавстві врахувати особливості реалізації міжнародного співробітництва. Україна,

зважаючи на темпи гармонізації її національного законодавства до вимог, які висуваються міжнародною спільнотою, також не є винятком. Оскільки в нашій державі визнано превалювання права міжнародного над правом національним, побудова інших законів та підзаконних актів має враховувати цей принцип.

Розмірковуючи про роль міжнародного співробітництва в реалізації завдань, покладених на прокуратуру України, слід виходити з того, що згідно з чинним законодавством ця функція в діяльності установи не є однією з основних або конституційних, як їх ще називають. Слід зауважити, що в сучасному глобалізованому світі з відкритими кордонами між державами, швидким розвитком нових технологій безліч кримінальних справ вже просто неможливо розслідувати без допомоги іноземних колег, тому міжнародне співробітництво органів прокуратури різних держав є надважливим [100, с.468–470].

Міжнародне співробітництво прокуратури України – це спільні дії та заходи організаційно-управлінського характеру між органами прокуратури, правоохоронними органами та міжнародними організаціями інших країн, які будуються на демократичних принципах міжнародного та європейського права, регламентуються внутрішнім законодавством і забезпечуються міждержавними угодами (двосторонніми та багатосторонніми), метою яких є надання різного виду правової допомоги, створення ефективної цілісної системи захисту основних прав і свобод людини та громадянина, утвердження верховенства права, боротьба з організованою міжнародною і регіональною злочинністю, забезпечення законності та правопорядку на міжнародному рівні [167,с.323].

Вчені вважають, що правовою підставою міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є міжнародний кримінальний процес, що є системою особливих процедурних правил стосовно порушення, розслідування, розгляду і прийняття рішень у межах кримінального провадження [168, с.35–36].

Проте в даній дефініції суть міжнародного співробітництва розкривається виключно через форми здійснення відповідних процесуальних дій, але при цьому не містить вказівки на ключові особливості цього поняття. Тому у науковій літературі зазначається, що більш прийнятним виглядає визначення, відповідно

до якого міжнародне співробітництво під час кримінального провадження органів прокуратури можна визначити як їхню взаємодію відповідно до вимог, у порядку та на умовах, передбачених кримінальним процесуальним законодавством України, міжнародними договорами України, чи на основі взаємності, погодженої з компетентними органами і посадовими особами іноземних держав або міжнародних організацій, здійснюваної за напрямами, передбаченими у КПК України та міжнародних актах, і у різних формах на стадії досудового розслідування, у зв'язку з розслідуванням та розкриттям кримінальних правопорушень [169, с.101–106].

У Рекомендації Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя, що ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 6 жовтня 2000 року наголошено на необхідності застосування заходів стосовно подальших прямих контактів між прокурорами в контексті міжнародного судового співробітництва за такими напрямами:

– поширення документації;

– упорядкування переліку контактів і адрес з іменами відповідних контактних осіб у різноманітних органах прокуратури, а також їхніх спеціальних сфер діяльності;

– установлення постійних особистих контактів між прокурорами з різних країн, зокрема шляхом організації систематичних зустрічей між Генеральними прокурорами;

– організації навчання і семінарів з підвищення кваліфікації;

– введення і удосконалення функції правових співробітників зв'язку, які є в іноземній державі;

– навчання іноземним мовам;

– удосконалення використання електронної передачі даних;

– організації робочих семінарів з іншими державами з питань взаємної допомоги й обміну питаннями стосовно злочинності.

Для удосконалення взаємовідносин і досягнення координування процедури взаємної допомоги зусилля мають бути спрямовані на сприяння наступному: інформуванню прокурорів про необхідність активної участі в міжнародному співробітництві; спеціалізації деяких прокурорів у сфері міжнародного співробітництва [140].

Правову основу міжнародного співробітництва органів прокуратури варто розглядати за певною системою, яку становлять: 1) міжнародні міждержавні договори (двосторонні і багатосторонні): пакти, конвенції, договори, угоди; 2) міжвідомчі договори (угоди) з цих же питань; 3) національне законодавство з питань надання міжнародної правової допомоги; 4) неписані норми (звичаї, традиції) міжнародного права (міжнародна ввічливість, взаємність та ін.) [100, с.471].

У своїй діяльності органи прокуратури враховують норми міжнародно-правових актів щодо охорони прав і свобод людини. До таких актів належать: Загальна декларація прав людини (1946 р.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) та інші.

Окрім ратифікованих парламентом міжнародних актів, слід відзначити наявність системи нормативних джерел, що мають рекомендаційний характер, однак є важливими при вивченні міжнародних стандартів організації та функціонування органів прокуратури в Україні. Йдеться про різні рекомендації міжнародних організацій (наприклад, документи Консультативної ради Європейських прокурорів ССРЕ, зокрема, Висновок № 2 «Альтернативні кримінальному переслідуванню заходи», Висновок № 3 «Роль прокуратури поза межами кримінально-правової сфери», Висновок № 5 «Прокуратура та ювенальна юстиція», Висновок № 6 «Про відносини прокурорів з адміністрацією в'язниць», Звіт групи спеціалістів щодо ролі прокуратури поза межами кримінально-правової сфери, Висновок № 8 Консультативної ради Європейських прокурорів «Про взаємовідносини між прокурорами і ЗМІ», який був прийнятий на 8-му пленарному засіданні Ради, яке відбувалося в Єревані 8 – 9 жовтня 2013 р.) й інші акти рекомендаційного характеру, розроблені різними міжнародними

організаціями, наприклад, Міжнародною асоціацією прокурорів (Стандарти безпеки та захисту прокурорів і їх сімей (2008 р.), Стандарти професійної відповідальності та основні права і обов'язки прокурорів (1999 р.)) та ін. [100, с.26–27].

Серед міжнародно-правових документів, якими керується прокуратура України, значне місце посідають двосторонні меморандуми, протоколи намірів, угоди про правову допомогу і співробітництво з різних аспектів прокурорської діяльності, передусім йдеться про міждержавні двосторонні договори у сфері надання взаємної допомоги в кримінальних справах. Україною укладено велику кількість двосторонніх договорів. Отже, аналіз ратифікованих Україною міжнародних універсальних конвенцій, дво- та багатосторонніх договорів свідчить про високий рівень міжнародних стандартів діяльності органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва в кримінальних провадженнях.

Норми національного законодавства щодо врегулювання питань міжнародного співробітництва органів прокуратури містяться, передусім, у Законі «Про прокуратуру», в якому міжнародному співробітництву присвячений окремий розділ, та КПК України. Окрім цього, у зв'язку зі здійсненням прокуратурою України міжнародного співробітництва з відповідними органами зарубіжних країн Генеральним прокурором України видано ряд наказів та інструкцій, які регулюють цю діяльність. Серед них наказ від 18 вересня 2015 р. № 223 «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» (зі змінами, внесеними наказами Генеральної прокуратури України від 16 січня 2017 р. № 6, від 9 жовтня 2017 р. № 287) [170] та Інструкція про організаційно-протокольне забезпечення заходів міжнародного співробітництва в органах прокуратури України[171] тощо.

Отже, міжнародна взаємодія як самодостатнє явище має власну законодавчу базу, яку умовно можна поділити на дві групи. Перша група – це міжнародні документи стосовно забезпечення демократичних прав людини і державні угоди з надання правової допомоги. Друга група безпосередньо стосується взаємодії

правоохоронних органів і визначає механізм спільної боротьби зі злочинністю. Ці документи слугують правовою основою взаємодії або міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з правоохоронними структурами інших країн [172, с. 189].

Окрім того, вчений О.О. Шпак до вищевказаної класифікації додає ще нормативно-правові акти, що врегульовують порядок надання міжнародної правової допомоги, акти національного законодавства та відомчі правові документи уповноважених органів державної влади (Офіс Генерального прокурора, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України тощо) [99, с.160].

Отже, до першої групи міжнародних правових актів, зокрема, належать: міжнародні документи: Загальна декларація прав людини 1948 р. [173], Конвенція про права дитини 1989 р. [174], Конвенція про права інвалідів 2006 р. [175] тощо; регіональні документи: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [176], Європейська конвенція про громадянство 1997 р. [177], Європейська конвенція про усиновлення дітей 2008 р. [178] тощо.

До другої групи правових документів відносяться:

– багатосторонні універсальні конвенції (договори, угоди), що містять загальні норми й інститути про відповідальність за міжнародні злочини та правопорушення (Статут Міжнародного військового трибуналу 1945 р., Конвенція про незастосування строків давності до воєнних злочинців та злочинів проти людства 1968 р. тощо);

– багатосторонні цільові конвенції (договори, угоди), що містять норми й інститути стосовно відповідальності за окремі злочини (Конвенція про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 р., Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р. тощо);

– багатосторонні регіональні конвенції (договори, угоди), які мають предметний характер, тобто передбачають норми й інститути про відповідальність за окремі злочини або регулюють інші питання боротьби зі злочинністю в межах певного регіону (Європейська конвенція про видачу

правопорушників 1957 р. з Додатковими протоколами до неї 1975 р. і 1978 р., Конвенція Ради Європи про «відмивання», виявлення, вилучення та конфіскацію прибутків від злочинної діяльності 1990 р. тощо);

– двосторонні відомчі договори (угоди) про надання правової допомоги у кримінальних справах, про видачу правопорушників, про боротьбу з окремими видами злочинів, інші форми взаємодії між поліцейськими відомствами декількох держав [179, с. 176].

Вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство досить тривалий час не мало регламентації міжнародного співробітництва. Зміни відбулись із прийняттям Закону України від 21 травня 2010 р. № 2286-УІ «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України стосовно видачі особи (екстрадиції)» та Закону України від 16 червня 2011 р. № 3529-УІ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах» [180; 181].

Сьогодні питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження врегульовані Розділом ІХ КПК України. Отже, кримінальна процесуальна діяльність прокурора у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження, враховуючи структуру Розділу ІХ КПК України, здійснюється за чотирма напрямами: міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій; видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція); кримінальне провадження у порядку перейняття; визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. Водночас ст. 542 КПК України більш розгорнуто визначає обсяг та форми міжнародного співробітництва, а саме: вручення документів; виконання окремих процесуальних дій; видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; тимчасова передача осіб; перейняття кримінального переслідування; передача засуджених осіб; виконання вироків [93].

Для прикладу наведемо статистичні дані Офісу Генерального прокурора. Відповідно до Звіту про роботу прокурора у 2017 р. від іноземних держав

надійшло – 2447 звернень (виконання процесуальних дій – 2181; перейняття кримінального провадження – 131; екстрадиція – 135); у 2018 р. від іноземних держав надійшло – 2434 звернень (виконання процесуальних дій – 2124; перейняття кримінального провадження – 173; екстрадиція – 137); у 2019 р. від іноземних держав надійшло – 3167 звернень (виконання процесуальних дій – 2809; перейняття кримінального провадження – 203; екстрадиція – 155) (дод. В) [182].

Порядок скерування запиту до іншої держави, порядок розгляду уповноваженим (центральним) органом України запиту іншої держави або міжнародної судової установи про таку допомогу і порядок виконання такого запиту визначаються КПК України і чинними міжнародними договорами України.

У Законі України «Про прокуратуру» визначено, що з метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво. Органи прокуратури згідно з міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та кримінальним процесуальним законодавством України здійснюють співробітництво з компетентними органами інших держав з питань проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, видачі осіб, які їх вчинили, перейнятті кримінального провадження та з інших питань, передбачених такими договорами. За відсутності міжнародного договору України співробітництво у цій сфері здійснюється органами прокуратури України на підставі взаємних письмових гарантій (ч. 1 ст. 92 Закону України «Про прокуратуру») [28].

Так, у ст. 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року визначено, що договірні Сторони зобов'язуються надавати одна одній відповідно до положень цієї Конвенції якнайширшу взаємну допомогу у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей Сторони, що подає запит [183].

Вчений О.О. Шпак міжнародну взаємодію під час процесуального керівництва досудовим розслідуванням за цілеспрямуванням поділяє на:

попередження злочинності; безпосереднього виконання та скерування запитів про правову допомогу в межах кримінальних проваджень; координації боротьби зі злочинністю та інформаційно-консультативної (навчально-консультативної) діяльності.

За територіальним принципом взаємодія поділяється на: світову, регіональну (європейські країни, країни Близького Сходу) та двосторонню (прикордонні країни) [99,с. 166–167].

Науковці виділяють й інші види міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю: взаємодію в рамках правової допомоги в кримінальних провадженнях; укладення угод про співпрацю; участь у проведенні оперативно-розшукових заходів, слідчих дій на території інших держав; проведення спільних оперативних розробок і розслідувань; обмін інформацією; участь у міжнародних операціях та проектах співпраці [184, с. 155].

Доволі деталізований перелік форм міжнародного співробітництва в кримінальному процесі наводить вчений В. В. Меркушин: 1) обмін інформацією, яка стосується організованої злочинності в цілому, співробітництво з окремих питань (надання інформації про вчинені злочини і осіб, які їх вчинили; сприяння в проведенні оперативно-розшукових заходів на території держав, що здійснюють співпрацю); 2) обмін інформацією з правових питань; 3) видачу осіб; 4) взяття під варту для забезпечення видачі; 5) взаємну правову допомогу у вилученні і конфіскації доходів від незаконної діяльності; 6) здійснення кримінального переслідування; 7) розшук осіб; 8) проведення обшуків, виїмок, експертиз; 9) передачу предметів; 10) допит свідків, потерпілих, експертів та інших учасників процесу; 11) виклик обвинувачених, свідків, потерпілих, експертів у державу, що подає запит; 12) повідомлення про обвинувальні вироки та про судимість; 13) передачу засуджених до позбавлення волі для відбування покарання в державі, громадянином якої він є; 14) визнання вироків іноземних держав [185, с.51].

Передбачений КПК України порядок проведення процесуальних дій при наданні міжнародної правової допомоги включає в себе такі етапи: 1) отримання

запиту про міжнародну правову допомогу (ст. 551 КПК); 2) розгляд запиту іноземного компетентного органу про міжнародну правову допомогу (ст. 554 КПК), прийняття рішення з приводу надання допомоги або відмови виконання запиту про міжнародну правову допомогу (ст. 557 КПК); 3) виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України (ст. 558 КПК); 4) завершення процедури надання міжнародної правової допомоги (ст. 560 КПК).

У сучасному світі зі збільшенням міграційних потоків між країнами правопорушникам нерідко вдається уникати кримінальної відповідальності та покарання, використовуючи можливість виїзду за кордон. При встановленні таких осіб за кордоном та їх затриманні здійснюється процедура екстрадиції, яка за своїм змістом є комплексом процесуальних та організаційних заходів, що мають на меті забезпечення принципу невідворотності покарання і є ефективним чинником протидії злочинності.

Екстрадиція – один із основних видів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, що вирізняється винятковою складністю для виконання, оскільки стосується питань державного суверенітету та прав осіб, стосовно яких надходять запити.

Вчені Удалова Л. Д., Мотиль В. Л., Гумін О. М. слушно зауважують, що екстрадиція є одним із інструментів, що дозволяє державам забезпечувати притягнення злочинців до відповідальності. Виступаючи важливим механізмом у боротьбі з безкарністю, у тому числі по справам, що пов’язані з порушеннями міжнародних прав людини і гуманітарного права, екстрадиція є також ключовим інструментом у боротьбі держав з тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності [186, с.4].Під час здійснення екстрадиції уповноважені органи та особи мають дотримуватись таких принципів:

– принципу екстрадиційності злочину, який означає, що злочин має входити до списку злочинів, за вчинення яких можна вимагати видачу злочинця;

– принципу подвійної підсудності, що означає, що для видачі необхідне виконання такої умови: діяння повинно бути кваліфіковано як злочинне в законодавстві обох країн;

– принципу спеціалізації (принцип конкретності), який полягає у тому, що видана особа може піддаватися кримінальному переслідуванню за той злочин, у зв'язку з яким вона була видана; основним принципом інституту видачі є принцип невідворотності покарання, який встановлює, що держава, на території якої виявлений злочинець, має або видати його, або передати справу відповідним органам для кримінального переслідування тощо [187, с. 400].

Для прикладу розглянемо постанову слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси від 19 квітня 2018 року, що стосується видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (екстрадиція). Суть справи така. Співробітниками управління кримінального розшуку Головного управління Національної поліції в Одеській області 18.04.2018 р. затримали ОСОБУ_1, громадянин Російської Федерації, який розшукувався компетентними органами зазначеної держави для виконання вироку суду за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 205-5, ч. 1 ст. 282, ч. 1 ст. 282, ч. 1 ст. 282 Кримінального кодексу Російської Федерації. Пізніше дана особа була доставлена до Приморського відділу поліції.

Постановою першого заступника начальника УФСВП Росії по Ханти Мансійському автономному округу Югрі від 23.10.2017 р. оголошено у розшук ОСОБУ_1.

Прокуратурою Одеської області проінформовано Міністерство юстиції України про зазначені вище обставини та вирішується питання про початок екстрадиційної перевірки обставин, що можуть перешкоджати видачі ОСОБИ_1 компетентним органам Російської Федерації для виконання вироку суду.

У зв'язку з чим керівник Одеської місцевої прокуратури № 3 звернувся до суду із клопотанням про застосування тимчасового арешту до ОСОБИ_1.

Суд у своїй ухвалі зазначив, що в умовах міжнародного співробітництва та активної співпраці правозастосовних та правоохоронних органів України та

іноземних держав формалізм та спрощений підхід до розгляду будь-яких питань в частині обмеження прав і свобод будь-якої особи, в тому числі застосування заходів кримінального примусу, є неприпустимим.

Саме тому слідчий суддя при вирішенні клопотання прокурора по суті керується не лише формальними підставами для застосування тимчасового арешту до ОСОБИ_1, на які посилається прокурор у своєму клопотанні, а й загальними положеннями КПК України та Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини, зокрема в частині застосування запобіжних заходів, надання міжнародної правової допомоги іноземним державам та застосування до особи видачі (екстрадиції).

Зі змісту п. 10 ч.1 ст. 541 КПК України вбачається, що тимчасовий арешт – взяття під варту особи, розшукуваної за вчинення злочину за межами України, на строк, визначений цим Кодексом або міжнародним договором України, до отримання запиту про видачу (екстрадицію). Аналіз вищевказаної норми свідчить про те, що тимчасовий арешт фактично є аналогом запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, тобто найсуворішого із передбачених Главою 18 КПК України запобіжних заходів.

При цьому ч. 2 ст.177 КПК України встановлені підстави для застосування будь-якого запобіжного заходу. Згідно з положеннями цієї норми, підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті.

Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених КПК України.

Відповідно до вимог ч. 4 ст. 583 КПК України, до клопотання про тимчасовий арешт додаються: 1) протокол затримання особи; 2) документи, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та

обрання щодо неї запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави; 3) документи, що підтверджують особу затриманого.

Проте, разом з клопотанням прокурора слідчому судді не було надано офіційного перекладу документу, який би підтверджував перебування ОСОБИ_1 в міжнародному розшуку. За таких умов, суд позбавлений можливості перевірити наявність факту офіційного перебування особи в міжнародному розшуку.

З урахуванням встановлених обставин, слідчий суддя позбавлений можливості розглянути питання правомірності застосування тимчасового арешту щодо ОСОБИ_1, оскільки в матеріалах, долучених до клопотання, відсутні належним чином завірені і оформлені документи про перебування особи в міжнародному розшуку, перекладені на державну мову.

Аналізуючи вищевикладені обставини в їх сукупності, слідчий суддя дійшов висновку про відсутність на даний час належних підстав для застосування щодо ОСОБИ_1 тимчасового арешту, у зв'язку з чим визнає клопотання прокурора необґрунтованим та таким, що не підлягає задоволенню [188].

Окрім того, прокурори мають враховувати можливість міжнародного співробітництва без міжнародного договору, що передбачено у ст. 544 КПК України. Відповідно Офіс Генерального прокурора як уповноважений (центральний) орган України, скеровуючи запит до іноземної держави, з якою немає договірних відносин, письмово гарантує стороні, котра запитує розглянути в майбутньому її запит про надання такого самого виду міжнародної правової допомоги. Необхідно зазначити, що Офіс Генерального прокурора розглядає запит іноземної держави за наявності письмової гарантії запитуючої сторони прийняти і розглянути в майбутньому запит України на засадах взаємності. Застосування засад взаємності передбачено також у наказі Генерального прокурора «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» від 18 вересня 2015 року № 223 [170].

Організацію розгляду запитів, безпосередній розгляд у межах компетенції та підготовку рішень за запитами про міжнародну правову допомогу, екстрадицію і перейняття кримінального провадження на підставі міжнародних договорів,

законодавства України, відомчих угод, а в окремих випадках – без договору покладено на Департамент міжнародно-правового співробітництва.

За результатом розгляду запиту прокурором на підставі ст. 558 КПК України може бути прийняте одне з наступних рішень [93]:

1) доручення його виконання органу досудового розслідування, прокуратури з одночасним вжиттям заходів щодо забезпечення умов конфіденційності. Відповідне доручення реалізується шляхом надсилання запиту компетентному органу для виконання. На прохання запитуючої сторони можуть вживатися додаткові заходи конфіденційності (ст. 556 КПК України);

2) можливість виконання запиту із застосуванням законодавства іноземної держави. При цьому прокурору необхідно перевірити, чи передбачено відповідним міжнародним договором можливість застосування законодавства іноземної держави (наприклад, ч. 1 ст. 8 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року, ратифікованої Україною 10 листопада 1994 року; ч. 1 ст. 8 Договору між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, ратифікованого Україною 17 грудня 1993 року) та чи долучено до запиту витяги відповідних норм законодавства запитуючої сторони. Оскільки процесуальні закони у різних країнах суттєво різняться, для держави, котра запитує може бути необхідним дотримання спеціальної процедури, яка не передбачена законом держави, до якої подають запит. Застосування іноземного кримінального процесуального права здійснюється в межах національного законодавства і міжнародних зобов'язань держав. Згідно з ч. 4 ст. 4 КПК України при виконанні на території України окремих процесуальних дій за запитом (дорученням) компетентних органів іноземних держав у межах міжнародного співробітництва застосовуються положення цього Кодексу;

3) відкладення виконання, якщо це може перешкоджати кримінальному провадженню на території України, або погодження з компетентним органом іноземної держави можливості виконання запиту на певних умовах. Відповідно до

ст. 559 КПК України прокурор за результатами розгляду запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу може прийняти рішення про повне або часткове відкладення виконання такого запиту, якщо його виконання перешкоджатиме досудовому розслідуванню, що триває в Україні. Перш ніж відкласти виконання такого запиту за необхідності після консультацій із стороною, що запитує, прокурор вирішує, чи може доручення бути виконане частково. Якщо сторона, котра робить запит погоджується з умовами, визначеними прокурором, запит задовольняється за умови виконання стороною, що подає запит, відповідних умов ч. 3 ст. 555 КПК України. У разі відкладення виконання запиту прокурор повинен зазначити причини відкладення та повідомити запитуючу сторону про причини, які унеможливлюють виконання запиту або можуть значно його затримати;

4) відмова у виконанні запиту з підстав, передбачених у ст. 557 КПК України. У КПК України визначено, що вичерпний перелік обставин, за яких може бути відмовлено у виконанні запиту, встановлюється міжнародним договором України або ч. 2 ст. 557 КПК України. Відмова з інших підстав є недопустимою, оскільки порушуватиме міжнародні зобов'язання України;

5) можливість виконання запиту, якщо витрати на таке виконання очевидно перевищуватимуть завдану кримінальним правопорушенням шкоду або очевидно не відповідатимуть тяжкості кримінального правопорушення (якщо це не суперечить міжнародному договору України). Під час прийняття цього рішення уповноважений (центральний) орган України має керуватися доцільністю виконання доручення про правову допомогу та принципом пропорційності. Так, у деяких міжнародних договорах передбачено, що звертатися з дорученням про надання правової допомоги необхідно, коли у державі в особі її компетентних органів виникає дійсна потреба в збиранні доказів на території іноземної держави і коли злочин заподіяв серйозні наслідки. Зокрема, у ч. 3 ст. 2 Договору між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 22 липня 1998 року зафіксовано принцип пропорційності, яким мають керуватися договірні сторони при вирішенні питання

про доцільність звернення із запитом, тобто запитуюча сторона має оцінювати співвідношення тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та міри покарання за нього із обсягами допомоги, яка запитується. Варто зауважити, що таке положення міжнародних договорів не завжди зможе забезпечувати інтереси України та потерпілих від кримінальних правопорушень. Чинними міжнародними договорами не передбачено можливості відмови із зазначеної підстави у виконанні запитів про правову допомогу, а застережень щодо цього при ратифікації багатосторонніх договорів Україною не зроблено;

6) вчинення інших дій, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Зокрема, у ч. 2 ст. 3 Договору між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах передбачено, що перед відмовою у наданні допомоги центральні органи України та США проводять консультації щодо вирішення питання про надання допомоги, за умов, які вони вважають необхідними. Якщо держава, яка подає запит, приймає допомогу на таких умовах, вона дотримується цих умов [135, с.183–185].

На думку вченого І.Г. Каланча підключення до e-CODEX електронного сегмента кримінальної юстиції України забезпечить ефективний обмін кримінальною процесуальною інформацією електронного формату в рамках міжнародного співробітництва в кримінальних провадженнях: виконання таких міжнародних процедур, як Європейський ордер на арешт і Європейська Судова Допомога. e-CODEX складається з блоків (компонентів), які можуть бути ефективно використані між державами-членами для підтримки функціонування транскордонних процесів в сфері правосуддя [189, с.139,196].

Окреслюючи питання міжнародної співпраці прокурора в кримінальному процесі, слід зазначити, що протягом досить тривалого часу активно обговорювалося питання стосовно заснування загальноєвропейського органу прокуратури – Європейської прокуратури. Можливість створення такого органу прямо передбачено Конституцією ЄС, якою визначено правову основу для створення Європейської прокуратури. Так, згідно з Конституцією Європейського

Союзу, для боротьби зі злочинними діяннями, що посягають на фінансові інтереси Союзу, європейський закон Ради Європейського Союзу (який приймається одностайно після схвалення Європейського парламенту) мав змогу заснувати Європейську прокуратуру на основі Євроюсту [190, с.124].

Варто також зауважити, що проект створення Європейської прокуратури тривалий час негативно сприймався країнами-членами Союзу, які належать до англосаксонської правової сім'ї (Велика Британія та Ірландія). Як справедливо зазначає М.М. Стефанчук, «...не можна одностайно стверджувати про наявність у європейських країнах певних уніфікованих та усталених стандартів ... у сфері прокуратури. Причиною цього є різні історичні, ментальні та культурні традиції, а також бажання зберегти власну національно-правову ідентичність у цій сфері» [10, с. 229].

У 2017 р. Європейським парламентом у рамках посиленої співпраці було прийнято постанову про створення Офісу європейського прокурора (European Public Prosecutor's Office, EPPO), яка набула чинності 20 листопада 2017 р., і створення якої передбачається в рамках співпраці між 20 країнами-членами. Вісім країн, які на момент прийняття рішення не брали участі у проекті – Велика Британія, Данія, Ірландія, Мальта, Нідерланди, Польща, Угорщина та Швеція – зможуть приєднатися до співпраці у будь-який час.

Європейська прокуратура діятиме як єдиний офіс в усіх країнах-членах ЄС та поєднуватиме європейські та національні правоохоронні зусилля в єдиний, безпроблемний та ефективний підхід. Європейська прокуратура будуватиметься на двох рівнях: центральному та національному. Центральний рівень буде складатися з головного прокурора Європи, двох його заступників, 22 європейських прокурорів (по одному на країну-учасницю ЄС), два з яких – заступники головного прокурора Європи та адміністративного директора. Децентралізований рівень буде складатися з делегованих прокурорів Європи, які перебуватимуть у країнах-учасницях ЄС. Центральний рівень буде контролювати розслідування та переслідування, що проводяться на національному рівні. Європейська прокуратура буде незалежною і децентралізованою прокуратурою

Європейського Союзу, яка матиме компетенцію розслідувати злочини проти бюджету ЄС, такі як шахрайство, корупція або серйозні транскордонні шахрайські дії з ПДВ [191], переслідувати та притягати до кримінальної відповідальності злочинців [190, с.127].

Отже, важливим напрямом міжнародного співробітництва органів прокуратури є підтримання Офісом Генерального прокурора прямих зв'язків з такими суб'єктами міжнародних організацій, як Рада Європи, Інтерпол, Європол, Євроюст, Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю на території СНД та рядом інших організацій.

Зокрема, Офіс Генерального прокурора бере участь у таких експертних комітетах Ради Європи, як: 1) Комітет експертів з оцінювання заходів у боротьбі з відмивання брудних коштів MONEYVAL, який створений у 1997 р. з метою забезпечення держав-членів ефективними системами протидії відмиванню брудних коштів і фінансуванню тероризму, а також слідкування за дотриманням ними відповідних міжнародних стандартів в цих областях; 2) Європейський комітет з кримінально-правових проблем CDCR, створений у 1958 р. та уповноважений Комітетом Міністрів здійснювати нагляд та координацію Ради Європи в галузі попередження та контролю злочинності; 3) Група держав Ради Європи проти корупції GRECO створена в 1999 р. Радою Європи для моніторингу дотримання державами антикорупційних стандартів. Метою GRECO є покращення можливостей її членів щодо боротьби з корупцією шляхом виявлення недоліків національної антикорупційної політики та сприяння проведенню необхідних законодавчих, інституційних реформ. Окрім того, вона є своєрідним форумом для обміну передовим досвідом у сфері попередження та боротьби з корупцією. З 2005 р. Генеральна прокуратура України стала членом Міжнародної асоціації прокурорів, яка сьогодні є єдиним неурядовим та неполітичним всесвітнім об'єднанням прокурорів із спеціальним консультативним статусом при ООН, що налічує близько 130 організаційних членів та об'єднує індивідуальних учасників з більш ніж 140 країн світу [100, с.486].

Серед основних проблем, які виникають при міжнародній взаємодії, є аспекти мови (перекладу) процесуальних дій і документів; невідповідність різних кримінально-процесуальних законодавств; затягування інкорпорацій норм міждержавних та міжвідомчих угод; відсутність загальноприйнятих алгоритмів взаємодії та єдиних зразків для документів, що укладаються при такій взаємодії [192, с. 159].

Натомість Г.П. Жаровська наводить наступні проблеми міжнародного співробітництва урядів, правоохоронних органів [193, с. 95-96].

1. Існування в державах різних правових систем кримінального законодавства, що будуються на різних засадах, різних дефініціях, у результаті чого неоднаково оцінюються одні й ті ж злочинні діяння.

2. Співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю залежить від того, яку зовнішню політику ведуть держави, які взаємини склалися між ними. Чим більш напружені ці відносини, тим більш ускладнене співробітництво, особливо в тих випадках, коли зіштовхуються різні ідеології.

3. Багато держав через різний рівень економічного розвитку не в змозі забезпечити повноцінного співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю.

4. Однією із проблем міжнародного співробітництва в протидії організованій злочинності є відсутність єдиного центру управління та координації всіх операцій і дій, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю.

Отже, детальна регламентація у Кримінальному процесуальному кодексі України порядку та процедур міжнародного співробітництва під час кримінального провадження свідчить про важливу увагу, яку приділяє український законодавець питанням міжнародної співпраці, та прагнення чітко визначити процедури взаємної допомоги. Зважаючи на окреслене, важливо розробити ефективний механізм реалізації міжнародно-правових договорів у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Відповідно до чинного КПК України органи прокуратури виконують функцію процесуального керівництва досудовим розслідуванням у тому числі під

час міжнародного співробітництва, здійснюючи нагляд за дотриманням законодавства під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

3.2 Зарубіжний досвід діяльності прокурора в кримінальному процесі

У період євроінтеграційних перетворень, які сьогодні відбуваються в Україні досвід європейських країн може стати вагомим фактором реформування органів прокуратури. На жаль, чинний КПК України, запозичивши континентальну (французьку) модель діяльності прокурора в кримінальному процесі, містить ряд суперечностей у правовому регулюванні.

Звичайно ж, задля якісного реформування прокуратури в Україні потрібно врахувати як власний історичний досвід державотворення у цій сфері, так і позитивний досвід інших країн світу. Аналіз наукових праць, положень законодавчих актів показує, що у світі існують різноманітні варіанти визначення місця прокуратури в механізмі держави: у структурі виконавчої влади; як частини системи судової влади; в складі законодавчої влади тощо. Також прокуратура може бути віднесена до інших державно-правових структур. Тому доречно зауважити, що не завжди можна дати чітку та однозначну відповідь про переваги тих чи інших інституційних і функціональних моделей прокуратур [194, с. 9].

Цікаво розмірковує вчена І. С. Кривцова, яка виділяє самоорганізуючі фактори у досліджені розвитку правових систем, що становлять відмінність у дії механізму їх еволюції. Так, для правових систем романо-германського типу – це законодавча культура (законодавство), для правових систем англо-американського типу – судова культура (прецедент), а для правових систем релігійного типу – правосвідомість (ідеологія). Кожний з цих визначальних S-факторів конкретної правової системи у різному ступені впливають на її розвиток та еволюцію.

Зокрема, якщо для правових систем романо-германського типу властива мінливість S-фактора (це пов’язано насамперед з володінням достатнім потенціалом для постійної зміни і незакріпленістю елементом «пам’яті», оскільки

прийнятий раніше закон вільно змінюється новим), то для правових систем англо-американського типу й для правових систем релігійного типу мінливість є не настільки властивою (оскільки S-фактор містить елемент «пам'яті» правової системи) [195, с. 11].

Таким чином, процес реформування механізму держави та його складових елементів (інститут прокуратури) у правових системах двох останніх типів є дещо складнішим, оскільки кожні зміни у цих правових системах залишають певний відбиток для майбутнього розвитку. Тому, процес реформування інституту прокуратури у державі, яка належить до правової системи романо-германського типу (до якого належить й Україна), є простішим, адже вона більш адаптована до «ручного» управління та вдосконалення відповідно до потреб та обставин конкретного періоду життя [12,с.62].

Європейська правова система розділена на дві культури, і цей поділ відображається як в організації кримінального процесу (який є або процедурою винесення обвинувачення або слідчою процедурою), так і в порушенні кримінального переслідування (або за нормативною, або за дискреційною системами). Проте, традиційне розходження згладжується тому, що різні держави-члени намагаються якомога точніше зіставити свої закони і норми із загальноєвропейськими принципами, особливо з принципами, викладеними в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [140].

Окрім того, слід звернути увагу, що поняття державного органу, що несе відповідальність за кримінальне переслідування правопорушників, у Європі є подвійним, тому що його корені походять від двох головних систем, створених на різноманітних основах:

– французька модель «ministere public», відповідно до якої посадові особи мають фактичну монополію кримінального переслідування в межах слідчої системи;

– англосаксонська модель з її традиціями, в яких кримінальне переслідування може бути порушене як з боку жертви, так і з боку поліції (прецедентна система).

На сьогодні у всіх європейських державах існує орган державного обвинувачення, більш відомий як «державний прокурор», «атторней обвинувачення» або «прокурор». В усіх системах кримінального судочинства цей орган влади відіграє ключову роль.

У різних країнах місце прокурора в системі кримінального судочинства різне: по-перше, в межах його взаємовідносин із державною виконавчою владою (які можуть варіюватися від підпорядкованості до незалежності), і по-друге, у взаємовідносинах між прокурорами і суддями: у деяких системах вони належать до однієї фахової служби, тоді як в інших – це самостійні служби [140].

Сьогодні у світі сформовано три основні функціональні моделі прокуратури: прокуратура з домінуючою функцією- кримінальне переслідування (США, Франція ФРН та інші) [196, с. 440, 442]; прокуратура з домінуючою функцією – нагляд за законністю (КНР, В'єтнам); змішана функціональна модель прокуратури, що зводиться до наявності двох вказаних основних функцій (країни пострадянського простору) [197, с. 83].

Натомість вчений Є. М. Попович пропонує таку класифікацію прокуратур:

– північноєвропейська (фіскально-контрольна) – основна діяльність прокуратури зводиться до контролю за функціональним апаратом державної влади, у зв'язку з чим кримінально-процесуальна складова залишається на другому плані;

– французька – прокуратура є інститутом кримінального переслідування як на стадії слідства, так і на стадії судового розгляду, учасником цивільного й адміністративного процесу, наглядовою інстанцією у судових справах;

– англійська – основне завдання прокуратури зводиться до представництва інтересів держави в суді, загальнонаглядові функції прокуратури в цій системі відсутні [2, с.107].

З приводу класифікації прокуратур держав світу С. Б. Смольников у своєму порівняльно-правовому досліджені розглядає не правовий статус прокуратур держав світу, а в цілому прокурорські системи і виділяє низку моделей прокурорських систем, які об'єднує у три великі групи. Зокрема:

– по-перше, прокурорські системи західноєвропейської орієнтації. Прокуратура переважно не наділена наглядовими функціями, віднесена або до системи виконавчої влади (у складі Міністерства юстиції), або до структури судової влади. В основному функції прокуратури зведені до здійснення кримінального переслідування;

– по-друге, прокурорські системи пострадянської орієнтації (більшість незалежних держав – членів СНД). У законодавчих актах цих країн закріплений принцип єдності та незалежності органів прокуратури від інших органів державної влади та інших організацій при виконанні обов'язків відповідно до закону. Прокуратура збережена як орган нагляду за додержанням законів, нагляду за слідством та дізнанням, як орган, що здійснює кримінальне переслідування і підтримує державне обвинувачення у суді;

– по-третє, прокурорські системи держав соціалістичної орієнтації (Китайської Народної Республіки, Республіки В'єтнам, Корейської Народно-Демократичної Республіки, Республіки Куба, Лаоської Народно-Демократичної Республіки). Повноваження прокуратур цих країн значною мірою були сформовані під впливом Радянського Союзу з його законодавством та державним устроєм [198, с.169-170].

Є цікаві наукові позиції й інших зарубіжних дослідників. Зокрема, заслуговує на увагу концепція Р. Весецької, яка зазначає, що при зміні законодавчого статусу прокуратури потрібно додержуватися принципу поділу влади на три гілки. Такий поділ має сприйматися як початкова та визначальна ідея, яка у всьому обсязі не реалізована та у кожній державі має свої винятки. Автор виділяє два різновиди прокуратур. Перший – прокуратура як частина виконавчої гілки влади, де прокуратура повинна дотримуватися політики уряду. При цьому в прокуратури відсутня потреба мати незалежні зв'язки з конституційними органами, оскільки вона є частиною виконавчої влади, відповідальність за яку несе уряд. Другий різновид – прокуратура як унікальний орган, який поєднує ознаки як виконавчої, так і судової влади [199, с.115-116].

Цікавим є погляд вченого Юе Мая, який виділяє американську та континентальну прокурорські системи, висвітлюючи особливості кожної з них. Дослідник вказує, що особливістю американської прокурорської системи є визнання прокурора центральною фігурою в організації кримінального судочинства, цьому сприяє наявність дискреційних прокурорських повноважень: при правильній їх реалізації це полегшує здійснення правосуддя. Континентальну прокурорську систему (континентального права) науковець поділяє на два різновиди, виходячи з двох принципів (доцільності та законності), на основі яких ґрунтуються прокурорські повноваження при здійсненні кримінального переслідування [200, с. 22].

Натомість ряд науковців, аналізуючи місце прокуратур у системі розподілу влади, вирізняють групи прокуратур [100, с.488]:

1) прокуратури зі статусом самостійних органів у системі розподілу влади діють у таких країнах: Албанія, Білорусія, Боснія, Герцеговина, Кіпр, Литва, Македонія, Польща, Росія, Сербія, Угорщина, Україна, Хорватія;

2) прокуратури як орган виконавчої влади – Данія, Естонія, Норвегія, Чехія, Швейцарія, Швеція;

3) прокуратури як орган судової влади, але організаційно підпорядковані міністерству юстиції, тобто виконавчій владі, – Австрія, Бельгія, Італія, Румунія, Туреччина, Франція;

4) прокуратура зі статусом функціональної автономії у складі судової влади, діє при судах (Андорра, Болгарія, Греція, Норвегія);

5) прокуратури як єдиний незалежний, централізований орган судової влади (Литва, Молдова, Португалія, Фінляндія) [100, с.488–489].

Завдання та функції прокуратури в деяких європейських країнах сформульовані в конституціях, але в більшості країн у законах про прокуратуру, про судову владу та інших законодавчих актах. Наприклад, у конституціях Болгарії, Іспанії, Молдови, Португалії, Румунії, Сербії, Словенії, Хорватії визначені конкретні завдання щодо захисту законності прав та свобод громадян. Так, ст. 127 Конституції Болгарії визначає завдання по нагляду за законністю, а

ст. 271 Конституції Португалії – захист демократії й інтересів, визначених законом; у статті 130 Конституції Румунії – захист законності і прав, прав і свобод громадян.

У інших країнах завдання аналогічні переліченим, але вони закріплені в різних законодавчих актах. Так, у ст. 73 Закону Італії «Про судоустрій» визначено завдання – охорона правопорядку.

Залежно від класифікацій і характеру функцій можна виокремити дві моделі прокуратури як правоохоронного інституту, який захищає законність і правопорядок, права та інтереси людини, суспільства та держави. Розглянемо дані моделі прокуратури детальніше.

1. Прокуратури країн, які здійснюють функції кримінального переслідування і в межах цієї функції виконують інші контролюючі функції, в тому числі:

– нагляд за законністю досудового слідства (Австрія, Греція, Польща, Португалія, Румунія, Росія, Угорщина, Україна, Чехія, Швеція та ін.);

– керівництво розслідуванням справ (Греція, Данія, Латвія, Литва, Македонія та ін.);

– нагляд за законністю оперативно-розшукової діяльності (Австрія, Греція, Росія, Україна, Швеція);

– нагляд за виконанням вироків і законністю при виконанні покарань та інших примусових заходів (Греція, Болгарія, Латвія, Литва, Німеччина, Польща, Росія, Туреччина, Україна та ін.).

2. Прокуратура країн, яка здійснює функцію кримінального переслідування та інші функції поза кримінальним процесом, а саме:

– участь прокурора в цивільному і адміністративному судочинстві (Австрія, Бельгія, Болгарія, Іспанія, Італія, Польща, Росія, Україна та ін.);

– контроль за діяльністю служб суддів і трибуналів (Бельгія, Греція);

– контроль за виконанням судових рішень (Андорра, Іспанія, Португалія та ін.);

– участь при розгляді справ конституційним судом (Андорра, Болгарія, Польща, Словенія);

– контроль за виконанням законів (Білорусь, Латвія, Польща, Росія, Словенія, Україна, Франція);

– координація правоохоронної діяльності (Бельгія, Литва, Польща, Росія, Україна, Швеція, Німеччина);

– розгляд заяв і скарг громадян (Литва, Молдова, Росія, Україна та ін.).

Таким чином, кількість функцій і їхній змістовний бік у прокуратурах не є однаковими. Перелік функцій знаходяться у різних законодавчих актах, у тому числі тих, які не належать до інституту прокуратури. Це процесуальні кодекси, закони про пенітенціарну систему та ін. [100, с.490].

Ряд вчених, досліджуючи моделі прокуратури в сучасному світі, виокремлюють чотири групи держав [201, с.489, 490]: 1) держави, де прокуратура належить до складу міністерства юстиції, хоча її функціонування пов'язане,передусім, із забезпеченням правосуддя, тобто вона здебільшого діє при судах, і прокурори належать до суддівського корпусу («магістратури»); 2) держави, де прокуратура цілком введена до складу судової системи і перебуває при судах або користується в межах судової влади адміністративною автономією; 3) держави, де прокуратура виокремлена в самостійну систему і підзвітна парламентові або главі держави; 4) держави, де прокуратури або її прямого аналога взагалі немає.

До першої групи країн належать, зокрема, США, Франція, Бельгія, Нідерланди, Данія, Польща, Румунія, Ізраїль, Японія, Естонія, Сирія. Причому якщо, наприклад, у Польщі міністр юстиції – це одночасно і Генеральний прокурор, а в США і Канаді – Генеральний атторней, то у Франції й Естонії ці посади розділені. У більшості з перерахованих вище країн прокурори діють при судах. У США атторнеї не «прив'язані» до судів і мають цілком самостійний стосовно судової системи статус. У Франції, згідно з Ордонансом № 58-1270, що містить Закон про статус магістратури 1958 р., прокурори перебувають

під керівництвом і контролем вищих керівників і підпорядковуються міністрові юстиції.

До другої групи країн належать, зокрема, Іспанія, Колумбія, Болгарія, Латвія. Так, в Іспанії, відповідно до Закону 1981 р., яким регулюється статут Прокуратури (Ministerio Fiscal), прокуратура сприяє юстиції в захисті законності, прав громадян і публічного інтересу, що охороняється законом, в силу своєї функції або за клопотаннями зацікавлених осіб, а також стежить за дотриманням незалежності трибуналів і захищає в них публічні інтереси.

Третю групу країн утворюють переважно соціалістичні (В'єтнам, КНР, Куба, Лаос) і більшість постсоціалістичних держав. У цих державах на прокуратуру, поряд зі згаданими вище функціями, звичайно покладається загальний нагляд за законністю, об'єктами якого є державні органи, громадські об'єднання, господарські організації, різноманітні установи і фізичні особи.

У четвертій групі, зокрема Великій Британії, прокуратури як особливого інституту немає. Генеральний атторней очолює адвокатський корпус, представники якого в необхідних випадках виступають на судових процесах як обвинувачі. Коли ж слухаються особливо важливі кримінальні справи, обвинувачення підтримує спеціальна посадова особа – Директор публічних переслідувань [201, с.550–551]

Окремої уваги потребує дослідження правового статусу прокурора в кримінальному процесі в країнах романо-германської правової сім'ї. Розглядаючи французьку модель прокуратури, слід зауважити, що ця модель визнається «класичною» для європейських країн, оскільки саме її було запозичено більшістю з них при формуванні системи національного законодавства. За законодавством Франції ст. 31 і 32 Кримінально-процесуального кодексу, «прокуратура в кримінальному процесі здійснює кримінальне переслідування і вимагає застосування закону. Вона забезпечує виконання судових рішень» [202].

Розглянемо детальніше правові засади участі прокурора у кримінальному провадженні Швейцарії. Згідно КПК Швейцарії від 5 жовтня 2007 року та ст. 7 – 8 Закону про організацію органів кримінального судочинства Федерації,

прокуратура Швейцарії не є частиною Міністерства юстиції або поліції Швейцарії, не відноситься до органів виконавчої влади та визнається самостійним і незалежним державним органом.

Швейцарська прокуратура наглядає тільки за поліцією (ст. 15 КПК Швейцарії) і не здійснює загальний нагляд за дотриманням законності в державі у вітчизняному розумінні даної категорії. Прокуратура в Швейцарії є головним органом у досудових стадіях процесу, про що свідчать її повноваження [203, с. 87].

У Швейцарії прокурор не володіє можливістю відмови від обвинувачення. Згідно ст. 333 КПК Швейцарії суд вправі дозволити прокуратурі змінити або розширити обвинувачення, але не відмовитися від нього. Одночасно з цим, згідно зі ст. 61 КПК, після скерування справи до суду вона вважається такою, що перебуває у провадженні суду, а не прокуратури.

Стаття 333 КПК Швейцарії передбачає, що суд надає прокуратурі можливість змінити обвинувачення, якщо, на його думку, описані в обвинувальному висновку обставини справи можуть свідчити про виконання іншого складу злочинного діяння або якщо обвинувальний висновок не відповідає законним вимогам. Якщо при розгляді справи по суті стане відомо про нові злочинні діяння обвинуваченого, суд має право дозволити прокуратурі розширити обвинувачення (за змістом закону зміна кваліфікації на більш сувору цілком можлива) [204, с. 57-58].

Правовий статус прокурора в кримінальному процесі у європейських країнах суттєво відрізняється від країн англо-американської правової сім'ї, до яких належать Велика Британія та США.

Так, у системі державних установ Великобританії немає органів прокуратури, але є служби і посадові особи, які здійснюють окремі функції, властиві прокурорському нагляду та діяльності стосовно запобіганню злочинам. До числа названих суб'єктів слід віднести Службу державного обвинувача і Генерального атторнея. При цьому варто зазначити, що служба державного обвинувача – це державна служба Англії та Уельсу, яка очолюється Директором

публічних переслідувань та підпорядкована парламенту через Генерального атторнея. Зі свого боку, Генеральний атторней є головним юристом держави, а також, одночасно, – членом правлячої партії парламенту. Генеральний атторней уповноважений також бути присутнім на засіданнях постійних Комітетів Парламенту, що розробляють законопроекти, консультувати Палату Громад із питань розробки та проведення парламентських процедур, поведінки й дисципліни її членів та з міжнародно-правових зобов'язань. Поряд з цим, слід констатувати, що Генеральний атторней – вища посадова особа у сфері кримінального переслідування Великобританії, оскільки здійснює верховний контроль над публічним переслідуванням, сприяє забезпеченню єдиної судової політики в кримінальних справах [205, с. 16].

У США в ході поліцейського розслідування поліція повністю відокремлена від прокурора і діє автономно. Інакше кажучи, прокурор не провадить нагляд за поліцією, виступаючи лише «фільтром» між поліцією і судом. Саме тому цю модель іноді умовно називають системою «слабкої прокуратури». Прокурор тут лише орган звинувачення перед судом, до якого справа надходить з поліції і який вирішує питання про його передачу до суду, що, звичайно, різко посилює поліцейські відомства, за якими немає «зовнішнього» прокурорського нагляду [100, с.497].

Заслуговує особливого аналізу діяльність органів прокуратури Німеччини. Німеччина – федеративна республіка, яка об'єднує 16 земель, кожна з яких має свою конституцію, законодавчий орган і уряд. У Німеччині виконавча влада належить уряду на чолі з Федеральним Канцлером.

Кримінальне законодавство базується на Німецькому кримінальному уложенні 1871 р. Кримінальний процесуальний кодекс 1877 р. діє і сьогодні, але в редакції 1987 р. із корекцією в 1992 р.

Прокуратура Німеччини створена у 1818 р. як орган дослідження істини і здійснення правоохоронних функцій. Діяльність, компетенція, організаційна структура органів прокуратури регулюється Законом про судоустрій 1877 р., Кримінальним процесуальним кодексом, Господарським процесуальним

кодексом, Положенням про організаційну структуру прокуратури і Правилами внутрішнього розпорядку 1975 р.

У Конституції Німеччини відсутні норми про прокуратуру і прокурорів. Прокуратура Німеччини створена за французькою моделлю, тому вона входить у систему органів юстиції і підпорядкована виконавчій владі. Прокуратура поділяється на федеральну та земельну і відповідає структурній системі судів. Органи прокуратури існують на кожній землі окремо і на федеральному рівні.

Функції прокуратури Німеччини: розслідування кримінальних справ, кримінальне переслідування і підтримання державного обвинувачення; участь у процесі як неупереджена сторона; вжиття заходів щодо реалізації рішень суду і контроль за виконанням вироків; участь у цивільному судочинстві; координація діяльності правоохоронних органів.

У Німеччині досудове розслідування проводять прокурори, але при цьому звертаються за допомогою в поліцію. У процесі розслідування прокуратура має широкі повноваження: затримувати обвинуваченого, приймати рішення про розшук злочинців, пред'являти обвинувачення і закривати провадження по справі [100, с.491–492].

Розглянемо детальніше загальні обов'язки європейських прокуратур. Усі європейські прокурори мають загальні обов'язки: 1) дотримання конституції і законів; 2) забезпечення дотримання прав і законних інтересів громадян; 3) добросовісне виконання службових обов'язків; 4) підтримання рівня кваліфікації, яка необхідна для виконання посадових обов'язків; 5) збереження службової таємниці.

Слід зазначити, що відносно прокурорських працівників встановлені певні заборони і обмеження, які доцільно систематизувати за такими напрямами: у політичній сфері; в економічній сфері; у зв'язку із специфікою служби.

Так, наприклад, прокурори у Франції, Німеччині, Бельгії, Італії, Нідерландах організаційно підпорядковані міністерству юстиції, але при цьому входять до складу суддівського корпусу. При цьому деякі вчені зазначають, що наявність функції обвинувачення в прокуратури вже свідчить про те, що

прокуратура не може належати до судової гілки влади, адже основною ознакою будь-якої системи правосуддя повинна бути неупередженість. А наявність функції обвинувачення нівелює будь-яку неупередженість.

Незважаючи на те, що у Франції та Італії слідство є повністю відокремленим від прокуратури, прокуратура має значні повноваженнями щодо контролю (нагляду) за слідством і навіть деякі повноваження стосовно здійснення керівництва за досудовим розслідуванням.

Так, у Франції попереднє слідство здійснюється слідчим суддею, який є повноправним представником судової влади. Відповідно, взаємовідносини прокурора зі слідчими суддями визначається загальними принципами взаємин прокурорів із судовою владою: до судової влади можна лише звертатися з проханнями (клопотаннями). Згідно зі ст. 82 Кримінального процесуального кодексу Франції «на будь-якій стадії слідства прокурор Республіки має право наказувати слідчому судді виробництво всіх дій, які він вважає корисними або ж необхідними для встановлення істини». Прокурор має право бути присутнім при слідчих діях (ст. 92 КПК Франції). Крім того, згідно зі ст. 119 розділу V КПК Франції прокурори Республіки мають право бути присутніми під час допитів обвинуваченого та цивільного позивача, а також на очних ставках обвинуваченого. Однак присутність на допиті сама по собі не дає прокурору право його проводити. Прокурор Республіки може отримати дозвіл ставити допитуваному питання, однак слідчий суддя може відмовити йому в цьому. У такому випадку слідчий суддя зобов'язаний лише занести зазначені питання до протоколу слідчої дії (ст. 119 КПК Франції) [100, с.495].

В Італії обов'язок прокуратури здійснювати кримінальне переслідування встановлено конституційно (ст. 112 Конституції). В Італії прокурори здійснюють досить жорсткий нагляд за органами попереднього слідства, його завдання – забезпечення процесуального керівництва слідством. Слідчий суддя веде попереднє слідство і про будь-які слідчі дії він зобов'язаний проінформувати прокурора, якому надано право участі у всіх допитах, експертизах тощо. В Італії прокурори мають право санкціонувати прослуховування телефонних переговорів.

Також прокурор може дати розпорядження про затримання підозрюваного на термін до 48 годин.

Зауважимо, що моделі прокуратур країн Європи дають лише загальне уявлення про функції цих правоохоронних органів, позаяк кожній національній прокуратурі властиві свої специфічні функції та повноваження, що пояснюється як загальною логікою моделі, так і особливостями та традиціями національної правової культури, а також іншими об'єктивними і суб'єктивними чинниками. При цьому, від традицій певної правової системи безпосередньо залежить не тільки обсяг функцій, але й критерії їх класифікації. Варто зазначити, що прокурор в розвинутих демократичних країнах Європи постає у двох іпостасях – як домінуючий суб'єкт кримінального судочинства (проводить, керує, наглядає за розслідуванням) та як учасник цивільного судочинства. При цьому, звертають на себе увагу і функції, які на Заході найбільш чітко асоціюються з інститутом прокуратури, зокрема, якщо відійти від особливостей конкретних національних правових систем, то численні функції, властиві прокуратурам різних країн світу, можна розділити на такі основні блоки: 1) функція кримінального переслідування та пов'язані з нею функції; 2) нагляд за діяльністю правоохоронних і пенітенціарних органів, а також запобігання злочинам, усунення їх причин та умов; 3) участь у цивільному судочинстві.

При цьому здійснення кримінального переслідування – це фактично єдина універсальна функція прокуратур багатьох держав, при тому, що повноваження прокурорів стосовно кримінального переслідування в різних країнах не однакові [206, с.103].

Цілком погоджуємося з позицією вченого Ю.О. Новосада проте, що у цілому в європейських країнах прокуратурі відведено місце посередника між виконавчою та судовою гілкою влади. Порівнявши систему функціонування прокуратури в різних країнах світу, вищезазначений науковець зазначає, що українська модель майбутньої оновленої прокуратури не повинна бути схожою на жодну із цих систем, оскільки підпорядкованість та залежність, яка існує в інших державах, у вітчизняній системі не зможе виправдати потреби часу, хоча б тому,

що на її формування впливає ментальність нації, особливості розвитку правої системи в історичному розрізі [206, с. 102].

Отже, у процесі формування сучасних національних правових систем у зарубіжних країнах склалися різні моделі прокуратури: континентально-європейська та американо-британська.

Основними функціями для континентально-європейської моделі є здійснення кримінального переслідування, підтримання державного обвинувачення та участь в інших судових справах, крім того, ці прокуратури здійснюють представництво інтересів держави і реалізують деякі наглядові повноваження. У зв'язку з цим європейські прокуратури часто належать до правоохоронних органів або установ юстиції. Прокурори вищезазначеної моделі займають подвійне становище: з одного боку підпорядковуються відповідним міністрам юстиції (тобто формально входять до складу виконавчих органів влади), з іншого – реалізують свої функції при численних судах (функціонують у судовій системі).

Основною функцією американо-британської моделі є здійснення кримінального переслідування, підтримання публічного обвинувачення, а також участь в судах як органу представництва публічної влади. Характерною ознакою цієї моделі є відсутність наглядових функцій. Організаційно прокуратура – це швидше не орган державної влади, а сукупність професійних корпорацій юристів, які перебувають на державній службі (найнятих клієнтом – представником публічної влади). Цей тип включає в себе два види прокуратури: американський і британський. Певною специфікою у цьому відрізняються Сполучені Штати Америки, де на основі синтезу англійських і континентальних традицій у США склалася атторнейська служба.

Британська модель, по суті, є державною корпорацією юристів, заснованою на принципах єдності і централізації, а також принципах професійної співпраці. Очолює корпорацію Генеральний атторней Великобританії, за своїм статусом прирівняний до члена британського парламенту, проте не є членом кабінету міністрів.

Відомо, що правова система будь-якої держави становить складний механізм з численними внутрішніми зв'язками, нормальне функціонування якого виробляється поступово – роками, а інколи десятиліттями. Саме тому, запозичуючи досвід зарубіжних країн у сфері вдосконалення правового статусу прокурора у кримінальному процесі, необхідно враховувати національні особливості і потреби сучасного розвитку української держави. Розглянувши різні моделі прокуратури у зарубіжних країнах, можемо констатувати, що основним їх завданням є захист інтересів людини, загальних інтересів суспільства та держави.

3.3 Напрями удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі

Важливим аспектом розбудови України, як правової держави, яка обрала стратегічний курс на вступ до Європейського Союзу та НАТО є реформування органів прокуратури України.

В Україні діють декілька документів, які містять засади стратегічного удосконалення діяльності публічної влади, які стосуються правоохоронних органів. До них можна віднести: Стратегіюрозвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, Стратегію національної безпеки України 2015 р., Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України 2016 р., Стратегію реформування державного управління України на 2016 – 2020 роки, План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» тощо. Однак, жоден із цих програмних документів не містить повноцінної доктрини, концепції чи ідеї, а також сукупності заходів, які стосувались б реформування правоохоронної сфери загалом у її сукупності [166, с.217–218].

Як зазначає І.М. Козьяков, у процесі реформування органів прокуратури України, наближення їх діяльності до європейських стандартів постає потреба покращення ефективності та результативності діяльності прокурорів. Із цим також пов'язана необхідність формування висококваліфікованого кадрового

складу та належної організації його роботи, побудованої на сучасних правових принципах і процедурах, із запозиченням кращих європейських практик менеджменту в органах прокуратури. Успішність реформи безпосередньо залежить від наповнення ефективної системи управління її організаційним розвитком – комплексом заходів у царині організації та управління, яких спрямовано на здійснення масштабних перетворень у прокурорській системі та супроводжуються створенням нових і удосконалюванням існуючих процесів організаційного управління та прийняття рішень стратегічного характеру (стосовно функцій, повноваження, структури, кадрового складу тощо) [207, с. 23–33].

Вчений В.Ф. Крюков виділяє такі важливі шляхи оптимізації організації роботи прокуратури, зокрема, у сфері процесуального керівництва: поліпшення організації прокурорської діяльності в центрі і на місцях; використання більш досконалої методики здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування; впровадження практичних рекомендацій на основі теоретичних розробок актуальних і складних проблем участі прокурора у кримінальному судочинстві; вдосконалення законодавства, що регулює прокурорський нагляд [208, с. 224].

Якщо проаналізувати функції прокуратури за новелізованим законодавством про прокуратуру у зв’язку з прийняттям у 2016 р. змін до Конституції України, можна зауважити спрямованість на поступову реалізацію моделі прокуратури, що передбачає її належність до системи правосуддя з певною автономією.

Разом з тим, функціонування такої моделі прокуратури в Україні у повному обсязі передбачає вирішення кількох взаємопов’язаних завдань. По-перше, необхідно сформувати перелік функцій прокуратури, який не суперечить сутності судової влади – здійснення правосуддя. Вирішення такого завдання передбачає обмеження функцій прокуратури тільки тими, які встановлені ст. 131^1 Конституції України, за винятком функції нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку: 1) підтримання публічного

обвинувачення в суді; 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [30].

Разом з тим, обмеження функцій прокуратури тільки тими, які не суперечать сутності судової влади, передбачає високий рівень правосвідомості та ефективність функціонування системи правоохоронних органів, що дозволить виключити функцію нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку з переліку функцій прокуратури [54, с.113–114].

Приділяючи увагу проблематиці удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі, зупинимо свою увагу на окремих законодавчих пропозиціях вчених.

Треба зауважити, що пунктом 7 частини 2 ст. 36 КПК України законодавець надав прокурору право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих. У той же час він не наділив прокурора правом на прийняття власного рішення (постанови) замість скасованого. Цю суттєву прогалину ст. 36 КПК України вищезазначений вчений пропонує усунути у законодавчому порядку. Окрім того, необхідно позбавити прокурора права на закриття кримінальних проваджень з нереабілітуючих підстав, бо це одна з форм вирішення справи по суті, що має бути віднесено до виключної компетенції судових органів [209, с.180].

Згідно із ч. 3 ст. 307 КПК України ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову в задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження [93]. Таким чином, якщо слідчий суддя, розглядаючи скаргу заявника на бездіяльність прокурора стосовно невнесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, її не задовольнить, то особа позбавляється можливості захистити свої законні права та інтереси.

Відповідно до ст. 60 КПК України заявник має право, зокрема, отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію та подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи [93]. У доктрині кримінального процесу вказується, що документом, який би підтверджував прийняття і реєстрацію від заявника заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення, слід розуміти копію витягу з ЄРДР у порядку, передбаченому ст. 214 КПК.

Проте, слід зауважити, що ненадання документа про прийняття та реєстрацію заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення створює можливість для приховання фактів надходження інформації про вчинені кримінальні правопорушення, тобто вчинення кримінально караних діянь. У зв'язку з вищенаведеним, вчений Р.Н. Гасанов пропонує доповнити ст. 214 КПК України положенням стосовно необхідності письмового повідомлення заявника слідчим, прокурором не пізніше наступного робочого після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР [165, с.159, 158].

Важливою гарантією дотримання прав, свобод та законних інтересів підозрюваного є своєчасне повідомлення особи про підозру в учиненні кримінального правопорушення. У практичній діяльності достатньо часто трапляються випадки, коли слідчий або прокурор «затягують» із повідомленням про підозру, що здійснюється з метою забезпечення тривалого строку досудового розслідування, оскільки кримінальні провадження, які відкриті за фактом вчинення кримінального правопорушення, практично не обмежені в строках досудового розслідування, що надає стороні обвинувачення широкі можливості у проведенні всієї сукупності кримінальних процесуальних заходів. За таких умов існують можливості для здійснення з боку слідчого або прокурора зловживання своїми процесуальними правами, оскільки момент повідомлення про підозру належить до дискреційних повноважень названих суб'єктів.

Крім вищенаведеного, необхідно уточнити, що у практичній діяльності правоохоронних органів мають місце зловживання нормами процесуального права, які виявляються в тому, що слідчий за погодженням із прокурором або

прокурор оголошує особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення в менш тяжкому кримінальному правопорушенні. Саме тому, виконуючи свої повноваження як процесуального керівника досудового розслідування прокурор повинен ретельно вивчати повідомлення про підозру, які складені слідчим, та в разі виявлення фактів первинної кваліфікації за менш тяжким кримінальним правопорушенням, а після проведення мінімального обсягу слідчих (розшукових) дій різкої перекваліфікації у більш тяжкий злочин, однозначно відмовляти в погодженні таких клопотань.

Цілком обґрунтованою видається пропозиція вченого Р.Н. Гасанова про необхідність доповнити ч. 6 ст. 214 КПК України абзацом 2 такого змісту: «Прокурор, здійснюючи процесуальне керівництво в кримінальному провадженні, має право своєю постановою змінити попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, про що він не пізніше 24-х годин із моменту прийняття такої постанови вносить відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а копію такої постанови надсилає слідчому, який здійснює досудове розслідування кримінального провадження» [165, с.182, 170–171, 172–173].

На жаль, серед законів, що регламентують організацію і діяльність органів кримінальної юстиції, немає Закону України «Про досудове розслідування (слідство)». Тому можна погодитися з вченими, які зазначають, що найбільший за обсягом і найскладніший за змістом матеріальний вид дослідження у кримінальному процесі – досудове слідство перебуває у вкрай занедбаному стані [210, с. 16].

Слід звернути увагу, що Уповноважений Верховної Ради України у своїй Щорічній доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні 2018 р. звертає увагу на те, що заяви та повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення органи поліції і прокуратури вносять до журналу єдиного обліку та розглядають у порядку, спеціально встановленому відомчими актами цих органів, або з посиланням на Закон України «Про

звернення громадян», або ж приєднують до розпочатих кримінальних проваджень. У такий спосіб слідчі та прокурори уникають реєстрації в ЄРДР заяв та повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення.

Впродовж 2018 року до Уповноваженого надійшло 273 повідомлення стосовно невнесення відомостей до ЄРДР, за якими до органів прокуратури надіслано 72 листи. Лише у 7 випадках за результатами проведених органами прокуратури перевірок внесено відомості до ЄРДР, в інших випадках Уповноваженому повідомлено, що не виявлено підстав для внесення відомостей до ЄРДР та проведення досудового розслідування.

На жаль, в деяких випадках органи прокуратури після отримання скарг на таку бездіяльність органів поліції не лише не використовують повноваження, передбачені КПК України, а й безпідставно надсилають такі скарги до Уповноваженого для проведення перевірок на предмет порушення вимог Закону України «Про звернення громадян» [211].

Враховуючи вищенаведене, Уповноважений Верховної Ради України рекомендує Генеральній прокуратурі України посилити контроль за внесенням уповноваженими особами поліції та прокуратури відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а також на неприпустимість надіслання Уповноваженому скарг на невнесення відомостей до ЄРДР для проведення перевірок відповідно до вимог Закону України «Про звернення громадян».

Відзначимо, що після прийняття у 2012 р. нового КПК України було передбачено обов’язок слідчих і прокурорів реєструвати заяви і повідомлення про злочини без дослідчої перевірки (ст. 214). Разом з тим, прокуратура була позбавлена повноважень стосовно здійснення нагляду за законністю реєстрації злочинів. Як наслідок – різке зменшення кількості зареєстрованих злочинів, про що свідчить відповідна статистика. У 2011 та 2012 рр., коли прокуратура здійснювала функцію нагляду за законністю реєстрації злочинів, було виявлено і зареєстровано 8118 і 6522 злочини відповідно. Для порівняння: у 2014 р. – 1562, 2015 р. – 1713, 2016 р. – 2054 злочини. За умови погіршення впродовж 2015 –2016 рр. криміногенної обстановки в Україні такі цифри свідчать про необхідність

вдосконалення процедур реєстрації злочинів та формування дієвих запобіжників штучного покращення криміногенної обстановки. Опрацювання статистичних даних надає можливість виявити проблеми реформування не тільки прокуратури, а й поліції. Такі проблеми пов'язані зі зниженням професійного рівня слідчих поліції. Зокрема, впродовж 2013 – 2016 рр. прокурорами найбільше скасовано постанов слідчих поліції – 17856, 21082, 22593, 14036 відповідно, що становить 90% від загальної кількості скасованих незаконних постанов про закриття проваджень. З цієї кількості проваджень, де були скасовані постанови про їх закриття після проведення досудового розслідування, до суду прокурорами було скеровано у 2013 р. – 71 провадження, з яких 70 – слідчих поліції, у 2014 р. – 256, з яких 254 – слідчих поліції, у 2015 р. – 336, з яких 335 – слідчих поліції, у 2016 р. – 220 проваджень, з яких 218 були закриті слідчими поліції [54, с. 105–106].

Отже, прокурор області аналізує стан первинного обліку, нагляду за обліком кримінальних правопорушень та достовірності статистичної звітності правоохоронних органів. Основною причиною недоліків при внесенні даних в ЄРДР є відсутність відомчого контролю з боку керівників слідчих підрозділів, внаслідок чого допускались систематичні порушення обліково-реєстраційної дисципліни, передусім з боку слідчих органів Національної поліції, якими вносились несвоєчасні, недостовірні або неповні дані до Єдиного реєстру досудових розслідувань про рух кримінальних проваджень, осіб, які їх вчинили, суми заподіяних і відшкодованих збитків, кодів видів економічної діяльності та деяких інших, що могло негативно позначитись на достовірності статистичної звітності про облік кримінальних правопорушень.

Так у 2019 р. місцевими прокурорами на території Львівської області виявлено та внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості про 126 укритих кримінальних правопорушень, що на 13 більше ніж за аналогічний період у 2018 році (113) У 2017 році місцевими прокурорами виявлено та внесено до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань відомості про 140 укритих кримінальних правопорушень, що на 23,1% менше ніж за аналогічний період 2016 року (182), з яких до суду скеровано лише 9 [212]. Окрім того, за

даними Генеральної прокуратури, спостерігається динаміка зменшення кількості виявлених відомостей, що не внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань (дод. Ґ, п. 9, 11).

Уповноважений Верховної Ради України у своїй Щорічній доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні 2018 р. зауважує, що до нього надходять багато скарг як від обвинувачених, так і потерпілих стосовно порушення їхніх прав, гарантованих статтею 6 Конвенції через надмірно тривалий судовий розгляд кримінальних проваджень. У 2018 році кількість таких повідомлень за скаргами становила 352. Водночас надмірна тривалість судових проваджень пов'язана зі зловживанням процесуальними правами учасників кримінального провадження та неналежним виконанням прокурором і судом своїх повноважень.

Окрім того, мають місце факти зловживання процесуальними правами, що допускаються як захисниками, так і прокурорами. Один із поширених способів – це подання клопотань про виклик свідків, які неможливо виконати, у зв'язку з чим судові засідання відкладаються. Відкладення слухань є однією із найбільш суперечливих проблем кримінального провадження, оскільки наявність передбачених законом підстав досить часто використовується всупереч їхнім цілям і стає причиною порушення розумних строків розгляду.

Серед підстав відкладення судових засідань найбільш поширеними є неприбуття прокурора та захисника у судове засідання без поважних причин. Приблизно у 20% випадків відкладення судових засідань зафіксовано через неявку прокурора, хоч поширена й практика неприбуття захисників або подання ними відповідних клопотань з посиланням на зайнятість в іншому процесі. Саме тому Уповноважений Верховної Ради України рекомендує Генеральній прокуратурі України провести узагальнення причин неявки прокурорів у судові засідання та визначити можливі шляхи усунення цієї проблеми [211].

Важливими критеріями оцінки ефективності здійснення прокурором своїх повноважень у кримінальному провадженні є забезпечення якісного досудового розслідування і повнота вжитих заходів для прийняття судом законного та

обґрунтованого рішення. На жаль, прокурори часто не дотримуються зазначених вимог, що призводить до порушення конституційних прав громадян при здійсненні досудового розслідування. Так у Львівській області 2019 р. судами першої інстанції ухвалено 14 виправдувальних вироків у кримінальних провадженнях стосовно 15 осіб, з них за відсутністю складу кримінального правопорушення – 8/8, недоведеністю вчинення кримінального правопорушення – 1/2, недоведеністю в діях обвинуваченого складу кримінального правопорушення – 5/5. В 2018 р. у 27 кримінальних провадженнях ухвалено виправдувальні вироки стосовно 33 осіб та 4 кримінальні провадження щодо 5 осіб закрито з реабілітуючих підстав у зв'язку з відмовою прокурорів від підтримання обвинувачення. Впродовж 2017 року набрали законної сили виправдувальні вироки, а також реабілітуючі рішення відносно 28 осіб.

У 2016 р. внаслідок неналежного вивчення перед скеруванням до суду, збільшилась кількість повернутих обвинувальних актів відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України з 53 до 63 або на 18,8 %. Упродовж 2016 року набули законної сили виправдувальні вироки, а також судові рішення про закриття проваджень за реабілітуючими підставами, стосовно 26 осіб (за 12 місяців 2015 року – 22 осіб) [212].

Аналізуючи стан ухвалення реабілітуючих судових рішень слід звернути увагу, що найбільш поширеними причинами є порушення вимог кримінального процесуального закону при провадженні досудового розслідування, що призводить до подальшого визнання доказів обвинувачення недопустимими, поверховість та неповнота такого розслідування, неврахування слідчими і прокурорами обставин кримінального правопорушення, упередженість в оцінці доказів.

Недостатні знання прокурорами кримінального закону в частині правильності кваліфікації дій підозрюваних дають суду обґрунтовані підстави констатувати відсутність у їхніх діях складу кримінального правопорушення або недоведеність того, що таке правопорушення мало місце.

Участь прокурорів у розгляді кримінальних проваджень судами першої

інстанції за 2015 – 2020 р.р. проаналізовано у додатках (дод. Б, рис. 3, дод. Д).

У контексті нашого дослідження слід звернути увагу на звіт Експертного центру з прав людини за 2018 р. «Про дослідження ролі процесуального керівника-прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на досудовій стадії процесу». Так, за результатами свого дослідження Експертний центр з прав людини рекомендує посилити гарантії незалежності процесуального керівника-прокурора САП (Спеціалізованої антикорупційної прокуратури) у кримінальному провадженні через: призначення старшими груп прокурорів у конкретних кримінальних провадженнях тих процесуальних керівників, які фактично виконуватимуть ці функції (а не лише керівників відділів); мінімізацію практик погодження процесуальних рішень з керівництвом; розробити та впровадити в органи прокуратури ефективну систему оцінювання діяльності процесуального керівника у кримінальному провадженні, яка спиратиметься на позитивний досвід САП стосовно відмови від використання статистичних показників як основного критерію оцінювання; розглянути можливість запровадження електронного досьє прокурора на заміну наглядовому провадженню та інтеграції такого досьє у майбутньому в систему електронного кримінального провадження; розвивати практику, коли тримання під вартою ініціюється лише у виняткових випадках; належно нормативно врегулювати механізм взаємодії між НАБУ та САП у кримінальному провадженні; поширити позитивну практику спільного розроблення та використання детальних алгоритмів взаємодії між органами досудового розслідування та прокуратури [213].

Безумовно, практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) в діяльності органів прокуратури була завжди актуальною. Не можна стояти осторонь рішень ЄСПЛ, у яких встановлені порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з боку прокурорів, у роботі яких були певні прогалини. Через те деякі вчені у зв'язку з необхідністю реагування на порушення прокурором Конвенції пропонують за аналогією до суддівського досьє розробити «досьє прокурора», в якому має міститися інформація про наявність та кількість як позитивних, так і негативних рішень, винесених міжнародними судовими:

установами та іншими міжнародними організаціями. Прокурорське досьє може бути певним орієнтиром стосовно рекомендації для зайняття відповідної посади та в процесі підвищення прокурором кваліфікації. Наявність чи відсутність таких рішень із зазначенням позитивних і негативних складових має бути однією із частин оцінки діяльності прокурора [214, с.8].

Відповідно до Звіту про роботу прокурора за 2018 – 2020 роки прокурори брали участь у перегляді судових рішень Верховним Судом за виключними обставинами на підставі рішення Європейського суду з прав людини у 2020 – 1; 2019 р. – 5; 2018 р. – 10 раз.

Як справедливо зауважила О.Г. Яновська: «Низький рівень розвитку моральної культури учасників кримінального процесу не дозволяє реалізувати на практиці нормативні положення, спрямовані на підвищення ефективності професійної діяльності слідчих, прокурорів, адвокатів і суддів» [215, с. 330].

Деякі науковці пропонують надати учасникам кримінального процесу право подавати скарги, готувати клопотання до органів, що проводять попереднє розслідування у формі електронного документа, а також право на отримання відповідей у формі електронного документа. Зазначені зміни повинні одночасно стати додатковою гарантією дотримання прав учасників кримінального процесу, а також сприяти процесу документування та складання процесуальних документів для посадових осіб, які розглядають і вирішують клопотання і скарги учасників кримінального процесу [216, с.59].

У системі суб'єктів сторони обвинувачення базовою процесуальною фігурою є прокурор, якому з огляду на визначений КПК України процесуальний вплив в ієрархії суб'єктів цієї групи відведено керівну функцію, що реалізовано як закріплення наглядових повноважень у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Таке процесуальне становище прокурора зумовлює визначення органів прокуратури держателем ЄРДР.

Повноваження керівника органу прокуратури під час досудового розслідування не визначені в окремій статті, а розосереджені в КПК України. Реалізація повноважень цим суб'єктом має обов'язкову електронну складову:

1) ч. 5 ст. 36 КПК України – доручення здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у випадку неефективного досудового розслідування – окрім паперового – оформлюється електронним процесуальним документом – в ЄРДР; 2) ч. 6 ст. 36 КПК України – скасування незаконних та необґрунтованих постанов слідчих і підпорядкованих прокурорів (наприклад, зупинення досудового розслідування чи закриття кримінального провадження) у межах строків досудового розслідування – передбачає електронне оформлення шляхом внесенням відповідних змін до ЄРДР; 3) ч. 1 ст. 37 КПК України – визначення прокурора, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначення групи прокурорів, а також старшого прокурора такої групи – здійснюється оформленням відповідної постанови, поєднаним із призначенням процесуального керівника в ЄРДР. Цілком погоджуємося з думкою А.В. Столітнього проте, що на практиці внесення даних до ЄРДР є значно суттєвішим для ефективного здійснення процесуального керівництва, ніж винесення паперової постанови (які часто складаються та підписуються вже згодом), адже надає доступ до електронної системи, внесення до неї відомостей, вчинення процесуальних дій. Вказане свідчить, що, на відміну від паперової форми цього рішення, яка є формальною, його електронне вираження надає процесуальним суб'єктам реальні повноваження [217, с. 177–180].

Отже, процесуальний статус суб'єктів сторони обвинувачення ілюструє невід'ємну роль електронного сегмента в їх процесуальній діяльності. При цьому сторона обвинувачення має виняткові повноваження повного доступу до ЄРДР як електронного сегмента кримінального процесу, внесення до нього відомостей та їх корегування.

Окрім того, слід зауважити, що суб'єкти сторони обвинувачення – єдині учасники кримінального провадження, які за допомогою ЄРДР взаємодіють у формі електронного процесуального діалогу. Йдеться про два види взаємодії: керівник органу досудового розслідування та керівник прокуратури

підтверджують реєстрацію відомостей в електронній системі та призначають слідчого й процесуального керівника відповідно для кожного конкретного розслідування, при цьому саме слідчий та прокурор – процесуальний керівник формують більшу частину електронного процесуального документа.

Цікавою у цьому контексті видається точка зору вченого А.В. Столітнього про те, що доцільно запровадити автоматичний розподіл кримінальних проваджень між слідчими та прокурорами на стадії досудового розслідування, що дасть можливість просто та ефективно забезпечити прозорість та неупередженість в цьому питанні та усуне можливість впливу керівників прокуратури та органу досудового розслідування («людський фактор»), значно знизивши корупційні ризики, здійснивши крок до реальної самостійності слідчого та процесуального керівника.

Для розвитку електронного кримінального провадження вищезазначений вчений пропонує створити алгоритм з'єднання електронних систем органів кримінальної юстиції, систем електронного врядування (державних органів), загальнодержавних реєстрів та баз даних за допомогою інтероперaційних систем з метою забезпечення швидкого, ефективного й економічно вигідного обміну інформацією в онлайн-режимі та автоматизації електронних процесуальних процедур [217, с.358, 183–185].

За результатами опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях встановлено, що 64% із них вважають, що запровадження для прокуратури електронної форми кримінального провадження буде ефективним заходом, натомість 27% – проти такого запровадження, 9% – вважають, що в деяких випадках запровадження критеріїв ефективності здійснення прокурором функції процесуального керівника є необхідним (дод. А, пит. 17).

Варто зазначити, що потребу реформування кримінальної юстиції України в електронному напрямі закріплено на законодавчому рівні. Так, відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки, схваленої 20 травня 2015 року Указом Президента

України №276/2015, серед ключових завдань визначено запровадження інструментів «електронного правосуддя», покращення управління та забезпечення взаємної сумісності інформаційних систем судів, прокуратури, адвокатури, пенітенціарної служби та інших органів юстиції. Тому реформування вітчизняної кримінальної юстиції відповідно до окреслених завдань вимагає розробки чіткої та несуперечливої концепції електронного кримінального судочинства України [74].

Крім того, стрімкий науково-технічний прогрес як в Україні, так і у світі стимулює поступовий перехід кримінального провадження в електронну сферу. Так, 13 березня 2018 року Генеральним прокурором України видано наказ № 41 «Про утворення робочої групи з розробки заходів щодо запровадження електронного кримінального провадження» [218]. Відповідно кінцевою метою формування такої робочої групи є саме запровадження електронного кримінального провадження.

Українське кримінальне процесуальне законодавство запровадило змішаний або частково електронний кримінальний процес, тобто паперове провадження з елементами електронної фіксації. Так, відповідно до КПК України досудове розслідування починається з суто електронної процедури – внесення слідчим (прокурором) відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, результатом якої є електронний процесуальний документ автоматично сформований системою (витяг).

На противагу початку кримінального провадження, на усіх інших стадіях процесуальні рішення і юридичні факти ініціюються, узгоджуються та приймаються винятково на паперових носіях, проте найбільш значущі з них обов’язково повинні фіксуватися у реєстрі. Таким чином, настання окремих юридичних фактів (початок та припинення провадження, зупинення та відновлення розслідування, оголошення про підозру, оголошення підозрюваного у розшук тощо) прямо залежить від їх електронної фіксації у ЄРДР [219, с. 169].

Крім того, відповідно до наказу Генерального прокурора України № 139 від 6 квітня 2016 року «Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного

реєстру досудових розслідувань», на прокурорів та керівників органів досудового розслідування усіх рівнів покладається функція забезпечення у відомствах контролю за своєчасним, повним та достовірним внесенням інформації до ЄРДР у строки, визначені кримінальним процесуальним законодавством [126].

Вивчення практики функціонування електронного кримінального провадження Чеської Республіки ілюструє ряд позитивних технологічних рішень, що в перспективі можуть бути запроваджені в Україні [220, с. 143]:

– автоматичне повідомлення в ЄРДР прокурора про початок досудового розслідування;

– електронну процесуальну взаємодію між слідчим та прокурором в рамках ЄРДР: вказівки та інформацію про їх виконання, запити, погодження процесуальних рішень тощо;

– формування шаблонів електронних процесуальних документів в ЄРДР на основі підсистеми уніфікованих формулярів;

– ведення в ЄРДР електронного кримінального провадження, тотожного паперовому, а в перспективі – перехід винятково до електронного формату;

– електронну процесуальну взаємодію органів досудового розслідування з іншими суб'єктами кримінального провадження.

Щодня в органах прокуратури створюються та обробляються інформаційні масиви та дані, що відрізняються за змістом та характером, які необхідні не лише для прийняття процесуальних та управлінських рішень у системі прокуратури, а й для функціонування всієї правоохоронної системи та сприяння справедливості. А. К. Хомич справедливо підкреслює: інформація, що використовується в повсякденній діяльності органів прокуратури, має ряд особливостей: великий обсяг інформації; універсальність інформації, універсальність джерел; багаторазове повторення циклів отримання та обробки інформації у певній послідовності; різноманітність інформації за специфікою режиму доступу [221, с. 1046]. Тому ефективність практичного виконання покладених завдань, а також обґрунтованість прийнятих рішень безпосередньо залежить від правильної організації роботи прокурором.

Закон України «Про прокуратуру» не містить концептуальних та стратегічних вимог щодо інформатизації та впровадження інформаційних технологій у прокуратурі як стратегічного та системного явища. Розділ X «Організаційне забезпечення діяльності прокуратури», який повинен містити інформаційно-технічний зміст, не містить норм у цьому контексті. Однак частина 2 статті 91 Закону передбачає, що органи прокуратури забезпечуються транспортуванням та матеріально-технічними засобами у порядку, затвердженому Генеральним прокурором, у межах витрат, затверджених у Державному бюджеті України на утримання органів прокуратури [28].

Натомість Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року окремим пунктом визначає, що інформатизація діяльності здійснюється за рахунок підвищення ефективності роботи та взаємодії, за рахунок максимального використання інформаційно-комунікаційних технологій при виконанні завдань органами МВС. Згадана Стратегія містить положення про те, що ефективна боротьба зі злочинністю передбачає розробку та впровадження єдиної електронної системи роботи з даними та матеріалами досудового розслідування у співпраці з органами прокуратури та судами для забезпечення наступності та підзвітності проведення досудового розслідування [222].

Важливим питанням є платформа, яка буде використовуватися для е-провадження. Виходячи з того, що її дія розповсюджуватиметься виключно на прокуратуру, а не на усі правоохоронні органи, можна припустити, що основою для нової системи стане не ЄРДР. Щобільше, в деяких державах уже сьогодні матеріали досудового розслідування повністю чи частково фіксуються в електронному вигляді на CD-носіях (Канада), USB флешках-картах (Росія) чи планшетах (Англія та Уельс) [223, с. 151].

Як справедливо зазначає вчений Д. А. Патрелюк,запровадження електронного кримінального провадження в нинішніх умовах не просто перспективний, а необхідний напрям подолання протидії кримінальному переслідуванню, зумовлений застарілістю, низькою технологічністю, бюрократією та неефективністю вітчизняного кримінального переслідування.

Основою для утворення сучасної системи електронного кримінального провадження доцільно обрати ЄРДР, через можливість удосконалення і розвитку існуючих у ньому прихованих резервів по виявленню та попередженню протидії кримінальному переслідуванню.

Перетворення ЄРДР на сучасну систему е-провадження передбачає здійснення таких послідовних кроків: запровадження електронної фіксації усіх процесуальних рішень та юридичних фактів; рівнева (безпосередня, погоджена, санкціонована) інтеграція з державними, комунальними та окремими приватними реєстрами і базами даних з фіксацією доступу і дій уповноваженого користувача; налагодження безконтактної електронної взаємодії (безпосередньо у ЄРДР) між суб'єктами кримінального переслідування та судом при ініціюванні, узгодженні та санкціонуванні процесуальних рішень; розробка програми по формуванню кримінального провадження, яка міститиме у собі алгоритм дій з моменту початку кримінального провадження до моменту виконання вироку суду, включаючи бланки та шаблони процесуальних документів [219, с.174].

У результаті опитування встановлено, що негативними наслідками при переході на електронну форму кримінального провадження є:

– значні витрати на впровадження (75%);

– хакерські атаки (25%);

– свій варіант (0%) (дод. А, пит. 18).

Розглядаючи практику Європейського суду з прав людини в умовах електронного кримінального судочинства цікавим є випадок, коли ЄСПЛ постановив, що держава за певних умов може нести відповідальність за невведення засобів електронного правосуддя. Зокрема, ЄСПЛ виніс рішення проти Словаччини з приводу нествореннія інфраструктури для подачі заяв за допомогою електронних процедур. У цьому рішенні ЄСПЛ встановлено, що якщо подача заяви в електронному вигляді необхідна в силу об'єктивних обставин, нав'язане державою обмеження може призвести до порушення ст. 6 (1) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, фундаментального права на доступ до правосуддя та права на справедливий судовий розгляд. Встановлено,

що держава своєю поведінкою непропорційно обмежила право заявника представити свою справу в суді ефективним чином [224].

Така швидкість відгуку на зміни кримінальним процесуальним законодавством сприяє своєчасному реагуванню на динамічні процеси сучасного світу, що можуть бути визначені як на рівні окремої процесуальної процедури (наприклад, допит), так і на рівні принципу процесу (як то – обмеження доступу ув'язнених до мережі Інтернет є порушенням прав людини [225]).

У результаті опитування 250 працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях встановлено, що 95% опитаних у своїй правозастосовній практиці керуються рішеннями ЄСПЛ, 5% –не керуються рішеннями ЄСПЛ (дод. А, пит. 5).

Окрім того, варто зазначити, що важливим напрямом вдосконалення діяльності прокурора в кримінальному процесі є планування роботи процесуальних керівників. Основними недоліками планування роботи процесуальних керівників є те, що плани роботи, якщо і складаються, то лише на початковій стадії роботи з конкретним кримінальним провадженням і у майбутньому залишаються незмінними до закінчення досудового розслідування. Також прокурори – процесуальні керівники не з'ясовують плани досудового розслідування у слідчих. Однак усі практичні працівники визнають, що з конкретним планом роботи розслідування протікає продуктивніше, цілеспрямованіше, ефективніше.

Звісно, складання плану роботи не завжди є необхідним, особливо у випадку процесуального керівництва у найпростіших кримінальних провадженнях, робота у яких проводиться звичайним шляхом. Проте, навіть у таких провадженнях можуть виникнути непередбачувані обставини, до яких завжди потрібно бути готовим. Тому складання планів роботи процесуальними керівниками повинно вважатися обов'язковою умовою організації роботи. Однак доцільніше, щоб план роботи формувався за допомогою програмного забезпечення з відповідною синхронізацією із ЄРДР, що затрачатиме мінімум робочого часу, а план, зі свого боку, слугуватиме одночасно і зручним службовим

органайзером для прокурора. Такий підхід надасть можливість упорядковувати робочу інформацію прокурорів – процесуальних керівників з усіх кримінальних проваджень, відображати усі процесуальні строки у календарному розрізі, першочергові процесуальні дії тощо [99, с. 149-150].

У контексті нашого дослідження розглянемо проблеми визначення ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі. Вирішення завдання щодо визначення загального критерію оцінки ефективності функціонування прокуратури ускладнено такими чинниками:

– визначити величину ефективності прокурорської діяльності в чистому вигляді не видається можливим, оскільки кінцевий результат праці є наслідком діяльності, як правило, не одного працівника, а цілого колективу;

– досягнення запланованого результату прокуратури не завжди перебуває під безпосереднім контролем того підрозділу або особи, ефективність роботи якого підлягає оцінюванню;

– прокурорська діяльність за своєю суттю є розумовою працею (полягає у відтворенні знань, інформації, правових позицій), яка не підлягає звичайному кількісному виміру і не виробляє чогось такого, що само собою ефективне;

– ефективність прокурорської діяльності складається з різноякісних техніко-юридичних, соціально-економічних, соціально-правових та інших результатів, які найчастіше взагалі не піддаються звичайній кількісній оцінці;

– ефективність функціонування цього інституту втілюється не тільки в досягненні запланованого результату, але й у вигляді ідей, позитивного досвіду правозастосування, які можуть бути неодноразово використані, що також ускладнює оцінку [226, с.77-78].

На думку О. Ф. Смирнова, питання ефективності організації й діяльності органів прокуратури необхідно розглядати через систему, що складається з головного, функціонального і допоміжного результатів. На його думку, такими критеріями є: головним – стан законності й правопорядку; функціональним – показники, що характеризують виявлення порушень закону і реагування на них;

допоміжним – умови, що створюються органами прокуратури для досягнення головного й функціонального результатів [227, с. 284].

Ряд вчених пропонують у сфері прокурорської діяльності застосовувати загальноприйняті критерії оцінки, що розроблені в рамках теорії управління, серед яких виділяють: загально-організаційні та спеціалізовані; кількісні та якісні; об'єктивні та суб'єктивні; інтегральні та прості. Вони наголошують, що формальність кількісного критерію є очевидною, оскільки будь-які найдосконаліші форми статистичних звітів ніколи не дадуть вичерпної інформації про своєчасність та правильність виконаної роботи, про професіоналізм працівників та вагомість досягнутого результату. Кількісні показники повинні існувати лише як статистичні матеріали для проведення аналітичних досліджень [228, с. 25, 27].

Іншої позиції дотримується Ю.Є. Винокуров, який з цього приводу вказує, що безпосередніми вимірювачами ефективності є показники, які виражаються в конкретних цифрах. На його думку, ефективність прокурорської діяльності доцільно визначати за допомогою порівняльної таблиці контрольних показників з урахуванням закономірності, яка полягає у тому, що зменшення числа контрольних показників спрощує процес визначення ефективності, але знижує його точність [229, с. 393-394].

На сьогодні чіткі нормативно-правові підстави оцінювання діяльності прокуратури на законодавчому рівні відсутні. Тому загальні положення оцінювання ефективності прокуратури доречно закріпити у Законі України «Про прокуратуру», оскільки відкрита та доступна для розуміння система оцінювання є важливим кроком на шляху до відкритості, об'єктивності та гласності діяльності цього відомства. Крім того, закон на відміну від наказів є загальнодоступним для громадськості нормативно-правовим актом, що має вищу юридичну силу відносно підзаконного акту.

Окремі науковці також акцентують увагу на цій проблемі та пропонують розробити спеціальне Положення, де були б сформульовані основні принципи визначення критеріїв роботи прокурорських працівників, а також розкрито

механізм обліку показників, за якими має складатися оцінка ефективності роботи окремого працівника чи структури [228, с. 29].

Важливим аспектом підвищення ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі є відновлення класних чинів працівників органів прокуратури. Безумовно, такий крок стимулюватиме працівників прокуратури ефективніше виконувати свої професійні обов'язки, адже класний чин символізує професійний шлях, який працівник пройшов в органах прокуратури. Видається за доцільне присвоювати класні чини прокурорам залежно від займаних посад, стажу роботи та ділових якостей.

Вчений О. А. Кожевников пропонує розробити механізм нагляду прокуратури за виконанням загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, ратифікованих міжнародних договорів, які є складовою частиною правової системи. Не вирішено питання про право Генерального прокурора у взаємодії з Уповноваженим з прав людини в установленому законом порядку подавати необхідні матеріали та висновки до Європейського Суду з прав людини, а також брати участь в його засіданнях при розгляді справ за скаргами громадян.

Для ефективного здійснення нагляду за виконанням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, для координації діяльності щодо боротьби зі злочинністю прокуратура повинна володіти базою інформації про злочинність, її стан, динаміку, а також про діяльність органів розслідування щодо боротьби зі злочинністю. Тому саме прокуратурі необхідно передати функцію обліку злочинів зі створенням єдиної, незалежної від відомчої приналежності статистичної звітності щодо боротьби зі злочинністю.

О. А. Кожевников пропонує створити в Офісі Генерального прокурора управління, на яке б покладалося формування системи правової статистики (накопичення, ведення і обробки правової статистичної інформації), ведення спеціальних обліків (крім оперативних та відомчих), здійснення інформаційно-аналітичної діяльності у сфері правої статистики та спеціальних обліків (за винятком оперативних і відомчих). В обласних прокуратурах також слід створити

підрозділи, на які б покладалися функції ведення правової статистики і спеціальних обліків [230, с. 23,172–173].У цьому контексті цілком погоджуємося з думкою вченого А. В. Мовчана проте, що досліджуючи конфлікти у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльностіслід зазначити, що діяльність правоохоронних органів незастрахована від помилок, некомпетентності, відсутності спеціальних знань та навичок, перевищення службових повноважень, можуть виникнути інформаційно-правові конфлікти не тільки між особою (фізичною чи юридичною) та правоохоронними органами, а й між окремими правоохоронними та правозастосовними органами, наприклад, між органами адвокатури та слідства, між органами прокуратури та адвокатури [231, с.202].

Видається правильним прагнення законодавця кардинально змінити акценти в діяльності прокуратури як державного органу і звузити коло завдань цього органу до підтримання державного обвинувачення, процесуального керівництва, а також судового представництва інтересів держави у виняткових випадках [232, с.195].

Видається доцільним оптимізувати завдання прокуратури за рахунок вилучення функції нагляду за додержанням і застосуванням законів та надання пріоритету функціям, які забезпечують правозахисну спрямованість у діяльності прокуратури.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи проведений у третьому розділі аналіз напрямів удосконалення діяльності прокурора в кримінальному процесі, можна зробити такі висновки.

1. Сучасний період розвитку нашої держави характеризується численними змінами, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя. Значну частину цих змін становлять реформи правоохоронних органів, зокрема органів прокуратури.

Важливим завданням реформ, які зараз проводяться в державі, є створення нової моделі прокуратури України. Загалом, міжнародно-правові стандарти діяльності прокуратури мають суттєвий вплив на визначення напрямів реформи органів прокуратури.

2. Видається доцільним оптимізувати завдання прокуратури за рахунок вилучення функції нагляду за додержанням і застосуванням законів та надання пріоритету функціям, які забезпечують правозахисну спрямованість у діяльності прокуратури. Зазначений підхід має важливе значення, адже людина є центром, на який спрямована вся європейська система захисту, саме тому її права, інтереси та свободи повинні стати пріоритетними в правовій системі України.

3. Інтеграція різних електронних систем органів кримінальної юстиції, безумовно, сприятиме швидкому, ефективному обміну інформацією в онлайн-режимі, дасть змогу покращити координацію між різними підрозділами. Саме тому, активне використання інформаційних ресурсів можна вважати обов’язковою умовою модернізації прокуратури на сучасному етапі.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у комплексному аналізі діяльності прокурора у кримінальному процесі. У роботі враховано положення чинного законодавства України, міжнародні правові стандарти діяльності прокуратури. Основні результати дослідження та пропозиції з удосконалення діяльності прокурора у кримінальному процесі викладено у висновках.

1. На підставі проведеного дослідження можемо стверджувати, що на сучасному етапі політичних, економічних, соціальних перетворень, зі зміною та удосконаленням законодавства органи прокуратури переживають процес реформування, ознаками якого є нові підходи до організаційно-правового забезпечення прокурорської діяльності. Перед прокуратурою висунуті складні завдання, успіх у вирішенні яких залежить від удосконалення її правової регламентації.

Питання приведення прокурорської діяльності у відповідність до міжнародних нормативів вже давно назріла в українській юридичній науці та практиці, оскільки стратегічний курс України спрямований на інтеграцію до Європейського Союзу. Одним із дієвих засобів досягнення зазначеної мети постає якісне трансформування усього механізму національних правоохоронних органів, утому числі органів прокуратури України.

2. Зауважено, що питання про методи наукових досліджень є одними із найважливіших, оскільки від наукової обґрунтованості відповідних методів, їхньої адекватності цілям, предмету і об’єкту дослідження, від уміння користуватися ними залежить надійність і правдивість одержуваних даних. Дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі здійснювалося з використанням усього комплексу методів, кожен з яких має свою сферу і рівень застосування та у різний спосіб впливав на отримані результати. Поєднання різних методів у науковому дослідженні дозволило об’єктивно та всебічно

висвітлити окремі аспекти проблематики ролі прокурора у кримінальному процесі.

3. Підкреслено, що у зв'язку із внесенням змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 2 червня 2016 р. спостерігається суттєве зменшення кількості функцій, що покладаються на органи прокуратури**.** Так, прокуратура перестала виконувати не властиві їй функції, зокрема, нагляд за додержанням і застосуванням законів, нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, функцію досудового слідства. Назву однієї із основних функцій «підтримання державного обвинувачення в суді» було замінено на «підтримання публічного обвинувачення в суді».

Визначений у ст. 131^1 Конституції України перелік функцій прокуратури має вичерпний характер і його розширювальне тлумачення не припустиме. Жодний інший законодавчий чи підзаконний акт, у тому числі Закон України «Про прокуратуру», не може покладати на прокуратуру додаткових функцій. Це положення Закону обґрунтовується необхідністю максимально чітко окреслити конкретну предметну сферу діяльності органів прокуратури, визначити її функціональне місце в системі державних, зокрема, правозахисних органів, щоб уникнути дублювання з діяльністю інших органів державної влади, а також забезпечити додаткову гарантію незалежності прокуратури.

Обґрунтовано, що внесенні зміни до Конституції України у 2016 р. реформу прокуратури не завершили, а започаткували принципову новелізацію функцій та повноважень органів прокуратури в Україні. Правовий статус прокурора залежить від стадії досудового провадження в якій прокурор бере участь, незважаючи нате, що в КПК України запроваджено наскрізну участь прокурора у кримінальному судочинстві. Кожна стадія кримінального процесу має свою мету і завдання. Прокурор виступає учасником всіх стадій кримінального процесу, виконує певну роль в досягненні цілей кожної стадії. Саме тому, кримінальна процесуальна функція – це роль учасника кримінального процесу в досягненні цілей певного етапу кримінального процесу. Функції прокурора – це основні напрями реалізації покладених на прокурора обов'язків.

Елементами функціональної структури кримінальної процесуальної діяльності прокурора в досудовому провадженні є функції: обвинувачення; процесуального керівництва досудовим розслідуванням; представництва інтересів держави у суді.

Результати соціологічного опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях стосовно вивчення сучасного стану діяльності прокурора в кримінальному процесі виявили, що 95% опитаних вважають, що необхідно розробити детальну методику діяльності прокурора щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

4. Констатовано, що повноваження прокурора – це сукупність закріплених у кримінальному процесуальному законі прав і обов'язків, якими наділений прокурор для здійснення своїх завдань та функцій залежно від конкретного етапу кримінального провадження.

Запропоноване авторське визначення процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням як організація процесу досудового розслідування, визначення його спрямування, координація процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення дотримання вимог законів України при отриманні доказів та винесенні процесуальних рішень в ході проведення досудового розслідування конкретного, окремо взятого кримінального провадження.

Підкреслено, що особливу увагу прокурор повинен звертати на те, що оперативні підрозділи органів Національної поліції вдаються до формалізму та невиправданого заведення ОРС з метою створення удаваної активності щодо протидії злочинності, задля покращення статистичних показників. Видається за доцільне передбачити у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» положення відповідно до якого постанова про заведення оперативно-розшукової справи підлягає затвердженню суб'єктами, що передбачені ч. 1 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р., а також погоджується з прокурором. Таке погодження, безумовно, сприяло б необґрунтованим заведенням ОРС.

Окрім того, потребує покращення якість вказівок, наданих місцевими прокурорами, в оперативно-розшукових справах, а також контролю за їх виконанням. Останні здебільшого мають шаблонний характер та подекуди дублюють планові заходи.

На жаль, поширеними є порушення вимог кримінального процесуального закону при провадженні досудового розслідування, що призводить до подальшоговизнання доказів обвинувачення недопустимими, поверховість та неповнота такого розслідування, неврахування прокурорами обставин кримінального правопорушення, упередженість в оцінці доказів. Недостатні знання прокурорами кримінального закону в частині правильності кваліфікації дій підозрюваних дають суду обґрунтовані підстави констатувати відсутність у їхніх діях складу кримінального правопорушення або недоведеність того, що таке правопорушення мало місце.

5. Зауважено, що юридична відповідальність працівників органів прокуратури є одним із засобів реалізації та забезпечення їх дисципліни. Специфічною особливістю кримінальної процесуальної відповідальності прокурорів є можливість застосування за одне і те саме процесуальне правопорушення як правовідновлюючої санкції, так і заходів відповідальності інших видів (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, матеріальної). Тобто за вчинення кримінального процесуального правопорушення до прокурора застосовуються заходи кримінальної процесуальної відповідальності, а також може розглядатися питання про притягнення його до відповідальності інших видів.

6. Підкреслено, що процедура міжнародного співробітництва під час кримінального провадження детально регламентована КПК України, що свідчить про важливу увагу, яку приділяє український законодавець питанням міжнародної співпраці, та прагнення чітко визначити процедури взаємної допомоги. Констатовано, що важливо розробити ефективний механізм реалізації міжнародно-правових договорів у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Відповідно до чинного КПК України органи прокуратури виконують функцію процесуального керівництва досудовим розслідуванням у тому числі під час міжнародного співробітництва, здійснюючи нагляд за дотриманням законодавства під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

7. Зауважено, що у процесі формування сучасних національних правових систем у зарубіжних країнах склалися різні моделі прокуратури: континентально-європейська та американо-британська. Основними функціями для континентально-європейської моделі є здійснення кримінального переслідування, підтримання державного обвинувачення та участь в інших судових справах, крім того, ці прокуратури здійснюють представництво інтересів держави і реалізують деякі наглядові повноваження. У зв'язку з цим європейські прокуратури часто належать до правоохоронних органів або установ юстиції. Основною функцією американо-британської моделі є здійснення кримінального переслідування, підтримання публічного обвинувачення, а також участь в судах як органу представництва публічної влади. Характерною ознакою цієї моделі є відсутність наглядових функцій. Організаційно прокуратура – це скоріше не орган державної влади, а сукупність професійних корпорацій юристів, які перебувають на державній службі.

8. Констатовано, що в Україні відсутня чітка правова регламентація у співвідношенні чинного законодавства і відомчих нормативних актів Генерального прокурора, переважає негативне ставлення прокурорських працівників до надто високого за обсягом процесуального навантаження при існуючому дефіциті часу.

Необхідно чітко організувати нормотворчу роботу у сфері оптимізації функцій прокуратури, а також дотримуватися єдиних організаційних і методичних принципів прокурорської діяльності, правил юридичної техніки; здійснити систематизацію нормативно-правових актів органів прокуратури за кожним напрямом її діяльності.

Обґрунтовано, що характер та роль використання прокурором інформаційних технологій можуть прямо чи опосередковано впливати на:

професіоналізм у виконанні функцій; забезпечення особистої безпеки; поліпшення документообігу; надійність обробки інформації; ефективність прийняття процесуальних рішень. Підвищенню ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі може сприяти подальшевдосконалення законодавства, що регулює організацію та діяльність прокуратури. Прокурори повинні використовувати всі існуючі в їхньому розпорядженні засоби (можливості) для підвищення ефективності прокурорської діяльності, що, безсумнівно, сприятиме зміцненню законності і правопорядку в державі.

Проведений аналіз дозволяє запропонувати:

– узгодити галузеві закони з Конституцією України та міжнародним законодавством.

– запровадити єдину термінологію у різних нормативно-правових актах;

– налагодити достатнє і якісне кадрове забезпечення, не допускаючи скорочення в системі органів прокуратури;

– розробити «досьє прокурора», в якому, окрім загальних відомостей про прокурора, має бути інформація про рішення, що стали підставою для винесення рішень міжнародними судовими установами, якими встановлено порушення Україною міжнародно-правових зобов'язань;

– розробити критерії ефективності здійснення прокурором функції процесуального керівника;

– впорядкування навантаження на процесуального керівника через запровадження автоматизованої системи документообігу прокуратури;

– відмовитися від використання статистичних показників в органах прокуратури, як основного критерію оцінювання діяльності процесуального керівника у кримінальному провадженні, натомість розглянути можливість запровадження електронного досьє прокурора;

– запровадити автоматичний розподіл кримінальних проваджень між слідчими та прокурорами на стадії досудового розслідування, що дасть можливість ефективно забезпечити прозорість та неупередженість в цьому

питанні та усуне можливість впливу керівників прокуратури та органу досудового розслідування;

– створити централізовану систему рекомендацій для прокурорів замість існуючого масиву методичних документів, які є несистематизованими, що, зі свого боку,ускладнює їх застосування. Зазначена централізована система рекомендацій містила б чіткі та невеликі за обсягом інструкції стосовно практичної реалізації повноважень прокурора, а також враховувала останні законодавчі зміни.

На підставі дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі доведено необхідність внесення змін і доповнень до:

1. Кримінального процесуального кодексу України:

– частину 1 ст. 37 «Призначення та заміна прокурора» викласти у такій редакції: «Прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається автоматизованою системою документообігу прокуратури за принципом імовірності, враховуючи нормативне навантаження процесуального керівника»;

– частину 3, ст. 246 «Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій» викласти у такій редакції: «Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор розглядає та погоджує або відмовляє у погодженні клопотання слідчого про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії невідкладно з моменту надходження клопотання»;

2. Закону України «Про прокуратуру»:

– частину 1 ст. 4. «Законодавство про прокуратуру і статус прокурорів» викласти в такій редакції: «Організація та діяльність прокуратури України визначаютьсяКонституцією України, цим та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та враховуючи практику Європейського суду з прав людини»;

–ст. 21–1 «Класні чини працівників органів прокуратури» викласти в такій редакції: «Прокурорам присвоюються класні чини залежно від займаних посад,

стажу роботи та ділових якостей. Порядок присвоєння і позбавлення класних чинів визначається Положенням про класні чини працівників прокуратури України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Миколенко В.А. Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01; Івано-Франківськ, 2017. 373 с.

2. Попович Є.М. Шляхи розвитку прокуратури України: монографія. Харків: Торнадо, 2009. 352 с.

3. Мавдрик М.Я. Становлення та розвиток прокуратури України як інституту захисту прав і свобод людини і громадянина. *Вісник Харківського університету внутрішніх справ*. 2012. № 3(58). С. 22–35.

4. Шестопалов Р.М. Історичні передумови становлення та розвитку правозахисної діяльності органів прокуратури України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2012. № 2. С. 143–152.

5. Сухонос В. В. Прокуратура в системі державних органів України:теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку: монографія. Суми: Університетська книга, 2008. 447 с.

6. Ніколайчук Г.А. Повноваження прокурора та їх реалізація у судовому провадженні:. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2019. 262 с.

7. Мичко Н.И. Прокуратура Украины: роль и место в системе государственной власти. Донецк: Донеччина, 1999. 256 с.

8. Чорноусько М.В. Здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 259 с.

9. Блажівська О.Є. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях у період 1797-1991 рр.: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01, 12.00.03. Київ, 2015. 476 с.

10. Стефанчук М.М. Теоретико-методологічні та організаційно-правові засади реалізації прокуратурою України представницької функції: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 471 с.

11. Муравьев Н.В. Прокурорский надзор в его устройстве и деятельности. Пособие для прокурорской службы. Том 1. Москва: Университетская типография, Страст. бул., 1889. 554 с.

12. Кравчук В.М. Прокуратура України як орган державної влади: інституційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10, Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. К., 2012. 200 с.

13. Грицаєнко Л.Р. Історико-правові витоки інституту прокуратури в Україні. *Вісник прокуратури*. 2008. № 2 (80). С. 94–104.

14. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. 6-те вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2007. 471 с.

15. Ключевский В. О. Сочинений. Т. 4. Москва: Издательство социально-экономической литературы, 1958. 422 с.

16. Российское законодательство X – XX веков. М. Юридическая література. Москва, 1986. Т. 4. 512 с.

17. Сокольська О.В. Інститут судового представництва у Великому князівстві Литовському. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2008. № 4. С. 236–238.

18. Панич Н.Ю. Становлення та розвиток інституту прокуратури в Галичині у складі Австрії і Австро-Угорщини (1849-1918 рр.): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01; Львів, нац. ун-т ім. І. Франка. Л., 2009. 240 с.

19. Тищик Б.Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів : Тріада плюс, 2004. 392 с.

20. Твердохліб М.Г. Участь прокурора в кримінальному провадженні в суді на Буковині та Галичині (1849–1918 рр.). *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 2(3). С. 184–187.

21. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України 1917– 920: навч. посібник. Київ: Либідь, 1997. 208 с.

22. Мичко М.І., Давиденко Л.М. До питання про становлення і розвиток інституту прокуратури в Україні. *Науковий вісник ВДУ. Юридичні науки,* 1998. С. 26–31.

23. Смирнов А.Ф. Прокуратура и проблемы управления. Москва: Криминол. ассоц., 1997. 263 с.

24. Грошевой Ю.М. Тенденция развития законодательства Украины о прокурорском надзоре. *Закон Украины «О прокуратуре»: теория и практика его применения:* краткие тезисы докладов и научн. сообщен. республ. научно-практической конференции 18 марта 1992 г. / отв. ред.Ю. М. Грошевой; ред. и предисл.: И. Е. Марочкин, А. Н. Толочко. Х. : УЮА, 1992. С. 3–5.

25. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України: Закон України від 21.06.2001 р.*Відомості Верховної Ради України*, 2001. № 34–35. Ст. 187.

26. Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї РЄ щодо заявки України на вступ до Ради Європи від 26 вересня. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590.

27. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом): Указ Президента України № 148/98 від 24 лютого 1998 р. *Офіційний вісник України.* 1998. № 8.

28. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18.

29. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 532.

30. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

31. Тітко І. А. Новий КПК: проблеми виявлені практикою. *Адвокатське бюро*. 2013. № 1. С. 45.

32. Шульган И. И. Определение понятия «прокурор» в законодательстве Украины. *Legea si viata*. 2015. 3/3 (279). С. 111–115.

33. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Указ Президента України від 8 квіт. 2008 р. № 311/2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008.

34. Юрчишин В.М. Функції прокурора у досудовому розслідуванні: теорія і практика: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2016. 443 с.

35. Стратонов В.М., Стратонова О.В. Деякі методологічні та практичні проблемні питання кримінального процесуального кодексу України. *Право України*, 2014. № 12. С. 163–169.

36. Юрчишин В. М. Функції безпосередньої участі прокурора у розслідуванні кримінальних справ за новим КПК України: бути чи не бути?. URL: http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/349.

37. Столітній А.В. Практичні аспекти розмежування поняття нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, і процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. № 6-2, Т. 4. С. 105–109.

38. Мірошниченко С. С. Євроінтеграційні кроки української прокуратури: погляд на проблему. *Право України*. 2008. № 5. С. 73–77.

39. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін -т філософії ім. Г. С. Сковороди ; ред. кол.: В. І. Шинкарук та ін. К. : Абрис, 2002. 742 с.

40. Керимов Д. А. Методология права : моногр. Москва : Аванта Плюс, 2001. 560 с.

41. Теорія і практика забезпечення конституційних прав та свобод громадян при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : монографія / [Н.О.

Гольдберг, С.М. Бортник, М.В. Стащак, С.Р. Тагієв, В.В. Шендрик]; за заг. наук. ред. С.Р. Тагієва та В.В. Шендрика. Чернігів: Вид-во «Десна Поліграф», 2017. 336 с.

42. Общая теория государства и права: академический курс / отв. ред. проф. М. Н. Марченко. Москва: ИДК «Зерцало-М», 2001. Т. 1. 2001. 656 с.

43. Тополь Ю. Деякі проблеми методології сучасної юридичної науки. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і* права. 2002. № 1. С. 8–12.

44. Селіванов В.М. До проблеми методологічного забезпечення теоретичного аналізу державотворення і правотворення в Україні. *Право України.* 2006. № 4. С. 21–28.

45. Костицький М. В. Деякі питання методології юридичної науки. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 3–11.

46. Гнатюк А.Ю. Функціональна структура кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому провадженні : монографія. Харків: Право, 2019. 152 с.

47. Щедровицкий Г. П. Перспективы и программы развития СМД-методологи. Философия. Наука. Методология. Москва: Шк. культ. полит., 1997. С. 547–594.

48. Гмирко В. П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2010. 314 с.

49. Шептулин А. П. Диалектический метод познания. Москва: Политиздат, 1983. 320 с.

50. Тлумачний словник української мови : близько 10 000 слів / уклад. Л. О. Ващенко та ін. К. : Довіра, 2012. 485 с.

51. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. 2-ге вид. Харків : Консум, 2005. 556 с.

52. Пархоменко Н. М. Джерела права : теоретико-методологічні засади: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. К., 2009. 442 с.

53. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / О. В. Зайчук та ін. ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

54. Карпунцов В.В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Київ: Логос, 2018. 376 с.

55. Бочаров А.В. Основные методы исторического исследования: учебное пособие. Томск: Томский государственной университет, 2006. 190 с.

56. Спасибо-Фатєєва І.В. Бачення дій української влади крізь призму публічних і приватних інтересів. Юридична газета. 8 листопада 2005 р. № 22 (58). С. 5–7.

57. Теория государства и права : учеб. для юридических вузов и факультетов / под ред. проф. С. С. Алексеева. М. : Норма, 2004. 457 с.

58. Дубов Г. О. Плюралізм правової методології: зміст, особливості інтерпретацій та умов формування юридичної науки на сучасному етапі розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 48–51.

59. Философия права: учеб. / Данильян О.Г., Байрачная Л.Д., Максимов С.И. и др.; под ред. О.Г. Данильяна. Москва: Изд-во Зксмо, 2005. 416 с.

60. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. 240 с.

61. Прохоров А.М. Большой Энциклопедический словарь в 2 томах. Москва: Советская энциклопедия, 1991. 1631 с.

62. Венгеров А.Б. Синергетика, юридическая наука, право. *Советское государство и право*. М.: Наука, 1986, № 10. С. 39–45

63. Дем'янчук Ю. В. Актуальні проблеми герменевтики в умовах інформаційного права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 210–212.

64. Тацій В.Я. Методологічні проблеми правової науки на етапі формування правової, демократичної, соціальної держави. *Методологічні проблеми правової науки: матеріали міжнародної наукової конференції* (м. Харків, 13-14 грудня 2002 р.) Харків: Право, 2003, С. 3–12.

65. Рабінович П.М. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи. Методологічні проблеми

правової науки: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Харків, 13–14 грудня 2002 р.). Харків: Право, 2003, С. 75–78.

66. Кельман М. С. Методологія як форма мислення і складова культури дослідника : навч. посіб. для асп. та магістр. / за заг. ред. М. С. Кельмана. Львів: Растр-7, 2017. 220 с.

67. Теорія держави і права: підруч. / С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський; за ред. С.Л. Лисенкова. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 448 с.

68. Теория государства и права: учебник / А.С. Пиголкин, А.Н. Головистикова, Ю.А. Дмитриев; под ред. А.С. Пиголкина, Ю.А. Дмитриева. 2-е изд., перераб. и доп.. М.: Издательство Юрайт; ИД Юрайт, 2010. 744 с.

69. Решетило В.П., Наумов М.С., Федотова Ю.В. Трансформаційні процеси в суспільстві в умовах інформаційної економіки: монографія. Харків: ХНУМГ, 2014. 275 с.

70. Джуська А. Конституційне право особи на правову допомогу: методологія дослідження. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України.* 2014. № 3. С. 38–43.

71. Крестовська Н.М., Матвеєва Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с.

72. Сырых В. М. Метод правовой науки: (основные элементы, структура): монография. М.: Юрид. лиг., 1980. 322 с.

73. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2010. 456 с.

74. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки:Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41. Ст. 1267.

75. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 685 с.

76. Сухонос В.В., Михайловська Є.В. Правовий статус прокурора в системі органів державної влади України. *Правові горизонти.* 2018. Вип. 10 (23). С. 85-91.

77. Крюков В.Ф. Правовой статус прокурора в уголовном преследовании (досудебное и судебное производство): автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2012. 51с.

78. Колодчин В.В. Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 226 с.

79. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Л., 2007. 234 с.

80. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.

81. Рыгалова К.А. Функция уголовного преследования в деятельности прокурора в досудебном производстве. *Проблемы уголовного процесса, криминалистики и судебной экспертизы.* 2016. № I (7). С. 11.

82. Тугутов Б.А. Функции прокурора на судебных стадиях уголовного процесса: дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09 / Москва, 2014. 186 с.

83. Косюта М. В. Прокуратура України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доповн. К. : Знання, 2010. 404 с.

84. Рябцев В. П. Концептуальные проблемы организации и функционирования прокуратуры. Москва: НИИ при Генеральной прокуратуре Российской Федерации, 1991. 54 с.

85. Якимчук М. К. Проблеми управління в органах прокуратури України: теорія і практика: монография. К. : Ін-т держави і права НАН України, 2001. 440 с.

86. Бозров В.М. Основы теории уголовно-процессуальных функций. Общая часть. Екатеринбург: Издательский дом «Уральская государственная юридическая академия». 2012. 96 с.

87. Рыгалова К.А. Деятельность и роль прокурора при осуществлении судебного контроля в досудебном производстве по уголовным делам: дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Саратов, 2018. 215 с.

88. Чичканов А.Б. Функции прокурора и принцип состязательности в российском уголовном судопроизводстве: автореф. … дис. канд. юрид. наук. СПб., 2003. С. 8–9.

89. Петрухин И. Л. Судебная власть и расследование преступлений. *Государство и право*. 1993. № 7. С. 82

90. Шульган І. І. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія «Право». 2015. Вип. 35, ч. 2, т. 3. С. 150–154.

91. Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія). Мірило правовладдя. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist: коментар: глосарій. Страсбург: USAID,2017. 163 с.

92. Рогатюк І.В. Теоретичні, правові та праксеологічні основи кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018. 604 с.

93. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. № 11-12, 13. Ст. 88.

94. Лисаченко Є. І. Стосовно визначення підтримання публічного обвинувачення у суді в умовах євроінтеграції. *Досягнення і проблеми сучасної науки:* матеріали XVI міжн. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Вінниця 22 січня 2018 р.). 2018, 4.2. С. 56–60.

95. Електронна база Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/80143552.

96. Гончарова О.В. Теорія та практика відмови від підтримання державного обвинувачення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Міжнар. гуманітар. ун-т. Одеса, 2019. 286 с.

97. Шульган І. І. Окремі аспекти підтримання прокурором державного обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 238–240.

98. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.

99. Шпак О.О. Організація роботи прокурора з процесуального керівництва досудовим розслідуванням: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2016. 227 с.

100. Організація та діяльність органів прокуратури України: навч. посіб. П. М. Каркач, В. В. Кривобок, В. С. Бабкова та ін.; за ред. П. М. Каркача. Харків : Право, 2019. 500 с.

101. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (стосовно правосуддя)» № 3524 від 25 листопада 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.

102. Ангеленюк А.-М.Ю. Автоматизація документообігу окремих аспектів взаємодії слідчого та прокурора під час досудового розслідування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* Вип. 1. ЛьвДУВС. 2017. С. 244-253.

103. Бабкова В. Проблеми здійснення прокурором наглядових повноважень у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 71–72.

104. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як окрема функція органів прокуратури. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 516–520.

105. Дьомін Ю. Питання організації та діяльності прокуратури. *ВісникНаціональної академії прокуратури України*. 2016. № 3 (45). С. 20–28.

106. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 07.11.2019 у справі № 912/2385/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85647015.

107. Чайковська Н.П. Проблемні аспекти реалізації представницької функції прокуратури України *Проблеми застосування положень Конституції України у діяльності прокуратури: теорія і практика:* матеріали круглого столу (м. Київ, 18 грудня 2019 р.). Київ: Національна академія прокуратури України. 2019. 108 с.

108. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді та при виконанні судових рішень : наказ Генерального прокурора України від 21.09.2018 № 186. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0186900-18.

109. Про результати представницької діяльності органів прокуратури за 2017 рік. *Вісн. прокуратури*. 2018. № 1. С. 12.

110. Єнін Є. Якщо Мін'юст не вживе заходів, ситуація в Одеському СІЗО видаватиметься квіточками: інтерв'ю заступника Генерального прокурора від 6 листопад 2017 р. URL: http://resonance.ua/zastupnik-genprokurora-ievgen-ienin-yak/.

111. Каркач П. М. Прокурор у судовому провадженні (процесуальні та криміналістичні аспекти) : навч. посіб. Харків: Право, 2014. 184 с.

112. Лапкін А. В. Правові основи прокурорської діяльності : наук.-практ. посіб / за ред. П. М. Каркача. 2-ге вид., змін. і доп. Харків: Право, 2013. 320 с.

113. Тюрін Г.Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 250 с.

114. Прокурорский надзор : учеб. / Винокуров Ю. Е. и др. ; под общ. ред. Ю. Е. Винокурова. 9-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2011. 490 с.

115. Каркач П. М. Організація роботи прокуратури міста, району: методичний посібник з організації роботи в міських, районних прокуратурах. Харків : Право, 2008. 352 с.

116. Маляренко В. Т., Вернидубов І. В. Прокурор у кримінальному судочинстві : деякі проблеми і шляхи їх вирішення. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 240 с.

117. Ковалев М. А. Процессуальные вопросы прокурорского надзора в стадии возбуждения уголовного дела: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Москва, 1974. 20 с.

118. Єна І. В. Кримінальна процесуальна компетенція прокурора у досудовому провадженні: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Запоріжжя, 2014. 226 с.

119. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підруч. Київ : Істина, 2014. 432 с.

120. Устав Организации Объединенных Наций (Сан-Франциско, 26 июня 1945 г.). URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Article/ustav_oon.php.

121. Руденко М.В. Теоретичні проблеми представництва прокуратурою інтересів держави в арбітражних судах: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2000. 408 с.

122. Дьомін Ю.М. Прокурорський нагляд в Україні: навч. посіб. Київ: Прецедент, 2009. 164 с.

123. Коробко Ю.В. Сутність та види процесуальних повноважень прокурора у досудовому кримінальному провадженні. *Вісник прокуратури.* 2015. № 11. С. 37–47.

124. Коробко Ю.В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2016. 220 с.

125. Звіт за результатами дослідження роль прокурора на досудовій стадії кримінального процес 2016–2017. URL: https://issuu.com/irf_ua/docs/prokuror_210_270.

126. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 р. № 139. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16.

127. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, що затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів: наказ Генеральної прокуратури України від 27.04.2017 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17.

128. Луцик В.В., Кордіяка Т.В. Повноваження прокурора, спрямовані на виявлення порушень закону в ході досудового розслідування, у кримінальному процесі України та Польщі. Університетські наукові записки. 2016. № 1. С. 191-204.

129. Марочкін І. Є. Прокурорський нагляд в Україні: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. Є. Марочкін, П. М. Каркач, Ю. М. Грошевой та ін.; за ред. і. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. Харків : Одіссей, 2006. 240 с.

130. Луцик В.В., Кордіяка Т.В. Повноваження прокурора спрямовані на попередження порушень закону, в ході досудового розслідування, у кримінальному процесі України та Польщі. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 9. 2016. С. 162–169.

131. Луцик В.В., Кордіяка Т.В. Повноваження прокурора, спрямовані на усунення порушень закону в ході досудового розслідування (за законодавством України та Польщі). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 87–94.

132. Кайло І.Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. 218 с.

133. Мычко Н. И. Прокуратура Украины: роль и место в системе государственной власти. Донецк : Донетчина, 1999. 256 с.

134. Лапкин А. В. Задания прокурора в уголовном судопроизводстве Украины. *Юридическая наука и правоприменение (V Саратовские правовые чтения):* сб. тезисов докладов Всероссийской научно-практической конференции (г. Саратов, 1–2 июня 2012 года). Саратов: Изд-во ФГБОУ ВПО «Саратовская государственная юридическая академия», 2012. С. 175–176.

135. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням: організаційно-правові та криміналістичні основи: наук.-практ. посіб. / ред. колег. :

І.М. Козьяков, В.Т. Маляренко, Г.П. Середа, Є.Д. Скулиш, О.Н. Ярмиш. Київ: Національна академія прокуратури України, 2014. 750 с.

136. Електронна база Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/86897277.

137. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від
16.11.2012р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12.

138. Процесуальне керівництво прокурором негласними слідчими (розшуковими) діями: наук.-практ. посіб. / Є.М. Блажівський, І.М. Козьяков, В.В. Мухін, О.В. Геселев, Л.В. Вигівська, О.І. Назарук, С.М. Скрипниченко, А.П. Слободзян, А.О. Штанько; за заг. ред. Є.М. Блажівського. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. 304 с.

139. Білокінь Р.М. Кримінально-процесуальна відповідальність: наукові та правові основи: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018. 577 с.

140. Рекомендація Rec (2000) 19 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя від 6 жовтня 2000 р.: URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2000_19_2000_10_6.pdf.

141. Керівних принципів ООН стосовно ролі державних обвинувачів (прокурорів) прийняті Конгресом Організації об'єднаних Націй з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками від 27 серпня – 7 вересня 1990 р. URL: https://pravo.org.ua/files/oon_com_split_1.pdf.

142. Електронна база Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/85893248.

143. Лоскутов Т. О. Предмет правового регулювання у кримінальному процесі: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 445 с.

144. Дубинський А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы. упоряд. Л. Д. Удалова, О. І. Галаган, Д. П. Письменний та ін. Київ : КВШ МВД СССР, 1984. 213 с.

145. Чуклова Е. В. Понятие, основания и виды процессуальной ответственности: теоретический аспект: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Краснодар, 2009. 26 с.

146. Ігнаткіна проти України. Заява № 70758/12. Рішення Європейського суду з прав людини від 21 травня 2015 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a65.

147. Ветрова Г. Н. Уголовно-процессуальная ответственность / отв. ред. А. М. Ларин. М.: Наука, 1987. 112 с.

148. Строгович М. С. Алексеева Л. Б., Ларин А. М. Советский уголовно-процессуальный закон и проблемы его эффективности / отв. ред. В. М. Савицкий. М.: Наука, 1979. 319 с.

149. Зеленина О. А. Процессуальная ответственность в уголовном судопроизводстве: содержание и реализация. *Журнал российского права*. 2012. № 5. С. 67–75.

150. Білокінь Р. М. Особливості кримінальної процесуальної відповідальності різних суб'єктів кримінального провадження. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць *Національного університету державної податкової служби України.* 2016. Випуск 1 (3). С. 17–22.

151. Недбайло П. Е., Горшенев В. М. Юридическая процессуальная форма: теория и практика. М.: Юрид. лит., 1976. 280 с.

152. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности: монография. М.: РАП, 2008. 324 с.

153. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: від 01.12.1994 № №

266/94-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80.

154. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

155. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / За ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Х.: Фактор, 2013. 1072 с.

156. Івчук М.Ю. Юридична відповідальність працівників прокуратури України. *Форум права*. 2010. № 4. С. 397–401.

157. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закону України від 19 вересня 2019 року № 113-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20.

158. Аналіз стану злочинності, розслідування та розкриття злочинів на території Львівської області за 2018 р. URL: https://lviv.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=244588&fp=40.

159. Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків та прав прокурорів, що прийняті Міжнародною асоціацією прокурорів 23 квітня 1999 р. URL: https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Documentation/IAP-Standards-(1)/Ukrainian.pdf.aspx.

160. Стандарти професійної відповідальності, основні права та обов'язки прокурорів, прийняті 23 квітня 1999 року. *Вісник прокуратури України*. 2002. № 6. С. 122–131.

161. Боршуляк І.І. Організаційно-правові засади проходження служби в органах прокуратури: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2015.

162. O državnem tožilstvu. Zakon z dne 22.7.2011. URL: https://zakonodaja.com/zakon/zdt–1/drugo–poglavje–drzavnotozilska– sluzba.

163. Горзов А.П. Дисциплінарна відповідальність прокурора як елемент його адміністративно-правового статусу: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2015. 215 с.

164. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» від 27 травня 2013 р. Офіційний вісник України. 2013. № 89. Ст. 3307.

165. Гасанов Р.Н. Здійснення повноважень прокурором в частині проведення слідчих (розшукових) дій: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2017. 251 с.

166. Вакарова О.В. Конституційно-правовий статус правоохоронних органів: сучасні підходи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2019. 260 с.

167. Грицаєнко Л. Р. Конституційно-правовий статус прокуратури України: підручник. Київ: БІНОВАТОР, 2007. 544 с.

168. Лукашук И. И. Функционирование международного права. отв. ред.: Р. А. Мюллерсон. М.: Наука, 1992. С. 35–36.

169. Данкович Н. О. Напрями вдосконалення міжнародного співробітництва органів прокуратури в кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. № 2(65). С. 101–106.

170. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва: наказ Генерального прокурора України від 18.09.2015 р. № 223. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0223900-15#n283.

171. Інструкція про організаційно-протокольне забезпечення заходів міжнародного співробітництва в органах прокуратури України: наказ Генерального прокурора України від 18.09.2015 № 223. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0223900-15#n283.

172. Смирнов М.І. Сутність і правова природа міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального процесу. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2004. № 1. С. 187–196.

173. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

174. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

175. Конвенція про права інвалідів від 13 грудня 2006 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

176. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

177. Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_004.

178. Європейська конвенція про усиновлення дітей від 27 листопада 2008 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17.

179. Зозуля Є.В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів України в боротьбі зі злочинністю. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2*008. №№ 3-4. С. 173–179.

180. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України стосовно видачі особи (екстрадиції): Закону України від 21 травня 2010 р. № 2286-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-17 (втратив чинність).

181. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах: Закону України від 16 червня 2011 р. № 3529-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3529-17.

182. Статистична інформація Про роботу прокурора за 2017–2019 рік. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html.

183. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036.

184. Виявлення та припинення міжнародним злочинам / О.Л. Мельников, В.І. Дубина, М.П. Данилюк та ін. Київ : Арт-бюро, 2009. 211 с.

185. Меркушин В. В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. М.: Амалфея, 2003. 208 с.

186. Удалова Л. Д., Мотиль ВЛ., Гумін О.М. Прокурорський нагляд за екстрадицією особи : навч. посіб. К.: Видавничий дім «Скіф», 2012. 144 с.

187. Ортинський В. Л. Кримінальний процес України: навчальний посібник. В. Л. Ортинський, О. М. Гумін, В. С. Канцір, М. В. Гузела, С. О. Сорока, М. М. Коваль, Н. Д. Слотвінська. Львів: Видавництво Львівська політехніка, 2020. 444 с.

188. Електронна база Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/73554675.

189. Каланча І.Г. Судове провадження в умовах електронного реформування кримінальної юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; ПВНЗ «Європ. ун-т». Київ, 2017. 277 с.

190. Хорсуненко О.В. Прокуратура України та країн-членів Європейського Союзу: порівняльне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2019. 224 с.

191. Європарламент схвалив створення Європейської прокуратури. Європейська правда. 2017. 5 жовтня. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/5/7071898/.

192. Старченко О.В. Теоретичні та практичні проблеми міжнародної взаємодії слідчого ОВС. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 3. С. 154–161.

193. Жаровська Г.П. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Альманах міжнародного права. 2014. Вип. 6. С. 90–100.

194. Додонов В.Н. Прокуратуры стран мира: справочник /Под общ. ред. док. юр. наук, проф. С.П. Щербы. М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. 320 с.

195. Кривцова І.С. Методологічна роль синергетики у порівняльно-правовому пізнанні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. О., 2008. 20 с.

196. Langbeinf John H. Controlling Prosecutorial Discretion in Germany. *Yale Law School Legal Scholarship Repository*. Volume 41. № 3. P. 439–467.

197. Резнік О. Функціональна модель прокуратури (поняття і різновиди). *Вісник прокуратури*. 2008. № 3 (81). С. 81–83.

198. Смольников С.Б. Конституционно-правой статус прокурорской (надзорной) власти в Российской Федерации: дис. … канд. юрид. наук: спец. Ростов-на-Дону, 2007. 191 с.

199. Весецька Р. Незалежність прокуратури та Європейський Союз. *Вісник прокуратури*. 2009. №11(101). С. 114-118.

200. Ma Y. Prosecutorial discretion and plea bargaining in the United States, France, Germany, and Italy: a comparative perspective. *International Criminal Justice Review.* 2002. Volume 12. P. 22–52.

201. Прокурорський нагляд в Україні : підручник. І. І. Когутич,В. Т. Нор, А. А. Павлишин, В. В. Луцик; за ред. В. Т. Нора. К. : Ін Юре, 2011. 592 с.

202. Code de procedure penale (Partie Législative): Version consolidée au 1 janvier 2016. URL: http://www.legifrance.gouv.fr.

203. Трефилов А. А. Организация досудебного производства по УПК Швейцарии 2007 года : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / МГУ им. М. В. Ломоносова, Ин-тут законод. и сравнит. правоведения при Правительстве РФ. Москва, 2014. 199 с.

204. Донач А., Блохер Ф. Обзор швейцарского уголовного процесса. *Вестник Воронежского гос. ун-та*. № 1 (12). 2012. С. 55–70.

205. Мухамеджанов З. Б. Прокуратура в зарубежных странах: учеб. 2-е изд. Алмати: «Нур-пресс», 2015. 284 с.

206. Новосад Ю.О. Кримінально-виконавчі засади участі прокуратури України у сфері виконання покарань: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2019. 544 с.

207. Козьяков І.М. Методологічні аспекти організації прокурорської діяльності на сучасному етапі. *Вісник прокуратури*. 2015. Вип. 7. С. 23–33.

208. Крюков В.Ф. Уголовное преследование в судебном производстве: уголовно-процессуальные и надзорные аспекты деятельности прокурора: монография. Курск, 2010. 412 с.

209. Колеснік Г.Р. Функціональне призначення нагляду і контролю у досудовому розслідуванні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2018. 224 с.

210. Андрусяк В. Б. Функції органів досудового слідства в кримінальному процесі України: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2011. 20 с.

211. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні 2018 р. URL: https://dpsu.gov.ua/ua/SHCHorichna-dopovid-Upovnovazhenogo-Verhovnoi-Radi-Ukraini-z-prav-lyudini-pro-stan-doderzhannya-ta-zahistu-prav-i-svobod-lyudini-i-gromadyanina-v-Ukraini/.

212. Лист-відповідь Прокуратури Львівської області на запит на отримання публічної інформації (№ 04/2/2-1038вих-19 від 30.12.2019 р.)

213. Дослідження ролі процесуального керівника-прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на досудовій стадії процесу. Експертний центр з прав людини 2018 р. URL: https://www.irf.ua/knowledgebase/publications/rol_prokurora_sap_na_dosudoviy_stadii_kriminalnogo_protsesu.

214. Стрижевська А.А Вступне слово. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи*:

матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 13 червня 2018 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 206 с.

215. Яновська О.Г. Етичні засади діяльності прокурора в кримінальному судочинстві України. *Прокуратура України в умовах європейської інтеграції*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (19 травня 2016 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. 334 с.

216. Долгов А.М. Достижение назначения уголовного судопроизводства в условиях цифровизации уголовного процесса. *Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения.* 2019. № 1. С. 56–59

217. Столітній А.В. Електронне кримінальне провадження на досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 648 с.

218. Про утворення робочої групи з розробки заходів щодо запровадження електронного кримінального провадження: Наказ Генеральної прокуратури України від 13 березня 2018 року № 41. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/nakaz2018.html.

219. Патрелюк Д. А. Електронне кримінальне провадження як напрям подолання протидії кримінальному переслідуванню. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 15. С. 167–177.

220. Мазурик С.В. Інформаційно-аналітична діяльність прокурорів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. № 5. Т. 2. 2016. С. 56–59.

221. Хомич А. С. Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення діяльності органів прокуратури. *Форум права*. 2012. № 1. С. 1046–1049.

222. Про затвердження Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 15 листопада 2017 року № 1023-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80.

223. Абдулвалиев А.Ф. Предпосылки и перспективы внедрения электронной формы уголовного дела в деятельность судебных органов. *Юридические исследования*. 2013. № 5 С. 150–164.

224. E-tools for criminal case management within selected EU Member States / Center for the Study of Democracy. 215 p. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/142038/FULL.pdf.

225. Case of Kalda v. Estonia. Judgment of the European Court of Human Rights.Application no. 17429/10. 19.01.2016. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Judgment%20Kalda%20v.%20Estonia%20-%20prisoner's%20access%20to%20Internet%20websites%20containing%20legal%20information.pdf.

226. Середа В.О. Проблеми підвищення ефективності діяльності прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Харків, 2005. 233 с.

227. Смирнов А.Ф. К вопросу о критериях оценки организации и деятельности органов прокуратуры. *Актуальные проблемы формирования правового государства:* краткие тезисы докладов и научных сообщений республиканской научной конференции, 24–26 октября 1990 г., Х.: Изд-во Харьк. юрид. ин-та, 1990. С. 284–285.

228. Мудров А.М., Крючкова О. А. Критерії оцінки діяльності працівників прокуратури (теоретичний аспект та сучасний підхід). *Вісник прокуратури*. 2011. № 8(122). С. 23–29.

229. Винокуров Ю.Е. Прокурорский надзор: Учебник / под общ. ред. Ю.Е. Винокурова. 6-е изд., перераб. и доп. М.: Высшее образование, 2005. 460 с.

230. Кожевников О. А. Участие прокурора в досудебных стадиях уголовного судопроизводства: монография. Екатеринбург: Издательский дом «Уральская государственная юридическая академия», 2007. 180 с.

231. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 244 с.

232. Шульган І. І. Нові завдання прокуратури України в процесі становлення національного законодавства. *Право і суспільство*. 2016. № 5. С. 85–89.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати соціологічного опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях стосовно вивчення сучасного стану діяльності прокурора в кримінальному процесі за 2019 рік

Табл. 1.1

з/п	**Запитання**	**Варіанти відповіді**	**Прокуратура Львівської області**	**Прокуратура Закарпатської області**	**Прокуратура Київської області**	**Разом**	**Частка, %**
1.	Ким Ви себе відчуваєте, керуючи досудовим розслідуванням?	обвинувачем	0	0	0	0	0
		наглядачем за законністю	20	6	11	37	15
		процесуальним керівником	80	69	64	213	85
		інше	0	0	0	0	0
2.	Чи належним чином забезпечено незалежність процесуального керівника?	так	63	53	49	165	66
		ні	19	12	16	47	19
		складно сказати	14	11	13	38	15
		свій варіант	0	0	0	0	0
3.	Чи не вважаєте Ви обмеженням повноважень прокурора віднесення його нормами КПК України до сторони	так	9	6	8	23	9
		ні	91	69	67	227	91
		свій варіант	0	0	0	0	0

	обвинувачення?						
4.	Яке значення в діяльності прокуратури мають міжнародно-правові стандарти, що містяться у міжнародно-правових актах?	рекомендаційне	0	0	0	0	0
		обов'язкове	100	75	75	250	100
		факультативне	0	0	0	0	0
5.	Чи керуєтеся Ви у своїй правозастосовній практиці рішеннями ЄСПЛ?	так	96	71	70	237	95
		ні	4	4	5	13	5
		свій варіант	0	0	0	0	0
6.	Яка кримінальна процесуальна функція прокурора у досудовому розслідування є основна?	обвинувальна	12	7	11	30	12
		правозахисна	64	50	39	153	61
		наглядова	15	11	14	40	16
		координаційна	9	7	11	27	11
		інша відповідь	0	0	0	0	0
7.	Чи виникали у вашій діяльності труднощі у реалізації функцій через прогалини у чинному КПК України?	так	76	57	54	187	75
		ні	24	18	21	63	25
		свій варіант	0	0	0	0	0
8.	Чи відповідає сучасний правовий статус прокуратури міжнародно-правовим стандартам?	так	82	58	60	200	80
		ні	18	17	15	50	20
		свій варіант	0	0	0	0	0
9.	Чи достатні повноваження прокурора, якими від	так	25	21	24	70	28
		ні	75	54	51	180	72
		свій варіант	0	0	0	0	0

	наділений відповідно до ст. 36 КПК України, для належного виконання процесуального керівництва?						
10.	Чи необхідно розробити детальну методику діяльності прокурора щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням?	так	96	72	69	237	95
		ні	4	3	6	13	5
		свій варіант	0	0	0	0	0
11.	Чи обмежують повноваження прокурора, що визначені у КПК України процесуальну самостійність слідчого?	так	94	70	69	233	93
		ні	6	5	6	17	7
		свій варіант	0	0	0	0	0
12.	Як, на Вашу думку, співвідносяться поняття «державне» та «публічне» обвинувачення?	ці поняття є тотожними	2	3	2	7	3
		поняття «підтримання публічного обвинувачення» є більш вдалим	18	16	11	45	18
		зміна назви процесуальної функції не спричинила змін у процесі здійснення обвинувальної	79	57	62	198	79

		діяльності					
		інше	0	0	0	0	0
13.	Як, на Вашу думку, співвідносяться процесуальне керівництво і нагляд за додержання законів під час проведення досудового розслідування?	необхідно розмежовувати процесуальне керівництво і нагляд за додержання законів	90	69	66	225	90
		процесуальне керівництво є способом здійснення нагляду за додержанням законів	8	5	7	20	8
		це тотожні поняття	2	1	2	5	2
14.	Як Ви Вважаєте, у чому повинно полягати здійснення прокурором процесуального керівництва?	організація процесу досудового розслідування	91	69	70	230	92
		перевірка відповідності закону основних рішень та дій слідчого	9	6	5	20	8
		безпосередня участь у проведенні слідчих дій	0	0	0	0	0
		свій варіант	0	0	0	0	0
15.	Чи необхідно	так	100	75	75	250	100

	розмежувати функції керівника органу досудового розслідування та процесуального керівника в частині організації досудового розслідування?	ні	0	0	0	0	0
		свій варіант	0	0	0	0	0
16.	Наскільки доцільним буде запровадження критеріїв ефективності здійснення прокурором функції процесуального керівника?	так	86	66	63	215	86
		ні	14	9	12	35	14
		свій варіант	0	0	0	0	0
17.	Наскільки ефективним буде запровадження для прокуратури електронної форми кримінального провадження?	так, звісно	56	49	55	160	64
		ні	23	21	24	68	27
		в деяких випадках воно необхідне	9	5	8	22	9
18.	Назвіть негативні наслідки при переході на електронну форму кримінального провадження?	значні витрати на впровадження	77	58	52	187	75
		хакерські атаки	23	17	23	63	25
		свій варіант	0	0	0	0	0

Табл. 1.2

Респонденти соціологічного опитування

Працівники прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях	**Кількість опитаних**	**Частка, %**
Львівська область	100	**40**
Закарпатська область	75	**30**
Київська область	75	**30**
Всього	**250**	**100**

Додаток Б

Рис. 1

Представництво прокуратурою інтересів громадян в судах (справи, які перебувають у провадженні суду) за 2015 – 2020 р.р.

Рис. 2

Представництво прокуратурою інтересів держави в судах (справи, які перебувають у провадженні суду) за 2015 – 2020 р.р.

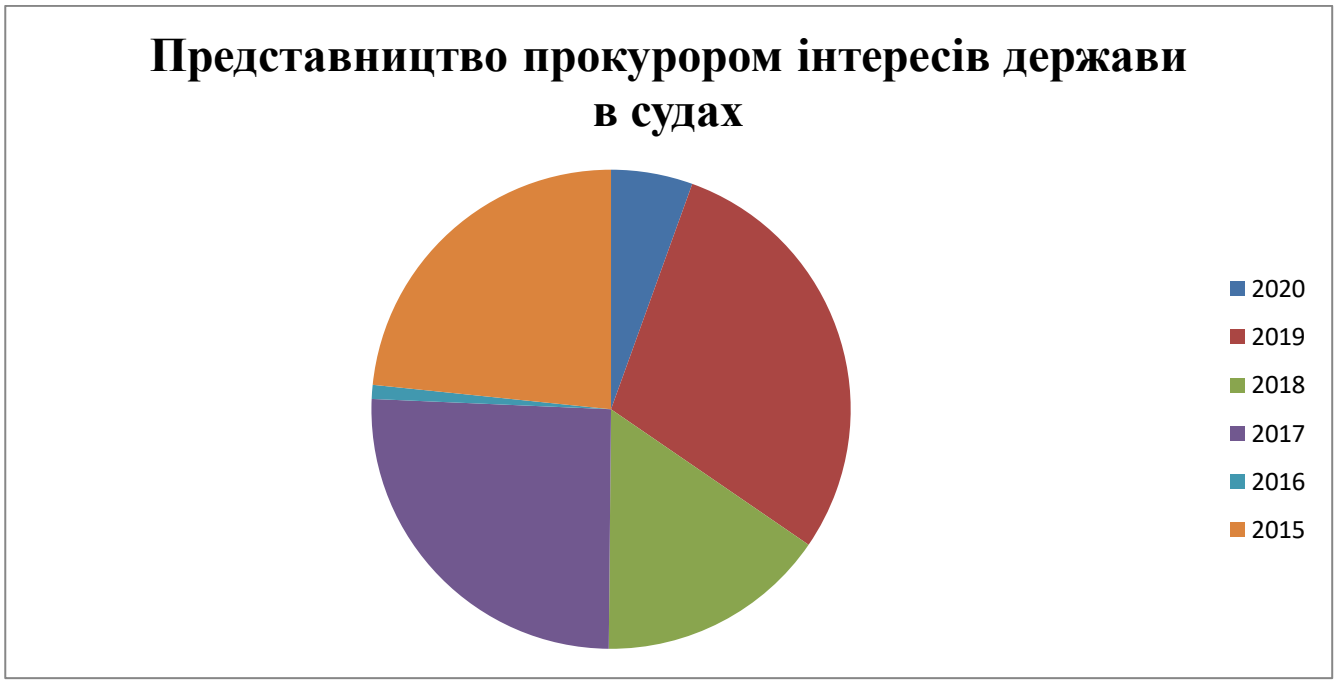

Рис. 3

Участь прокурорів у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції за 2015 – 2020 р.р.

Звіт про роботу прокурора за 2015 – 2019 роки. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html.

Рис. 4

Кількість розглянутих прокуратурою клопотань слідчих про проведення негласних слідчих (розшукових) дій за 2019 – 3 місяці 2020 р.р.

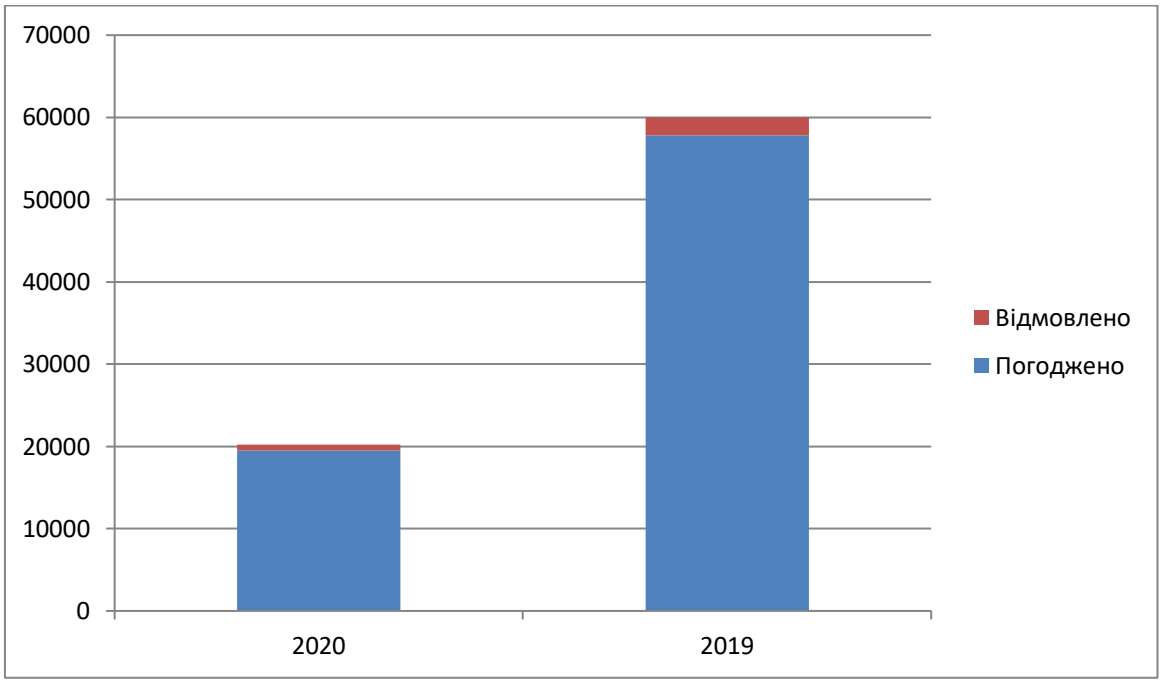

Звіт про роботу прокурора за 2019 – 3 місяці 2020 *роки. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html.*

Додаток В

Міжнародно-правове співробітництво прокурора у кримінальному провадженні у 2019 р.

Робота за зверненнями про правову допомогу			рядок	УСЬОГО	Види правової допомоги		
					виконання процесуальних дій	перейняття кримінального провадження	екстрадиція
а			б	1	2	3	4
Звернення іноземних установ	Надійшло звернень у звітному періоді		1	3,167	2,809	203	155
	Виконано звернень		2	2,690	2,451	130	109
Звернення установ України	Підготовлено звернень у звітному періоді		3	719	627	18	74
	з них (з рядка 3):	органами прокуратури	4	218	209	1	8
		органами поліції	5	278	204	11	63
		органами СБУ	6	89	83	5	1
		органами ДФС	7	19	19	0	0
		органами ДБР	8	36	36	0	0
		органами НАБУ	9	78	76	0	2
		судовими органами	10	1	0	1	0
	Надіслано звернень для виконання		11	632	547	13	72
	Виконано звернень		12	741	645	11	85
Контрольний рядок			13	8,668	7,706	393	569

Міжнародно-правове співробітництво прокурора у кримінальному провадженні у 2018 р.

Робота за зверненнями про правову допомогу			рядок	УСЬОГО	Види правової допомоги		
					виконання процесуальних дій	перейняття кримінального провадження	екстрадиція
а			б	1	2	3	4
Звернення іноземних установ	Надійшло звернень у звітному періоді		1	2,434	2,124	173	137
	Виконано звернень		2	2,227	2,016	116	95
Звернення установ України	Підготовлено звернень у звітному періоді		3	933	790	16	127
	з них (з рядка 3):	органами прокуратури	4	374	352	0	22
		органами поліції	5	339	243	9	87
		органами СБУ	6	120	102	7	11
		органами ДФС	7	14	14	0	0
		органами ДБР	8	0	0	0	0
		органами НАБУ	9	85	79	0	6
		судовими органами	10	1	0	0	1
	Надіслано звернень для виконання		11	856	718	13	125
	Виконано звернень		12	696	593	16	87
Контрольний рядок			13	8,079	7,031	350	698

Міжнародно-правове співробітництво прокурора у кримінальному провадженні у 2017 р.

Робота за зверненнями про правову допомогу			рядок	УСЬОГО	Види правової допомоги		
					виконання процесуальних дій	перейняття кримінального провадження	екстрадиція
а			б	1	2	3	4
Звернення іноземних установ	Надійшло звернень у звітному періоді		1	2,447	2,181	131	135
	Виконано звернень		2	2,251	2,016	128	107
Звернення установ України	Підготовлено звернень у звітному періоді		3	1,017	853	20	144
	з них (з рядка 3):	органами прокуратури	4	460	426	2	32
		органами поліції	5	338	235	11	92
		органами СБУ	6	99	86	5	8
		органами ДФС	7	36	36	0	0
		органами ДБР	8	0	0	0	0
		органами НАБ	9	80	69	0	11
		судовими органами	10	4	1	2	1
	Надіслано звернень для виконання		11	951	792	15	144
	Виконано звернень		12	705	568	24	113
Контрольний рядок			13	8,388	7,263	338	787

Міжнародно-правове співробітництво прокурора у кримінальному провадженні у 2016 р.

Робота за зверненнями про правову допомогу			рядок	УСЬОГО	Види правової допомоги		
					виконання процесуальних дій	перейняття кримінального провадження	екстрадиція
а			б		2	3	4
Звернення іноземних установ	Надійшло звернень у звітному періоді		1	2,436	2,045	266	125
	Виконано звернень		2	2,151	1,917	127	107
Звернення установ України	Підготовлено звернень у звітному періоді		3	711	550	10	151
	з них (з рядка 3):	органами прокуратури	4	317	263	1	53
		органами поліції	5	238	144	4	90
		органами СБУ	6	68	60	5	3
		органами ДФС	7	40	38	0	2
		органами ДБР	8	0	0	0	0
		органами НАБ	9	48	45	0	3
		судовими органами	10	0	0	0	0
	Надіслано звернень для виконання		11	651	494	9	148
	Виконано звернень		12	550	445	7	98
Контрольний рядок			13	7,210	6,001	429	780

Міжнародно-правове співробітництво прокурора у кримінальному провадженні у 2015 р.

Робота за зверненнями про правову допомогу			рядок	УСЬОГО	Види правової допомоги		
					виконання процесуальних дій	перейняття кримінального провадження	екстрадиція
а			б	1	2	3	4
Звернення іноземних установ	Надійшло звернень у звітному періоді		1	2,123	1,875	167	81
	Виконано звернень		2	1,960	1,837	78	45
Звернення установ України	Підготовлено звернень у звітному періоді		3	676	543	14	118
	з них (з рядка 3):	органами прокуратури	4	245	229		15
		органами внутрішніх справ	5	296	191	9	96
		органами служби безпеки	6	102	89	5	
		органами фіскальної служби	7	33	33		
		судовими органами	8				
	Надіслано звернень для виконання		9	598	468	11	118
	Виконано звернень		10	437	316	12	109
Контрольний рядок			11	**6,470**	**5,581**	**296**	**589**

Джерело: Звіт про роботу прокурора за 2017 – 2019 роки. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html

Додаток Ґ

Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування за 2019 рік

Нагляд за законністю проведення досудового розслідування		рядок	Виявлено та внесено до Реєстру відомості про вчинені кримінальні правопорушення, раніше не обліковані	із числа укритих від обліку:		Кількість скасованих постанов про закриття кримінальних проваджень	у т.ч. направлено до суду	Кількість винесених прокурором постанов про відновлення досудового розслідування	Кількість наданих письмових вказівок	Прийнято прокурором участь у розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора	у т.ч.	Із задоволенням скарги (з графи 8)	у т.ч.
				надіслано до суду	закрито за п.п. 1, 2, 3 ч.1 ст. 284 КПК України						щодо невнесення до Реєстру відомостей про кримінальні правопорушення		щодо невнесення до Реєстру відомостей про кримінальні правопорушення
а		б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
УСЬОГО		1	7,381	557	3,171	41,112	1,217	171	191,889	6,943	2,745	3,081	1,485
Прокурорів		2	0	0	0	X	X	X	X	2,363	1,314	869	638
з них за кримінальними провадженнями (з рядка 1):	**слідчих прокуратури**	3	0	0	0	162	1	29	670	602	13	243	5
	слідчих поліції	4	7,370	556	3,171	40,490	1,212	130	182,650	3,750	1,378	1,889	825
	у т.ч.: з ознаками ОГ і ЗО	5	0	0	0	1	0	1	157	8	0	2	0
	слідчих ДФС	6	2	1	0	96	4	4	2,306	22	1	6	0
	слідчих СБУ	7	1	0	0	46	0	3	1,989	115	6	52	4
	у т.ч.: спец. підрозділів	8	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0
	слідчих ДБР	9	6	0	0	287	0	3	4,148	63	30	21	13
	у т.ч.: з ознаками ОГ і ЗО	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	детективів НАБУ	11	2	0	0	31	0	2	126	28	3	1	0
у т.ч. у провадженнях щодо неповнолітніх (з рядка 1)		12	15	8	1	143	9	3	1,842	18	1	4	1
Контрольний рядок		13	14,777	1,122	6,343	82,368	2,443	346	385,780	13,912	5,491	6,168	2,971

Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування за 2018 рік

Нагляд за законністю проведення досудового розслідування		рядок	Виявлено та внесено до Реєстру відомості про вчинені кримінальні правопорушення, раніше не обліковані	із числа укритих від обліку:		Кількість скасованих постанов про закриття кримінальних проваджень	у т.ч. направлено до суду	Кількість винесених прокурором постанов про відновлення досудового розслідування	Кількість наданих письмових вказівок	Прийнято прокурором участь у розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора	у т.ч.	Із задоволенням скарги (з графи 8)	у т.ч.
				надіслано до суду	закрито за п.п. 1, 2, 3 ч.1 ст. 284 КПК України						щодо невнесення до Реєстру відомостей про кримінальні правопорушення		щодо невнесення до Реєстру відомостей про кримінальні правопорушення
а		б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
УСЬОГО		1	8,732	647	2,297	52,806	1,523	203	192,864	9,488	4,345	4,402	2,429
Прокурорів		2	7	0	0	X	X	X	X	3,387	2,404	1,590	1,376
з них за кримінальними провадженнями (з рядка 1):	**слідчих прокуратури**	3	0	0	0	545	3	27	2,325	1,141	102	461	54
	слідчих поліції	4	8,720	647	2,297	51,875	1,518	161	184,707	4,744	1,825	2,286	990
	у т.ч.: з ознаками ОГ і ЗО	5	0	0	0	1	0	0	170	1	0	0	0
	слідчих ДФС	6	5	0	0	349	2	2	2,833	72	3	35	2
	слідчих СБУ	7	0	0	0	11	0	12	2,893	125	5	26	3
	у т.ч.: спец. підрозділів	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	слідчих ДБР	9	0	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0
	у т.ч.: з ознаками ОГ і ЗО	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	детективів НАБУ	11	0	0	0	26	0	1	91	19	6	4	4
у т.ч. у провадженнях щодо неповнолітніх (з рядка 1)		12	19	10	0	222	28	3	1,916	12	1	4	1
Контрольний рядок		13	17,483	1,304	4,594	105,835	3,074	409	387,814	18,989	8,691	8,808	4,859

Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування за 2017 рік

Нагляд за законністю проведення досудового розслідування			рядок	Виявлено та внесено до Реєстру відомості про вчинені кримінальні правопорушення, раніше не обліковані	з числа укритих від обліку:		Скасовано постанов про закриття кримінальних проваджень	у т.ч. направлено до суду	Винесено прокурором постанов про відновлення досудового розслідування	Дано письмових вказівок	Прийнято прокурором участь у розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора	у т.ч.	Із задоволенням скарги (з графи 8)	у т.ч.
					надіслано до суду	закрито за п.п.1, 2, 3 ч.1 ст. 284 КПК						щодо невнесення до Реєстру відомостей про крим. правопорушення		щодо невнесення до Реєстру відомостей про крим.
а			б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
УСЬОГО			1	6,439	478	1,657	45,791	1,122	277	179,117	10,316	4,797	4,654	2,516
Прокурорів			2	2	0	0	X	X	X	X	3,042	2,282	1,306	1,155
з них за кримінальними провадженнями (з рядка 1):	**слідчих прокуратури**		3	0	0	0	647	2	51	4,891	1,623	382	671	186
	слідчих поліції		4	6,427	478	1,656	44,804	1,113	205	169,840	5,516	2,111	2,643	1,169
	у т.ч.:	з ознаками ОГ і ЗО	5	0	0	0	1	0	3	181	5	0	1	0
	слідчих ДФС		6	5	0	0	316	7	4	2,784	92	6	29	4
	слідчих СБУ		7	0	0	1	12	0	17	1,485	35	12	2	0
	у т.ч.:	спец. підрозділів	8	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
	слідчих ДБР		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	у т.ч.:	з ознаками ОГ і ЗО	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	детективів НАБ		11	5	0	0	12	0	0	117	8	4	3	2
у т.ч. у провадженнях щодо неповнолітніх (з рядка 1)			12	10	6	3	136	14	1	1,754	9	0	4	0
Контрольний рядок			13	12,888	962	3,317	91,719	2,258	558	360,170	20,646	9,594	9,313	5,032

Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування за 2016 рік

Нагляд за законністю проведення досудового розслідування		рядок	Виявлено та внесено до Реєстру відомості про вчинені кримінальні правопорушення, раніше не обліковані	числа укритих від обліку:		Скасовано постанов про закриття кримінальних проваджень	у т.ч. направлено до суду	Винесено прокурором постанов про відновлення досудового розслідування	Дано письмових вказівок	Прийнято прокурором участь у розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого	у т.ч.	Із задоволенням скарги (з графи 8)	у т.ч.
				надіслано до суду	закрито за п.п.1, 2, 3 ч.1 ст. 284 КПК					щодо невнесення до Реєстру відомостей про крим. правопорушення			щодо невнесення до Реєстру відомостей про крим. правопорушення
а		б	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**
УСЬОГО		1	3,250	175	878	27,843	751	321	162,368	12,361	5,969	4,922	2,295
Прокурорів		2	29	0	17	X	X	X	X	4,145	3,239	1,193	969
з них за кримінальними провадженнями (з рядка 1):	**слідчих прокуратури**	3	2	0	2	682	4	27	4,623	1,808	527	763	173
	слідчих поліції	4	3,204	175	856	26,763	745	249	153,495	6,113	2,173	2,901	1,140
	з ознаками ОГ і ЗО	5	0	0	0	0	0	4	195	1	0	0	0
	слідчих ДФС	6	14	0	3	374	2	1	2,861	174	17	58	11
	слідчих СБУ	7	1	0	0	13	0	43	1,278	116	12	7	2
	спец. підрозділів	8	0	0	0	0	0	5	1	0	0	0	0
	слідчих ДБР	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	з ознаками ОГ і ЗО	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	детективів НАБ	11	0	0	0	11	0	1	111	5	1	0	0
у т.ч. у провадженнях щодо неповнолітніх (з рядка 1)		12	8	3	2	132	16	5	1,762	14	5	8	4
Контрольний рядок		13	6,508	353	1,758	55,818	1,518	656	326,694	24,737	11,943	9,852	4,594

Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування за 2015 рік

Нагляд за законністю проведення досудового розслідування				рядок	Виявлено та внесено до Реєстру відомості про вчинені кримінальні правопорушення, раніше не облікові	з числа укритих від обліку:		Скасовано постанов про закриття кримінальних проваджень	у т.ч. направлено до суду	Винесено прокурором постанов про відновлення досудового розслідування	Дано письмових вказівок	Прийнято прокурором участь у розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора	у т.ч.	Із задоволенням скарги (з графи 8)	у т.ч.
						надіслано до суду	закрито за п.п.1, 2, 3 ч.1 ст. 284 КПК						щодо невнесення до Реєстру відомостей про крим. правопорушення		щодо невнесення до Реєстру відомостей про крим. правопорушення
а				б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
УСЬОГО				1	**2,708**	**206**	**641**	**37,918**	**554**	**342**	**174,450**	**12,035**	**5,214**	**3,874**	**1,789**
Прокурорів (з рядка 1)				2	x	x	x	x	x	x	x	2,995	2,293	830	692
з них за кримінальними провадженнями (з рядка 1):	**слідчих прокуратури**			3	4			519	1	44	5,068	2,537	1,092	775	301
	слідчих МВС			4	2,702	206	641	36,987	550	274	165,557	6,357	1,814	2,252	793
	з них:	про злочини		5	2,702	206	641	36,987	550	274	165,557	6,357	1,814	2,252	793
		у т.ч.:	спец. відділів	6				39	1	2	498	71	7	12	1
			на транспорті	7	24		11	513	5	21	3,640	16	2	3	1
		про кримінальні проступки		8											
		у т.ч.:	спец. відділів	9											
			на транспорті	10											
	слідчих ДФС			11	2			384	3	3	2,548	101	10	10	3
	слідчих служби безпеки			12				28		21	1,277	45	5	7	
	у т.ч.:	спец. підрозділів		13							5				
у т.ч. у провадженнях щодо неповнолітніх (з рядка 1)				14	16	4	3	144	13	4	2,103	13	1	4	1
Контрольний рядок				15	**8,158**	**622**	**1,937**	**113,519**	**1,677**	**985**	**520,703**	**30,527**	**12,252**	**10,019**	**4,374**

Джерело: Звіт про роботу прокурора за 2015– 2019 роки. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html.

Додаток Д

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень за 2019 рік

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій				рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графи 1)
а				б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)				1	135,273	3,233
у т.ч.:	**у підготовчому судовому засіданні**			2	33,253	599
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди		3	283	3
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття		4	2,518	98
		з ухваленням вироку на підставі угоди		5	15,712	298
		у т.ч.:	про визнання винуватості	6	8,580	126
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку			7	60,451	1,875
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди		8	1,781	53
		у т.ч.:	про визнання винуватості	9	1,053	33
	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)			10	2	0
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру			11	692	21
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження			12	2,287	3
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру			13	306	287
	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)			14	2,063	71
	у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків			15	31,501	190
	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії			16	340	0
	з них:	щодо засуджених, які відбувають покарання		17	138	0
з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)			18	31,942	615
	у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО			19	77	1
	у провадженнях, у яких здійснювалось спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження			20	66	0
	зі зміною обвинувачення прокурором у суді			21	1,105	41
	згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором			22	5	0
	з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді			23	5	0
	з ухваленням виправдувального вироку (в особах)			24	821	13
	у т.ч.:	згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення		25	1	0
	з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)			26	0	0
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами всіх інстанцій(в особах)				27	157	6
з них:	згідно з позицією прокурора			28	47	0
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції				29	16767	540
з них:	з ухваленням нового вироку			30	1590	48
з рядка 29	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення			31	27	2
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості			32	59	1
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції				33	3288	86
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції			34	7	1
з них (з рядка 33):	участь у перегляді судових рішень кримінальною палатою			35	5	0
	з них:	за клопотанням прокурора		36	2	0
	участь у перегляді судових рішень об'єднаною палатою			37	18	0
	з них:	за клопотанням прокурора		38	5	0
	участь у перегляді судових рішень Великою Палатою			39	9	0
	з них:	за клопотанням прокурора		40	1	0
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами				41	116	4
з них (з рядка 41):	судами першої інстанції			42	74	2
	з них:	із скасуванням вироку		43	37	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	44	3	0
	апеляційними судами			45	35	1
	з них:	із скасуванням вироку		46	3	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	47	1	0
	Верховним Судом			48	7	1
	з них:	із скасуванням вироку		49	2	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	50	0	0

Участь у перегляді судових рішень за виключними обставинами					51	5	0
з них (з рядка 51):	судами першої інстанції				52	0	0
	з них:	із скасуванням вироку			53	0	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора		54	0	0
	апеляційними судами				55	0	0
	з них:	із скасуванням вироку			56	0	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора		57	0	0
	Верховним Судом				58	5	0
	з них:	із скасуванням вироку			59	2	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора		60	0	0
		на підставі рішення Європейського суду з прав людини			61	5	0
Контрольний рядок					62	352,532	8,252

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень за 2018 рік

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій				рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графи 1)
а				б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)				1	139,326	3,619
у т.ч.:	**у підготовчому судовому засіданні**			2	34,215	649
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди		3	219	4
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття		4	2,626	70
		з ухваленням вироку на підставі угоди		5	16,434	288
		у т.ч.:	про визнання винуватості	6	8,921	94
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку			7	63,038	2,200
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди		8	1,953	40
		у т.ч.:	про визнання винуватості	9	1,117	23
	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)			10	3	0
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру			11	703	24
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження			12	2,593	3
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру			13	329	316
	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)			14	2,585	65
	у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків			15	29,884	192
	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії			16	2,098	14
	з них:	щодо засуджених, які відбувають покарання		17	894	6
з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)			18	35,016	756
	у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО			19	93	1
	у провадженнях, у яких здійснювалось спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження			20	56	0
	зі зміною обвинувачення прокурором у суді			21	1,271	49
	згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором			22	11	1
	з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді			23	14	1
	з ухваленням виправдувального вироку (в особах)			24	734	10
	у т.ч.:	згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення		25	2	0
	з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)			26	1	0
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами всіх інстанцій(в особах)				27	124	7
з них:	згідно з позицією прокурора			28	35	3
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції				29	16281	529
з них:	з ухваленням нового вироку			30	1535	39
з рядка 29	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення			31	24	0
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості			32	66	0
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції				33	3247	73
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції			34	15	1
з них (з рядка 33):	участь у перегляді судових рішень кримінальною палатою			35	4	0
	з них:	за клопотанням прокурора		36	2	0
	участь у перегляді судових рішень об'єднаною палатою			37	3	0
	з них:	за клопотанням прокурора		38	2	0
	участь у перегляді судових рішень Великою Палатою			39	6	0
	з них:	за клопотанням прокурора		40	3	0
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами				41	109	3
з них (з рядка 41):	судами першої інстанції			42	77	3
	з них:	із скасуванням вироку		43	12	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	44	2	0
	апеляційними судами			45	28	0
	з них:	із скасуванням вироку		46	2	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	47	0	0
	Верховним Судом			48	4	0
	з них:	із скасуванням вироку		49	0	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	50	0	0
Участь у перегляді судових рішень за виключними обставинами				51	10	0
з них (з	судами першої інстанції			52	0	0
	з них:	із скасуванням вироку		53	0	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	54	0	0

апеляційними судами				55	0	0
з них:	із скасуванням вироку			56	0	0
	у т.ч.:	за заявами прокурора		57	0	0
Верховним Судом				58	10	0
з них:	із скасуванням вироку			59	1	0
	у т.ч.:	за заявами прокурора		60	0	0
Контрольний рядок				62	365,748	9,083

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень за 2017 рік

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій					рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графи 1)
а					б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)					1	146,803	3,951
у т.ч.:	**у підготовчому судовому засіданні**				2	32,173	641
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди			3	292	8
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття			4	2,514	77
		з ухваленням вироку на підставі угоди			5	16,265	291
		у т.ч.:	про визнання винуватості		6	8,789	77
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку				7	64,446	2,391
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди			8	1,883	41
		у т.ч.:	про визнання винуватості		9	986	7
	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)				10	17	0
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру				11	672	12
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження				12	2,534	1
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру				13	308	294
	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)				14	2,495	78
	у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків				15	33,721	276
	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії				16	7,176	130
	з них:	щодо засуджених, які відбувають покарання			17	2,348	31
з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)				18	35,366	747
	у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО				19	119	2
	зі зміною обвинувачення прокурором у суді				20	1,294	58
	згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором				21	10	0
	з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді				22	8	0
	з ухваленням виправдувального вироку (в особах)				23	655	14
	у т.ч.:	згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення			24	2	1
	з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)				25	0	0
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами усіх інстанцій(в особах)					26	139	4
з них:	згідно з позицією прокурора				27	45	2
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції					28	18,165	597
з них:	з ухваленням нового вироку				29	1,578	42
з рядка 28	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення				30	47	0
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості				31	52	0
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції					32	1,902	53
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції				33	0	0
Участь у перегляді судових рішень Верховним Судом України					34	21	0
з них:	на підставі п.п.1,2,3 ч.1 ст.445 КПК України				35	21	0
	на підставі п.4 ч.1 ст.445 КПК України				36	0	0
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами					37	115	4
з них (з рядка 37):	судами першої інстанції				38	103	4
	з них:	із скасуванням вироку			39	6	1
		у т.ч.:	за заявами прокурора		40	5	1
	апеляційними судами				41	12	0
	з них:	із скасуванням вироку			42	0	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора		43	0	0
	Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ				44	0	0

	з них:	із скасуванням вироку		45	0	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	46	0	0
Контрольний рядок				47	383,087	9,836

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень за 2016 рік

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій				рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графи 1)
а				б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)				1	156,953	4,458
у т.ч.:	**у підготовчому судовому засіданні**			2	26,573	639
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди		3	269	3
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття		4	1,535	69
		з ухваленням вироку на підставі угоди		5	13,556	280
		у т.ч.:	про визнання винуватості	6	6,566	51
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку			7	62,702	2,709
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди		8	1,778	47
		у т.ч.:	про визнання винуватості	9	904	6
	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)			10	14	0
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру			11	567	12
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження			12	2,540	3
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру			13	345	329
	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)			14	1,769	54
	у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків			15	57,953	506
	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії			16	759	1
	з них:	щодо засуджених, які відбувають покарання		17	87	0
з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)			18	31,338	871
	у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО			19	92	1
	зі зміною обвинувачення прокурором у суді			20	1,472	83
	згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором			21	14	0
	з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді			22	8	1
	з ухваленням виправдувального вироку (в особах)			23	634	9
	у т.ч.:	згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення		24	4	0
	з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)			25	2	0
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами усіх інстанцій(в особах)				26	187	8
з них:	згідно з позицією прокурора			27	50	3
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції				28	19,215	667
з них:	з ухваленням нового вироку			29	1,578	60
з рядка 29:	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення			30	54	1
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості			31	39	0
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції				32	2,357	59
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції			33	4	0
Участь у перегляді судових рішень Верховним Судом України				34	43	0
з них:	на підставі п.п.1,2,3 ч.1 ст.445 КПК України			35	43	0
	на підставі п.4 ч.1 ст.445 КПК України			36	0	0
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами				37	116	4
з них (з рядка 37):	судами першої інстанції			38	84	4
	з них:	із скасуванням вироку		39	8	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	40	6	0
	апеляційними судами			41	32	0
	з них:	із скасуванням вироку		42	0	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	43	0	0
	Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ			44	0	0
	з них:	із скасуванням вироку		45	0	0
		у т.ч.:	за заявами прокурора	46	0	0
Контрольний рядок				47	392,250	10,938

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень за 2015 рік

Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій					рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графи 1)
а					б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)					1	148,583	4,937
у т.ч.:	**у підготовчому судовому засіданні**				2	30,096	759
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди			3	421	1
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття			4	1,511	75
		з ухваленням вироку на підставі угоди			5	16,325	323
		у т.ч.:	про визнання винуватості		6	8,455	88
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку				7	70,114	3,279
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди			8	1,819	50
		у т.ч.:	про визнання винуватості		9	854	10
	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)				10	27	
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру				11	680	32
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження				12	2,725	3
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру				13	402	380
	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)				14	2,763	88
	у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків				15	36,860	157
	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії				16	1,156	2
з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)				17	45,235	1,277
	про кримінальні проступки				18		
	у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО				19	69	
	зі зміною обвинувачення прокурором у суді				20	869	47
	згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором				21	4	
	з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді				22	8	
	з ухваленням виправдувального вироку (в особах)				23	531	15
	у т.ч.:	згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення			24	3	
	з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)				25		
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами усіх інстанцій(в особах)					26	126	3
з них:	згідно з позицією прокурора				27	29	1
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції					28	18,042	804
з них:	з ухваленням нового вироку				29	1,667	73
з рядка 28	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення				30	74	3
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості				31	78	3
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції					32	2,648	46
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції				33	4	1
Участь у перегляді судових рішень Верховним Судом України					34	39	
з них:	на підставі п.1 ч.1 ст.445 КПК України				35	34	
	на підставі п.2 ч.1 ст.445 КПК України				36	1	
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами					37	126	
з них (з рядка 37):	судами першої інстанції				38	101	
	з них:	із скасуванням вироку			39	18	
		у т.ч.	за заявами прокурора		40	16	
	апеляційними судами				41	24	

	з них:	із скасуванням вироку		42	1	
		у т.ч.:	за заявами прокурора	43	1	
	Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ			44	1	
	з них:	із скасуванням вироку		45		
		у т.ч.:	за заявами прокурора	46		
Контрольний рядок				47	**392,540**	**12,457**

Джерело: Звіт про роботу прокурора за 2015 – 2019 роки. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html.

Додаток Є

001551

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, тел. (380-32) 237-49-93, 258-27-58, факс: (380-32) 258-26-80
ел. пошта: coffice@lpnu.ua, інтернет: www.lp.edu.ua

02.06.2020 № 67-01-849

на №_____

АКТ
про впровадження результатів дисертації
Шульган Ірини Іванівни на тему:
«Прокурор в кримінальному процесі» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Основні положення та результати дисертаційного дослідження **Шульган Ірини Іванівни** на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та застосовуються при підготовці бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт, викладання дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Процесуальний примус у кримінальному провадженні», «Теоретичні проблеми досудового розслідування», «Практикум зі складання процесуальних документів» для студентів ОКР «Бакалавр» та «Магістр» спеціальності 081 «Право».

Зокрема, в навчальний процес впроваджено:

наукові погляди та теоретичні положення щодо посилення ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі, дефініції правових категорій «функції прокурора», «повноваження прокурора» *(2.1. «Поняття та види функцій прокурора в кримінальному процесі»)*;

авторське визначення процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням (*2.2. «Повноваження прокурора в кримінальному процесі»*);

пропозиції щодо оптимізації завдань прокуратури за рахунок вилучення з кола повноважень прокурора функції нагляду за додержанням і застосуванням законів та надання пріоритету функціям, які забезпечують правозахисну спрямованість у діяльності прокуратури *(Розділі 3 «Напрями удосконалення діяльності прокурора в кримінальному процесі»)*.

Проректор
з науково-педагогічної роботи О.Р. Давидчак

Видавництво Львівської політехніки. Наклад 5000. Зам. 190971. 2019.

Додаток Ж

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Прокурор Львівської області
_____ **І. Діденко**
«29» травня 2020 року

АКТ

впровадження у практичну діяльність прокуратури Львівської області матеріалів дисертації здобувача кафедри кримінального процесу і процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Шульган Ірини Іванівни на тему «Прокурор в кримінальному процесі» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі заступників прокурора Львівської області **Друзюка М.В.** і **Сірика Д.С.,** а також начальника управління організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням прокуратури області **Баляна Р.В.** склала цей акт про те, що комісією вивчено теоретичні положення, пропозиції щодо необхідності розробки критеріїв оцінки ефективності здійснення прокурором функції процесуального керівника, оптимізації діяльності працівників органів прокуратури та інших правоохоронних органів, впорядкування навантаження на процесуального керівника через запровадження автоматизованої системи, запровадження автоматичного розподілу кримінальних проваджень між прокурорами на стадії досудового розслідування, що дасть можливість ефективно забезпечити прозорість та неупередженість та усуне можливість впливу керівників прокуратури, забезпечення особистої безпеки; надійність обробки інформації; ефективність прийняття процесуальних рішень, - здобувача кафедри

кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Шульган Ірини Іванівни, викладені у її дисертації на тему «Прокурор в кримінальному процесі», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Комісія дійшла висновку, що матеріали дисертації Шульган І. І. містять науково обґрунтовані напрацювання у галузі кримінального процесуального права та криміналістики, мають практичну цінність та можуть бути використані у практичній діяльності органів прокуратури Львівської області.

Заступник прокурора
Львівської області _____ **М.В. Друзюк**

Заступник прокурора
Львівської області _____ **Д.С. Сірик**

Начальник управління організації
і процесуального керівництва досудовим
розслідуванням прокуратури області _____ **Р.В. Балян**

Додаток 3

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шульган І. І. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія «Право». 2015. Вип. 35. ч. 2. Т. 3. С. 150–153.
2. Шульган И. И. Определение понятия «прокурор» в законодательстве Украины. *Legea si viata.* 2015. 3/3 (279). С. 111–115.
3. Шульган І. І. Нові завдання прокуратури України в процесі становлення національного законодавства. *Право і суспільство*. 2016. № 5.ч.2. С. 190–196.
4. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як окрема функція органів прокуратури. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія Юридичні науки. 2016. № 837. С. 516–520.
5. Шульган І. І. Окремі аспекти підтримання прокурором державного обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 238–240.
6. Шульган І. І. Щодо напрямів удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в Кримінальному процесі. *Jurnalul Juridic National: teorie si practica.* 2020. № 2 (42). С.85–89.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Шульган І. І. Завдання прокурора у кримінальному провадженні. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави:* матер. IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 травня 2015 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 204–206.

8. Шульган І. І. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє:* матер. Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Харків, 6–7 листопада 2015 р.) Харків: Східно-українська наукова юридична організація, 2015. С. 131–133.

9. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням *Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса*): матер. Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 29 січня 2016 р.). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. С. 166–167.

10. Шульган І. І. Трансформація завдань прокуратури України в процесі реформування національного законодавства *Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України:* матер. Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21–22 жовтня 2016 р.). Київ: «Науково-дослідний інститут публічного права»,2016. С. 183–185.

11. Шульган І.І. Підтримання публічного обвинувачення у суді як одна із функцій прокуратури. *Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в Європейський простір*: матеріали Міжнародної конференції (м. Львів, 25 жовтня 2019 р.). Львів : СПОЛОМ, 2019. С. 377 – 379.

12. Шульган І.І. Рівність сторін перед законом і судом як принцип кримінального провадження. *Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність*: матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Львів, 6 грудня 2019 р.). Вип. 10. Львів: Ліга-Прес, 2019. 58 – 62.

13. Шульган І.І. Реформування органів прокуратури: кадровий аспект. *Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали міжнародної заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 28 травня 2020 р.). Львів: ННІППО НУ «Львівська політехніка», 2020. С. 146–150.

14. Шульган І.І. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість як засада кримінального провадження. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: збірник тез IX

Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 30 травня 2020 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. С. 193–195.